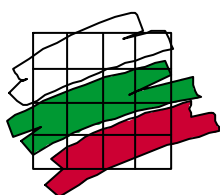

СЕРИЯ КОНЮНКТУРНИ ОБЗОРИ

ИКОНОМИКАТА НА БЪЛГАРИЯ ПРЕЗ 1996 ГОДИНА

**АГЕНЦИЯ ЗА ИКОНОМИЧЕСКО
ПРОГНОЗИРАНЕ И РАЗВИТИЕ**

ул. „Аксаков“ 31, София 1000, България

© *Агенция за икономически анализи и прогнози 1997*

1000 София, ул. "Аксаков" №31

тел.: 980 04 84, 980 24 74

факс: 981 33 58, 980 93 22

e-mail: aecd@ttm.bg

Всички права запазени.

Никакви части от тази публикация не могат да бъдат репродуцирани, съхранявани (запометявани) или разпространявани чрез електронни системи, фотокопиране или чрез други способи без предварителното изрично писмено съгласие на Агенцията за икономически анализи и прогнози.

ISSN 0861-6345

Позоваването на публикацията на АИПР "МЕСЕЧЕН КОНЮНКТУРЕН ОБЗОР" при препечатване на информация е задължително.

I. СВЕТОВНАТА ИКОНОМИКА ПРЕЗ 1996г.

В края на 1996г. конюнктурата на световното стопанство се характеризира със запазване на някои положителни тенденции, утвърдили се през 1995г. По предварителни данни на МВФ, ИКЕ, ЕС и ОИСР, растежът на БВП в рамките на световната икономика като цяло ще бъде около 2.4 на сто (срещу 3.2 на сто през 1995г.). Спадът на БВП се определя от влошаване на редица макроикономически характеристики в Европейския съюз и най-слабо развитите страни от Африка и Латинска Америка. Развиващите се страни, включително новоиндустриалните държави от азиатско-тихоокеанския регион и Китай регистрират интензивен темп на растеж, който се дължи на експортноориентиран модел на развитие и активно присъствие в международните икономически отношения.

Развитите пазарни икономики от ОИСР през 1996г. бележат растеж на БВП от около 2 на сто. Най-интензивно се развиват американската и японската икономика. В САЩ стопанският растеж (2.1 на сто растеж на БВП по данни на МВФ и 2.1 на сто по ОИСР) се определя от прогреса в монетарната и фискална област (облекчаване на парично-кредитната политика, изразяващо се в понижаване на краткосрочните и дългосрочните лихвени проценти), съкращаване на бюджетния дефицит (с около 1.9 на сто), нарастване на паричната маса и респективно стабилност на скоростта на обръщение на парите. В тази връзка и през 1996г. продължи оживеният диалог между Президента и Конгреса във връзка с федералния дефицит и предвидените социални разходи. Други макроикономически показатели, които оказват непосредствено влияние върху темпа на нарастване на БВП в САЩ са ниската инфлация (2.1 на сто по данни на ОИСР и МВФ), слабата безработица (5.5 на сто от активното население), активизиране на промишлените отрасли с висока норма на добавена стойност. Задълбочаването на стабилните позиции на САЩ на капиталовите пазари, също макар и индиректно се отрази на икономическия статус на националната икономика.

Всички прогнозни центрове са оптимистични за американската икономика през 1997г. Техните очаквания са за един стабилен темп на растеж на БВП от около 2.2 - 2.4 на сто. Не се очаква рязко изменение на основните макроикономически показатели и страната ще запази лидерските си позиции в световната икономика.

През 1996г. Япония се утвърди като лидер в ОИСР по темп на нарастване на БВП от около 2.2 - 2.4 на сто (ОИСР) и 3 на сто (МВФ), 6 на сто увеличаване на промишленото производство, изключително ниска инфлация (отрицателна -0.3 - 0.1 ОИСР, 0.1 МВФ) и безработица (3.3 ОИСР, ИКЕ и МВФ), положителен търговски баланс (1.8 на сто от БВП, МВФ и ОИСР). Прогнозите за 1997г. са изключително оптимистични за японската икономика. Те предвиждат увеличаване темпа на нарастване на БВП до 3.2 на сто, запазване на изключително ниските равнища на инфлация и безработица в сравнение с всички останали развити пазарни икономики. Икономическият растеж и стабилната макроикономическа среда през 1996г. се свързват с умело провежданата икономическа политика на ниски лихвени проценти, поддържането на стабилен (нисък) курс на националната валута, съкращаване на данъците, рязко увеличаване на инвестиционната активност, агресивна външноикономическа стратегия и активно присъствие в МИО.

Развитите индустриални европейски държави от ОИСР в сравнение с останалите от групата са с по-скромни макроикономически показатели за 1996г. Брутният вътрешен продукт отбелязва растеж от 1.1 на сто (с над 1.0 на сто намаление в сравнение с 1995г.), 3.7 на сто нарастване на промишлената продукция, 2.6 - 2.8 на сто инфлация, 10.5 - 11.0 на сто безработица, негативен търговски баланс (отрицателен такъв по информация на МВФ) на текущите плащания (нулев по данни на ОИСР). Макроикономическата политика през настоящата година продължава да следва тенденцията на понижаване на лихвените проценти с цел стимулиране на инвестициите, борсовата търговия, растежа като цяло и съкращаване на бюджетните дефицити, граничения във фискалната област, но до определен праг, тъй като в противен случай се увеличава безработицата, която е тежък проблем за западно-

европейската икономика и варира от близо 22.7 на сто в Испания до 10.5 на сто общо за държавите-членки на Европейския съюз. Като цяло икономическата политика на европейския индустриален „център“ се подготвя за достигане на Маастрихските конвергентни критерии, което води до прилагането на комплексни мерки за поддържане на ценова и валутна стабилност, „поносими публични финанси“, ограничаване на държавните разходи и известно намаляване на вътрешното търсене.

В сравнение със САЩ и Япония икономическата конюнктура в Европейския съюз през 1996г. по прогноза на всички центрове ще бъде нестабилна. През втората половина на годината се очертават по-благоприятни тенденции по отношение на растежа на БВП, което до известна степен се свързва с политиката на Бундесбанк за намаляване на лихвения процент, слабото увеличаване на промишленото производство в Германия и Франция след месец юли, повишаване котировките на фондовите борси и др. Икономическото "здраве" на този регион е от изключително значение за страните от Централна и Източна Европа, вкл. и България, тъй като те са техни основни търговски и инвестиционни партньори. Влошаване на макроикономическата ситуация в страните от ЕС се отразява директно върху динамиката на растеж на БВП, съкращаване на промишленото производство, влошаване на търговските и текущите платежни баланси, намаляване на директните чуждестранни инвестиции и общо международните капиталови потоци в асоциираните държави от ЦИЕ.

Някои от основните икономически показатели в страните от ЦИЕ през 1996г. в сравнение с тези от предшестващата са по-неблагоприятни. Страни в преход като Полша, Унгария, Чехия и Словакия осъществили като цяло основните стъпки към пазарна икономика - либерализация на пазарите и търговията, създаване на нови дейности, стабилизация на цените и мерки за ясно регламентиране на правата на собственост през 1996г. имат 5.5 на сто темп на нарастване на БВП (Полша), 5.2 на сто (в Чехия), 4.8 на сто (Унгария) и 5 на сто в Словакия. По данни на ОИСР и Световната банка посочените четири страни имат слабо намаляване както на показателя

произведена промишлена продукция - 5.3 на сто през 1996г. срещу 7 на сто през 1995г. (Полша), 5.2 на сто през 1996г. срещу 5.9 на сто през 1995г. (Унгария), 5.0 на сто през 1996г. срещу 7.4 на сто през 1995г. (Словакия), така и дефицит на търговския и платежен баланс в Полша (-2.9), в Чехия (-1.0), Унгария (-2.3). В същото време през 1996г. валутните резерви на Чехия нарастват с 5.3 млрд. щ.д., на Унгария - с 1.2 млрд. щ.д., на Словакия с 0.7 млрд. щ.д., вследствие на притока на краткосрочни и средносрочни капитали. Чешката и унгарската валута продължават да бъдат относително стабилни, като поскъпват в реално изражение. Инфлацията намалява в Полша от 22 на сто през 1995г. на 19 на сто през 1996г. В Чехия тя е незначителна, в Унгария се задържа на умерено равнище, а в Словакия е около 7 на сто.

В Доклада на Световната банка през 1996г. се посочва, че определените успехи в посочените четири страни се дължат предимно на по-приспособимата икономическа структура на икономиката, солидността на ключовите институции и от начините, по които политическата система канализира общественото мнение. Правата на собственост са ясно регламентирани и частният сектор произвежда повече от половината от БВП, чуждестранните преки инвестиции и приватизацията са основни елементи на икономическия растеж, правителствата упражняват ефективен контрол върху съществуващите и пазарно действащи държавни предприятия, членството в Световната търговска организация увеличава достъпа до пазари и дава известна закрила срещу произволното налагане на търговски бариери. В четирите страни се разбира, че институционалната интеграция има своите задължения и права, които спомагат за по-общите цели на прехода.

В Румъния трансформацията на икономиката изостава и през 1996г. в сравнение със страните от Вишеградската четворка. Реформите протичат по-бавно без значителна промяна на институцията на собствеността, реформирането на правните и финансови институции, без значителна масова подкрепа и без съществени промени в социалната политика, към решаване на проблемите с повишената трудова мобилност и към смекчаване ефекта от реформите върху най-младото и възрастното поколение.

Основните макроикономически показатели за 1996г. в Румъния са следните: спад на промишленото производство от 6.9 на сто през 1995г. на 4 на сто през 1996г., слабо намаляване на инфлацията от 28.1 на сто през 1995г. на 25 на сто през 1996г., увеличаване на безработицата от 8.9 на сто през 1995г. на 10.2 на сто през 1996г., бюджетен дефицит от - 2.5 на сто и дефицит на търговския и платежния баланс.

По данни на ОИСР и Световната банка през 1996г. руската икономика продължава да преодолява острите макроикономически дисбаланси и структурни изкривявания, породени от съществуващата икономическа база (прекалено раздута промишленост, енергоемкост на производството превишаваща няколко пъти това в пазарните икономики, произвеждането на отрицателна стойност в много от предприятията и др.). Спадът на руската икономика, изразен в съкращаване на БВП през 1996г. е около 11 на сто (за първите шест месеца - 7 на сто), а на промишленото производство над 10 на сто. От друга страна Русия има рязко намаляване на инфлацията от 131 на сто през 1995г. на 50.1 на сто през 1996г. (ОИСР), сравнително ниска безработица (без скритата и не отчитаща се от националната и международната статистика) от 9 на сто през 1996г. срещу 8 на сто през 1995г. През 1996г. Русия има значителен актив на търговския и платежния баланс, а резервите на Централната банка в конвертируема валута се увеличават с около 20 на сто през първите десет месеца на настоящата година. Прогнозите на всички международни центрове за 1997г. са за известно стабилизиране на икономиката, преодоляване на спада и постепенно преминаване към фазата на растеж. Данните за 1997г. (ОИСР и МВФ) са за 3 на сто нарастване на промишленото производство, овладяване на инфлацията на 30 на сто, безработица не повече от 10 на сто, бюджетен дефицит от - 3.5 на сто и положителен търговски баланс.

Страните от ЦИЕ и Русия са традиционни търговски и икономически партньори на Република България. Нашата страна би трябвало да следи много внимателно икономическата ситуация и еволюция в този регион и да реагира адекватно в съответствие с националните си интереси. Въпросът,

който вълнува много икономисти е какви темпове на растеж (и тип растеж) могат да поддържат бившите социалистически страни. Да се отговори не е лесно, защото факторите, които влияят на темпа на нарастване на БВП в краткосрочен аспект, се отличават от тези, които въздействат в средносрочна и дългосрочна перспектива. Съвсем очевидно е, че в краткосрочен план четирите страни от ЦИЕ, които показват най-голяма решителност за бързото овладяване на инфлацията, ограничаване на безработицата и другите основни макроикономически показатели, придружени с радикална структурна реформа (особено в реалния сектор), развитие на правната и финансовата система и доброто държавно управление се очертават като фаворити в групата. Практиката в тези страни през 1996г. показва, че сравнително добре функциониращата финансова система може да помогне при пренасочването на ресурси и собственост. Перспективите за растежа в региона могат да бъдат търсени в следните основни фактори:

- наличие на добре обучена работна ръка и непрекъснатото подобряване на образователните стандарти. Проблем сега и в близко бъдеще ще остане намаляването на трудовите ресурси и бързото нарастване на носителния дял на пенсионерите;
- натрупване на капитал и теоретически по-висока възвръщаемост от капиталовложенията;
- политика на ограничаване на държавните разходи като процент от БВП;
- активизиране на спестяванията и инвестициите като процент от БВП и др;
- включване в международното разделение на труда и активизиране на интеграционните процеси в Европа.

Китай и новите индустриални държави от Азия са най-динамичния регион в световната икономика през 1996г. Темпът на нарастване на БВП е 10.5 на сто в Китай (ОИСР и МВФ), 8 на сто в Тайланд, 8 на сто в Малайзия, 7.8 на сто в Сингапур, 6.8 на сто в Южна Корея, или като цяло, по данни на ОИСР шестте страни от Югоизточна Азия имат растеж от 6.4 на сто.

Преобладаващата част от тях са с ниска инфлация и безработица, малък (или нулев) бюджетен дефицит и положителен търговски и платежен баланс. "Четири малки дракона" както през последното десетилетие, така и през 1996г. обръщат приоритетно внимание на високите темпове на външно финансиране, вътрешно натрупване, масиран износ, максимално използване на капиталовите и търговските ресурси на собствения регион и агресивна пазарна ориентация. Политическият и икономически елит на тези страни е наясно, че тенденцията към глобализация на световната икономика ще затрудни всяко стопанство, което остава извън пазарната конкуренция. През 1996г. те продължават да реструктурират икономиките в посока диверсифициране на индустриалната структура, активизиране на технологичното обновяване, повече свобода на пазарните механизми и създаване на стабилен инвестиционен климат.

Двигател на икономическата политика на Китай през 1996г. е претегленият върху деликатните везни на пазара общонационален, кооперативен и личен интерес под егидата на държавата, която винаги е заемала определящо място в китайската ценностна традиция. Ефектът от първоначалната селска реформа и през настоящата година е положителен. Частичната либерализация и развитието на недържавен сектор, който създаде около 100 милиона нови работни места между 1978г. и 1996г., доведе до бързо нарастване на производителността, без да се налагат остри мерки за адаптиране в държавните предприятия. Втората причина за добрите икономически резултати в Китай е, че растежът и ефективното макроикономическо управление стимулират висок темп на нарастване на спестяванията от първоначално ниски равнища на монетизация. Въпреки постигнатите резултати, оторизираните икономически органи в страната декларират, че ще насочат усилията към прецизиране на отношенията между държавата и отделните икономически субекти, подобряване на управлението и контрола върху държавните активи, обновяване на системата за социална сигурност и съкращаване на тежката финансова задлъжнялост на предприятията.

По данни на Световната търговска организация за 1996г. се очаква световния търговски обмен да е около 7 на сто, докато производството вече шеста година продължава да изостава. Обемът му през тази година вероятно ще се увеличи с около 3 на сто, което е с 0.5 на сто по-малко, отколкото през 1995г. Общата стойност на стоките и услугите, обменени през първите десет месеца, а и по прогнози до края на 1996г. на международните пазари ще достигне сумата от над шест трилиона щ.д. В Доклада на СТО се посочва, че продължава да набира сили тенденцията към увеличаване дела в световния търговски обмен на страните от Югоизточна Азия и на Япония с нейната стратегия ориентирана към активизиране на тихоокеанското икономическо сътрудничество, със стабилизиране на търговските позиции на САЩ, с интензифициране на търговските потоци между страните членки на Европейския съюз и с по-силното присъствие на страните от ЦИЕ. Износът на стоки нараства с около 8 на сто и почти се доближава до 5 трилиона щ.д. Счита се, че това е един добър резултат, който може да бъде обяснен с отслабването на долара спрямо йената и западноевропейските валути. Бърз растеж отбелязва пазарът на услугите с изнесени за повече от 1.4 трилиона щ.д., което е над 15 на сто в сравнение с 1995г. Стойността на износа на телекомуникационна технология и на канцеларски компютърни устройства нараства повече от 25 на сто за годината. Търговията с обработваеми изделия е най-динамичното звено от световния обмен на стоки.

Износът на България е около 60 на сто от БВП, което е характерно предимно за малки и отворени икономики. На 24 октомври 1996г. Народното събрание на Република България ратифицира протокола за присъединяване на страната към Маракешкото споразумение за създаване на СТО. Така България поема задълженията да адаптира своето законодателство и търговско-икономическата си политика към принципите и дисциплините на СТО. По този начин интегрирането на българската икономика в световната търговска система позволява използване процесите на либерализация на световната търговия и глобализация на производството за достигане на кон-

кретни национални стопански цели. Либерализирането на световната търговия с промишлени стоки, намаляване на митническите ставки за вноса на промишлени стоки в развитите пазарни икономики средно с 40 на сто в рамките на 5-годишен период и повишаването на степента на гарантираност на достъпа на български фирми до световните пазари чрез механизма на обвързване на митата създават благоприятни условия за реструктуриране на българската промишленост. Също така, за България, като страна в преход, по-ясните и свършени правила на многостранните търговски споразумения ще гарантират нарастването на стабилността, прозрачността и предвидимостта на търговските отношения, обема и динамиката на стоковите и инвестиционните потоци и по този начин може да се осигури по-ефективна защита на националните икономически интереси. От своя страна, желателно е България да възприеме по-агресивна икономическа стратегия, за да максимизира потенциалните печалби от участието в глобалната търговия. Това означава ускорено реструктуриране на промишлените отрасли и най-вече стимулиране на тези предприятия, които произвеждат за износ с цел повишаване на международната конкурентноспособност, привличане на капитали и особено на преки чуждестранни инвестиции. □

II. ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ

2.1. ИЗГРАЖДАНЕТО НА ИКОНОМИЧЕСКИЯ И ВАЛУТЕН СЪЮЗ

Изминалата 1996 година бе посветена на реализацията на третия заключителен стадий от прехода на страните-членки към изграждането на Икономическия и валутен съюз /ИВС/. Срещата на Европейския съюз в Магриг през декември 1995г. сложи край на продължителните дискусии относно сроковете за въвеждане на единна валутна система, утвърди името на бъдещата валута Евро, прие мерките за развитие на Единния вътрешен пазар. Отхвърлен бе вариантът по договора от Маастрихт за по-бързо преминаване към валутния съюз от началото на 1997г. и бе утвърден крайният срок на прехода - 1 януари 1999г., който продължава да се оспорва от противниците на унификацията на икономическата и валутна политика.

Започвайки от тази дата, валутната кошница, на която се основаваше досегашното ЕКЮ ще престане да съществува. Нейното място ще заеме новата парична единица Евро, която ще стане пълноценна валута. Твърдо фиксирани към нея ще бъдат курсовете на националните валути на страните членки. Не по-късно от 1 януари 2002г. ще бъдат пуснати паралелно с местните валути банкноти и монети Евро, като след 6 месеца националните парични знаци ще бъдат напълно извадени от обращение във всички страни, влезли в състава на ИВС.

Съставът на първата група участници във Валутния съюз ще се определи въз основа на макроикономическите показатели за 1997г. Според оценки за 1996г. съответствие с критериите от Маастрихт отбелязват само 6 страни, изпълняващи норматива за бюджетен дефицит при сумарен показател за ЕС 4.7% от БВП вместо предвидените 3%, четири държави по размера на вътрешния държавен дълг, възлизащ общо на 71% от БВП за ЕС при изисквани 60%, 11 по темпове на инфлация и 10 по равнище на лихвения процент.

Що се отнася до бъдещата схема на отношения между държавите,

които ще могат да въведат еднината валута, и останалите страни-членки, то тя трябва да се построи, така че да не разцепи Съюза на две части - привилегирована и второразредна, включваща по-голямата част от страните, особено след евентуално приемане на кандидати от Централна и Източна Европа. Появата на общност в общността ще създаде заплаха за съществуването на Едниния вътрешен пазар и ще постави под удар програмата на Икономическия съюз. В междинния доклад на Европейския съвет от януари 1996г. се твърди, че правилата на ЕС в областта на икономическата политика ще бъдат общи за всички и двете групи страни ще поддържат тесни връзки в областта на валутното регулиране. Механизмът на валутните курсове ще съществува и след началото на третата фаза на ИВС, докато към нея не се присъединят всички членки на Съюза.

В случай на невъзможност за въвеждане на еднина валута, позицията на Дойче Банк в Германия и Франция незабавно да установят фиксиран паритет между немската марка и френския франк с цел създаване на поустойчива европейска валутна система.

По мнението на френската страна, такъв алианс ще създаде стабилизационната валутна ос, която ще ускори процесите на икономическо сближаване на останалите страни-членки. Доколкото холандският гулден и в значителна степен белгийският франк са привързани към немската марка, може да се говори за създаването на своего рода валутна зона, включваща Германия, Франция и Бенелюкс. Тази алтернатива срещна съпротивата на органите на ЕС и другите страни-членки, тъй като предполагаше провал на еднината валута и формиране на зона на влияние на немската марка.

Разработката на технико-икономическите условия на прехода към еднина валута и практически мерки по провеждането на обща икономическа политика стана ключова тема на двете заседания на Съвета на икономическите и финансови министри ЕКОФИН на 15-16 април във Верона и на 3 юни в Люксембург. На срещата във Верона бе взето принципно решение за преобразуване на действащата от март 1979г. Европейска валутна система /ЕВС/.

Предлага се новата система да се нарича Европейска система за солидарност и стабилност и да встъпи в сила от 1 януари 1999г. едновременно с началото на прехода към третата фаза на ИВС. Тя ще се превърне в главен инструмент на валутната интеграция за тези членове на ЕС, които няма да въведат веднага единната валута. Целта е обновеният механизъм на валутните курсове не само да помогне за достигане на по-голяма конвергенция между страните, но и да предпази техните валути от колебанията на световните пазари.

За окончателното оформяне на проекта, разработен от Комисията на ЕС и Европейския валутен институт, се изисква решаването на редица практически въпроси. Първият от тях засяга участието в новия механизъм на валутните курсове. Според договора от Маастрихт такова участие в течение на най-малко две преходни години е задължително условие за присъединяването към единната валута. В документите от Люксембургската сесия на ЕКОФИН и в заключителното заявление на срещата на Европейския съвет във Флоренция се предлага участието в механизма на валутните курсове за страните, неотговарящи на критериите за конвергенция, да остане доброволно, но желателно. Юридическата база на новия механизъм ще съставят споразуменията между Европейската централна банка /ЕЦБ/ и националните емисионни институти.

Вторият въпрос е в какви предели да се допуснат колебания на валутните курсове спрямо Еврото. Много страни се застъпват за това да се запазят сегашните ограничения до 15 процента или да се оставят достатъчно широки. При това новите граници могат да не бъдат еднинни за всички участници.

Третият ключов елемент на новата система е механизмът на валутни интервенции. Следва да се очаква, че интервенциите ще бъдат автоматични, а инициативата и водещата роля в провеждането им поема Европейската централна банка. Друга нейна функция ще бъде предотвратяването на инфлационния ефект от интервенции в страните с поевтиняваща валута. Германия излезе с предложение тези интервенции да се напра-

вят асиметрични, т. е. основната част от разходите по поддържане на курсовете да се прехвърли на националните централни банки.

Препоръчва се на страните, които първоначално няма да се присъединят към единната валута, да предприемат мерки за финансова и икономическа стабилизация. Според формулировката на Европейския парламент, бъдещата система от взаимоотношения между двете групи страни трябва да бъде гъвкава, а стимулите за добро поведение на страните - претенденти - по-важни от санкциите. Освен това се предлага въвеждането на втория ешелон от участници в зоната на статут на асоциирана страна, като страните се задължат да водят сметки за бюджетния дефицит в Еуро.

Франция излезе с идеята да се разработи специален механизъм, който да предотврати опитите на страните извън зоната на Еуро да девалвират своите валути с цел повишаване на конкурентноспособността на националните производители. За страните нарушители се предвиждат изплащания от регионалните фондове в Еуро по коригиран курс, отчитащ разликата между темповете на инфлация и процента на девалвация или в поевтинялата национална валута. Също така за страните, нарушаващи бюджетната дисциплина се счита за целесъобразно отлагането на предоставяне на средства от структурните фондове. При това се изисква не толкова съблюдаване на Маастрихтските критерии, колкото изпълнението на поетите задължения по националните програми за конвергенция.

Страните от ЕС постигнаха принципно споразумение да се приеме като максимално допустим дефицит на държавния бюджет в размер на 3% от БВП, с разчет в средносрочна перспектива да се постигне баланс на държавните приходи и разходи. Все по-голяма поддръжка намира идеята за стабилизационен пакт, според който участниците в третата фаза на ИВС се задължават по-строго да контролират своите държавни финанси. Тези правила обаче не трябва да засягат интересите на другите участници в Съюза и да затрудняват присъединяването им към единната валута. В близките месеци ЕКОФИН ще определи специфичните условия за пребиваването

в зоната на Еуро и ще се заеме с разработката на система за многостранен контрол на икономическите показатели и механизма от наказателни санкции. Германия предлага те да се изразят в безлихвени депозити, които да се превръщат в глоби, ако страната не успее в договорените срокове да приведе в норма бюджетния си дефицит.

На срещата във Верона за първи път бе обсъден проблемът за хармонизацията на данъчните системи на страните от ЕС. Значителната разлика в равнището на данъчно облагане е несъвместима с целите на ИВС. Сближаването на националните законодателства в тази област се извършва изключително бавно в частност и поради това, че всички решения по тези въпроси могат да се приемат единогласно.

Европейският парламент предложи на Комисията на ЕС да подготви Бяла книга за ролята на Съюза в МВФ и Световната банка след началото на третата фаза на ИВС. В нея трябва да бъде предложена система за стабилизация на валутните курсове на Еуро, американския долар и японската йена. За тази цел в близко бъдеще ще бъдат обсъдени възможностите за международен контрол на националната икономическа политика и създаването на механизъм за предотвратяване на валутни кризи. В дългосрочна перспектива, когато Еуро стане международна резервна валута, ЕС съществено ще усили влиянието си в преговорите за институционална реформа на международната валутна система. Дотогава страните-членки ще трябва да решат въпросите, засягащи отговорността на ИВС пред външния свят, както и за неговите представителства в международните организации.

До края на 1996г. ЕКОФИН завърши подготовката на законодателната база за използване на единната валута, разработи процедура по поддържане на стабилността на валутните курсове и спазването на бюджетната дисциплина. Приемането на решения по тези въпроси бе осъществено на сесията на Европейския съвет в Дъблин.

2.2. СТОПАНСКА КОНЮНКТУРА И ИКОНОМИЧЕСКА ПОЛИТИКА В СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ

ЕС е изправен пред редица предизвикателства, сред които са регионализацията и глобализацията на икономиката; маргинализацията на отделни групи страни; последствията от пагането на Берлинската стена; потенциалните намерения за по-нататъшното му разширяване към Централна и Източна Европа, а също така и на Юг; процесите на либерализация на световната търговия; вътрешните икономически трудности; рецесията и водената политика на икономически ограничения с цел постигане в набелязаните срокове на конвергентните критерии от Маастрихт.

Сегашните и бъдещите си задачи ЕС ще решава в условията на тенденция към застаряване на населението, на общо намаляване на относителния му дял в световното население от около 10% в началото на 60-те години и 6% през 90-те до 4% през 2020г. Макар и с по-слаби темпове в сравнение със Северна Америка, прогнозите сочат намаляване на относителния дял на обема на производството в Западна Европа в световното производство, до 25 на сто в края на века срещу 30 на сто през 1973г.

АЛТЕРНАТИВНИ ОЦЕНКИ ЗА РЪСТА НА БВП ПРЕЗ 1996г. ЗА ОТДЕЛНИ ДЪРЖАВИ ОТ ЕС И ЗА ЕС КАТО ЦЯЛО

/в проценти/

СТРАНИ	EU*	IMF**	LINK***
Германия	2.4	1.0	2.0
Франция	2.4	1.3	0.9
Италия	3.0	2.4	2.2
Великобритания	2.7	2.2	2.2
ЕС	2.6	1.8	2.0

Източник: * Commission of the European Communities, *European Economy Supplement A / December 1995/*; ** IMF, *World Economic Outlook /April 1996/*; *** United Nations, University of Pennsylvania and University of Toronto, *Project Link World Outlook, /mimes/, post-Link meeting forecast /May 1996/*.

По оценка на водещите международни организации МВФ, ОИСР и Икономическата комисия на ООН за Европа през 1996г. темповете на растеж на икономиките в ЕС няма да превишат 1.5-2% за разлика от предвидените през 1995г. 2.8 %. Отслабването на темпа в най-голяма степен засяга Германия, Франция, Австрия, Испания, Великобритания и Италия. Започналото през втората половина на годината съживяване на конюнктурата дава основание да се очаква 2.8 % прираст в ЕС през 1997г. За това ще способстват обновяването на фондовете и благоприятните условия на финансовия пазар - намаляването с 2 % на лихвата по дългосрочните кредити, високата доходност на ценните книжа, меката парична политика и свалянето от централните банки на лихвите по краткосрочните кредити в съчетание с умерен растеж на цените.

От друга страна, непредсказуемостта на конюнктурата оживи дискусията за правомерността на еднообразната политика спрямо всички страни от ЕС, предвидена в договора от Маастрихт във връзка с нейното възможно отрицателно въздействие върху деловата активност. Този проблем бе обсъден през март 1996г. на срещата на министрите на страните от ОИСР в Париж. Опасенията на британските икономисти са, че съкращаването на бюджетните разходи, ако не е компенсирано от стимулираща парична политика, може да потисне деловата активност в Европа. Обратните твърдения на представителите на континентална Европа са, че балансираният бюджет ще доведе до устойчива данъчна политика, като създаде благоприятен климат за задържане на инфлацията и растеж на търсенето. Банката за международни разчети нееднократно излиза с изявления за недопустимостта от едностранно използване на дефлационни и инфлационни инструменти. Вероятно по тази причина през втората половина на годината институциите на ЕС активизираха търсенето на смесени методи на икономическа политика.

Бюджетът на ЕС за 1996г. включваше приходи в размер на 86.2 млрд. ЕКЮ и разходи - 81.36 млрд. ЕКЮ. За целите на общата селскостопанска политика бяха предвидени 40.8 млрд. ЕКЮ, за структурните фондове - 29.1

млрд. ЕКЮ, за вътрешната политика - научноизследователска и развойна дейност, трансевропейска мрежа, енергетика - 5 млрд ЕКЮ, за външни мероприятия - 5.1 млрд ЕКЮ, в т.ч. 1 млрд. и 147 млн. ЕКЮ, за помощи на страни от Централна и Източна Европа, 583 млн. ЕКЮ за страни от средиземноморието, 435 млн. ЕКЮ за републиките от бившия Съветски съюз. През 1996г. бюджетът заемаше 1.19 % от БВП на страните от ЕС с разчет през 1999г. да достигне 1.27% според решението на Европейския съвет.

В областта на инфлацията, измерена с дефлатора на частната консумация, 1991г. се оказа пикова за Общността с 5.1% срещу 4.7% за преходната година. От 1992г. тенденцията е към намаляването ѝ, както при отчитането на дефлатора на частната консумация, така и на дефлатора на БВП. Според Европейската комисия през 1995г. в Европа на 12-те този показател, отчетен с дефлатора на частната консумация, е в рамките на 2.9 на сто, а очакванията за 1996г. са за инфлация от 3.1%. В седем държави от Общността равнището на инфлация задоволява и е в рамките на 2 - 3 процента, докато в други пет, макар и в различна степен, има какво още да се желае. Най-сложно е положението в Гърция.

Не задоволяват усилията за оздравяване на бюджетите, които бяха силно дефицитни през 1993г. във връзка с рецесията /6 на сто от БВП/. Предприетите мерки от 1994г. би трябвало да ограничат през 1996г. дефицита до 4%, което е твърде сложна задача. В рамките на Общността финансирането на държавната администрация следва да падне до 3.9 на сто от БВП през т.г.

Обменните курсове са относително стабилни след въвеждането през лятото на 1993г. на механизма на плаване в рамките на +/- 15 на сто, а в областта на конвергенцията на лихвените проценти се осъществява задоволителен напредък.

Като цяло, от 1992г. световната икономика се възстановява от една от най-дълбоките следвоенни рецесии, но прогнозите за устойчив и висок икономически прираст не се сбъднаха напълно. По-скоро се утвърди тенденцията за умерено развитие при наличието на неравновесие по отделни

региони. Според данни на ЮНКТАД за периода 1991 - 1995 г. ръстът в световен мащаб е 0.6; 1.4; 1.1; 2.8; 2.4 %. За държавите с развити пазарни икономики очакванията са за растеж до 2 на сто през т.г. От ЕС Франция и Германия по всяка вероятност ще покажат най-слаби резултати, при което най-песимистичните прогнози се движат в рамките на 1 и 0.5 на сто прираст съответно за първата и за втората страна.

Причините за забавянето на темповете на развитие в Общността се търсят основно в понижаването на вътрешното търсене, в съкращаването на инвестициите, които замряха на равнището от началото на 90-те години, в неочакваното относително свиване на световната търговия през 1995г. в сравнение с високите равнища от предходната година, в слабостта на американската валута, ограничила износа на страни, прикрепили националните си валути към германската марка. Следва да се отбележи, че динамиката на търговията вътре в Общността също се забави. Изброените по-горе фактори имат пряко отношение към по-слабите темпове, но част от тях са първо следствие и след това допълнителен утежняващ фактор на водените от Франция и Германия икономически политики на рестрикция, на ограничаване на държавните разходи с цел намаляване на бюджетния дефицит в съчетание с прекалено дълго поддържане на реалните лихви на високо равнище.

В продължение на 35 години действията на Общността в областта на икономическата политика се изразяваха основно в усилия за координиране на икономическите политики на страните-членки и във финансова подкрепа, при което вниманието бе съсредоточено най-вече върху монетарната политика. Договорът за ЕС постави тези проблеми в нова светлина с изискването Общността да придвижи на ново равнище икономическото развитие, да осигури устойчив и неинфлационен икономически растеж, защита на нормите по опазването на околната среда и гарантиращ високо равнище на конвергентност на икономическите постижения, включително и на високо равнище на заетост и на социална защита. Разчита се, че Общността, успоредно с установяването на общ пазар, ще изработи и

приложи съвместни политики и инициативи на основата на изграждането на икономически и валутен съюз.

Търговската политика на Общността и след подписването на договора от Маастрихт остана непроменена спрямо трети държави. Тя се основава на единни принципи, що се отнася до промените в тарифите, сключването на митнически и търговски договори, уеднаквяването на мерките за либерализация, износната политика, действията за търговска защита, включително в случаите на дъмпинг и на установени дотации. Високата конкурентноспособност на промишлеността в страните от ЕС и пряката зависимост на заетостта от външната търговия дават основание на официални негови представители да искат изоставяне на в известна степен отбранителната позиция по отношение на либерализацията и да се предприемат целенасочени усилия за навлизането на пазари, ограничили достъпа на стоки и инвестиции от ЕС. Европейската комисия предвижда редица мерки в тази насока, включващи точно обозначаване на пречките, укрепване на координацията на институционално равнище и привличане на производителите чрез предоставяне от тях на нужната информация.

ГАТТ е международната рамка, в която Съюзът изработва и прилага търговската си политика. Уругвайският кръг от преговорите доведе до глобално намаляване на митата с 37 на сто, което за ЕС се изразява в снижаването им от общо средно равнище 6.8 на сто на 4.1 на сто. В осем сектора на икономиката тарифните ограничения паднаха изцяло.

12 милиона работни места /всяко десето/ в ЕС имат пряко отношение към износа. Съюзът дава 20% от световната търговия, при което се забелязва нарастване на дела на услугите и на телекомуникациите в него. Поощряването на международната търговия от ЕС е свързано с разбирането, че вътрешното потребителско търсене, както и това в развитите индустриални държави, едва ли ще бъде достатъчно за осигуряване на икономически ръст в дългосрочен план. Отчитайки факта, че 80 на сто от населението в света е извън страните от Организацията за икономическо сътрудничество и развитие, става ясно къде ще се насочат усилията -

Централна и Източна Европа, Латинска Америка, Югоизточна Азия. Тук следва да се отбележи и наличието на среден икономически ръст в някои развиващи се държави от 5-9 на сто, с тенденция това положение да продължи, което ще поощри износителите от ЕС. Общността очаква Уругвайския кръг от преговорите в рамките на ГАТТ да донесе към 2005г. допълнителни приходи в размер на около 180 млрд. ЕКЮ годишно.

Понастоящем 40 на сто от вноса в Съюза е освободен от мита. В рамките на 6 години помощта за земеделските стопани ще се намали с 20 на сто, субсидиите върху износа на хранителни стоки ще паднат с 36 на сто, а дотираният износ като цяло ще се намали с 21 на сто.

Намеренията на Общността за разширяване на Изток са безпрецедентно предизвикателство и за приемачи, и за кандидат-членки, което се дължи най-вече на същността на трансформационните процеси, на относително слабото развитие, макар и в различна степен, на икономиките на страните от Централна и Източна Европа. Съществуват различни сценарии за бъдеща единна Европа, минаващи било през продължаването на договора от Маастрихт, през създаването на политически очертана зона за свободна търговия или през политика, насочена към структурна интеграция.

ЕС провежда нова икономическа политика спрямо държавите от Северна Африка. В основата ѝ е волята за създаване в периода до 2010г. на зона за свободна търговия между Общността и всяка една от тези страни, както и между самите североафрикански страни.

През март тази година в Бангкок Съюзът постави началото на нов етап в развитието на отношенията си с азиатските страни на първата среща Азия - Европа / ASEM /. Постигнато бе споразумение форумът да стане регулярен и да се провежда на всеки две години. В Тайландската столица бяха очертани рамките на широко бъдещо политическо, икономическо и социално сътрудничество, включително и взаимодействие за развитието на басейна на река Меконг.

Очертават се нови измерения във връзките между ЕС и Латинска Америка за периода до 2000г. Общността е предвидила средства за сътруд-

ничество в редица области, сред които са финансите, технологиите, науката, енергетиката и икономиката като цяло.

Общността обръща особено внимание на икономическите отношения със Съвета за сътрудничество в района на Персийския залив /Саудитска арабия, Кувейт, Бахрейн, Катар, ОАЕ и Оман/, стокообменът с които надхвърля 30 млрд. ЕКЮ. ЕС се стреми да деблокира започнатите през 1990г. преговори за подписване на договор за свободна търговия.

Значението на връзките между ЕС и държавите от Северна Америка нараства. Уреждането на икономическите търкания между Общността и САЩ основно по въпросите на аграрната политика и земеделския износ даде възможност да се подпише споразумението от Уругвайския кръг от преговорите в рамките на ГАТТ. Сътрудничеството между двете групи страни в рамките на Световната търговска организация /СТО/ ще е от значение и занаяпред за по-нататъшната либерализация на световната търговия, за разширяването на обсега на проблематиката, която третира СТОТ.

ЕС осъществява широко сътрудничество с 69 държави от Африка, Карибите и региона на Тихия океан /АКП/ в рамките на Конвенцията Ломе IV, обхващаща периода 1991-2000 г. Подписаният през миналата година международен договор и финансов протокол за втория петгодишен период предвиждат нарастване на отпусканите от Общността средства за развитие с 22%. Реално обаче помощта за тази група страни не се увеличава при отчитане на инфлацията. Независимо от това, Конвенцията от Ломе е най-значимият инструмент на сътрудничеството Север-Юг. До края на века за това направление ще бъдат заделени 14 млрд. и 625 млн. ЕКЮ, 12 млрд. и 967 млн. от които са по линия на Европейските фондове за развитие. □

III. ИКОНОМИКИ В ПРЕХОД

ПРЕДВИЖДАНЯ И РЕЗУЛТАТИ

Икономическата обстановка в Източна Европа през 1995г. и началото на 1996г. се подобри значително и положителните тенденции, които бяха започнали да се очертават през 1994г., добиха мощ. Имаше някои положителни промени и в страните от ОНД, но техните икономики са все още завладени от преходната депресия. Икономическата обстановка в Прибалтийските републики беше объркана, въпреки прогреса в учрежденските реформи.

Степента на подобряването в Източна Европа надмина очакванията, отразени в прогнозите. В повечето източноевропейски страни БВП се увеличи по-бързо от очакваното или остана в крачка с очакваното. Главните изключения са Хърватско и бившата Югославска Република Македония, където производството отново се намали през 1995г., най-вече като резултат от политическата нестабилност в региона. Поради същите причини изостанаха Босна и Херцеговина. Общият размер на растежа на БВП за източно-европейския регион достигна почти 5.5% през 1995г.

Страните в преход от Централна Европа отбелязаха най-големия прогрес в действителен растеж на БВП, превишавайки прогнозите с 1-2%. Въпреки че относително висок растеж се е очаквал в Чешката Република и Полша, предварителните прогнози се оказаха умерени в сравнение с действителните резултати. Растежът на БВП беше неочаквано силен и надмина всички очаквания в Албания, Румъния и Словакия. Унгария, която отбеляза среден растеж на БВП, сравнена с другите източноевропейски страни, също надмина прогнозите. Растежът на производството в България, Словения и Югославия беше повече или по-малко еднакъв с прогнозите.

Силното подобряване в източноевропейския регион отразява положителното развитие както на търсенето, така и на предлагането. Подобреното външно търсене, в случая от Западна Европа, (която сега е главния

търговски партньор за цяла Източна Европа и за Прибалтийските републики) може би имаше главната роля в икономическото съживяване на източноевропейските страни. Вътрешното търсене (главно капиталовложения, но също така и лична консумация) се повиши значително в редица страни (Чешката република, Полша, Румъния, Словакия и Словения).

От гледна точка на растежа в предлагането, индустрията доведе до възстановяването на повечето европейски страни. Брутното индустриално производство нарасна силно през 1995г. и началото на 1996г. в повечето от тези страни (отново с изключение на Хърватско и Македония).

Увеличаващите се търговски връзки между Източна и Западна Европа съдържат нарастваща взаимна зависимост между икономиките на двете части на континента. В момента тази взаимна зависимост е много асиметрична, тъй като значението на Западна Европа като търговски партньор на Източна Европа е много по-голямо, отколкото обратното. Това би довело до уязвимост в страните с преходни икономики при циклично развитие на страните от Западна Европа.

Източна Европа като цяло продължава да си пробива път през преходния спад. Този напредък, обаче, би трябвало да бъде гледан с перспектива: производството във всичките страни е все още под нивото от началото на прехода - за Източна Европа като цяло, от гледна точка на БВП то е с 15% под това през 1989г. Ясно е, че пълното „възстановяване“ е все още много далече.

Обстановката в предлагането в повечето страни от ОНД е почти еднаква с очакванията за непрекъснат спад в региона. Имаше подчертано задържане в намаляването на производството в редица страни, включително и Русия. Някои страни от ОНД (най-вече Армения и Грузия) може би са достигнали най-ниското ниво на спада. Степента на отваряне на страните от ОНД е все още по-слаба от тази в източно европейските страни и в Прибалтийските републики (следователно, евентуалното положително влияние на увеличаващото се външно търсене е сравнително слабо). Така път за възстановяването на страните от ОНД е слабото вътрешно търсене.

Очакванията относно икономическата обстановка в Русия се промениха в течение на годината. Производството се намали през първата половина на 1995г. и положителен растеж в индустриалното производство беше отбелязан чак през втората половина на годината. В този момент очакванията бяха, че руската икономика може би излиза от кризата. Но през последните четири месеца на 1995г. развитието в производството взе обратна посока. Първите месеци на 1996г. не донесоха значителни промени в тази негативна тенденция.

Сред Прибалтийските републики, Литва отбеляза един неочакван спад, а Естония и Латвия показаха умерен напредък в своето възстановяване.

Важен аспект на макроикономическото развитие през 1995г. беше продължителното и силно възстановяване на инвестициите в повечето източноевропейски страни за тяхното бъдещо развитие. В страните от ОНД ситуацията беше противоположна - през 1995г. инвестициите спаднаха.

Смяташе се, че дългоочакваното икономическо възстановяване на страните в преход ще улесни положението на пазара на труда. Но се оказа, че подобрението е било недостатъчно. Благоприятният обрат в Източна Европа допринесе за някои постижения по отношение на заетостта и намали нивото на незааетостта, но те изглежда не оправдаха очакванията (Чешката република е очевидно изключение). Този резултат отразява сложното естество на процеса на икономическо реструктуриране, който е в ход в преходните икономики и по-точно в процеса на уравнивяване на трудовия пазар.

По принцип, процесът на уравнивяване в преходните икономики напредва много по-бавно от очакваното. Оказа се, че въпреки високото ниво на безработица в някои страни, излишната работна ръка все още не е напълно елиминирана дори в страните, напреднали в процеса на икономическата трансформация. Следователно процесът на отхвърляне на работна ръка все още продължава, но в момента той е свързан и с назначаването на нова работна ръка от фирми, които се възстановяват и/или се разрастват.

Страните от Източна Европа напреднаха много в процеса на уравновесяване на трудовия пазар. Повечето (с изключение на Чешката република) преживяха голям първоначален шок, от който последва намаляване на заетостта и увеличаване на безработицата. По време на реструктурирането на работната ръка в Източна Европа се проявиха някои специфични и не много очаквани признаци. Един от тях е предпочитанието на частните фирми да назначават хора, които вече са назначени на друго място, отколкото да се назначават безработни, както показват последните изследвания. Това води до движение от работа на работа и намалява шансовете на безработните да бъдат назначени. Следователно, безработицата в Източна Европа може да стане масова и дългосрочна.

Съществуването на голям брой безработни и други особености на незаемостта през 1995г. (сравнително голяма част от безработните са млади хора) подсказва, че безработицата в страните на прехода ще остане трайна и подобно на ситуацията в Западна Европа ще бъде една от главните грижи на политиците от тези страни в близко бъдеще.

Ситуацията на пазарите на труда в страните от ОНД е доста различна. Въпреки че заетостта в повечето от тези страни непрекъснато е намалявала, тя е изостанала от намаляването на производството, подсказвайки, че съществува голяма (дори увеличаваща) се част излишна работна ръка. Въпреки че общата безработица е сравнително ниска, сравнена с Източна Европа, тя може да се промени, ако се засили икономическата реформа.

От гледна точка на уравновесяването на трудовия пазар, ситуацията в Прибалтийските страни изглежда близка до ситуацията на страните от ОНД. Все пак те напредват доста бързо с трансформацията и може би скоро ще придобият структурните белези на страните от Източна Европа.

В същото време нивото на регистрираната безработица в страните от ОНД (и в някои източно европейски страни) подценява действителното ниво на безработица поради несъвършенство на системата за

регистриране, липса на лична мотивация за регистриране и различни начини за прикриване на безработицата. Резултатите от отчета за работната сила в някои преходни страни показват, че действителното ниво на безработицата може би е по-високо от отразеното с няколко процента.

През 1995г. и началото на 1996г. преходните икономики направиха значителен прогрес в сферата на ценовата стабилизация, където резултатите надминаха очакванията. Инфлацията на потребителската и производствената цена се намали през 1995г., сравнена с инфлацията през 1994г. в повечето преходни страни. Изключение беше Югославия, която не успя да изгради успешна стабилизационна програма през 1994г. и Таджикистан, където имаше нов бум на висока инфлация през 1995г. Ценовата обстановка в Унгария също се влоши през 1995г., въпреки че резултатите много или малко съвпаднаха с целите на стабилизационната програма.

Очертаха се значими различия в политическите подходи относно ценовата стабилизация и определящите фактори на този процес. Страните от Централна Европа (и някои Прибалтийски държави), след като успешно завършиха първата стъпка на макроикономическата стабилизация, вече навлизат във втората фаза - борбата срещу инфлацията. Това ще бъде една слаба, но относително постоянна инфлация, която изглежда е пуснала дълбоки корени в много от преходните страни.

В повечето от тези страни прогресът в ценовата стабилизация беше подпомогнат от два фактора: относително стабилни номинални валутни курсове, които служеха като номинална опора и неочаквано високи постижения в производителността на труда, които поне малко отразиха постиженията на структурните реформи. Последните постижения в индустриалната производителност на труда компенсират до голяма степен влошаването на стойността на единица продукция, произлизаща от оценяването на валутните курсове в тези страни. Така се запазва (дори се увеличава) конкурентноспособността на техния износ.

От друга страна, опитът на страните от ОНД беше в очертаванията на първоначалната макроикономическа стабилизационна програма, за ко-

ято се бяха захванали повечето от тези страни през 1995г. с решаващата подкрепа на международните финансови институции. Резултатите в повечето случаи бяха окуражаващи, въпреки, че ценовата стабилизация е все още далеч.

Руската стабилизационна програма през 1995г. привлече значително внимание поради замисъла и начина на изпълнение. Новото беше начинът по който помощният заем от МВФ на стойност 6.25 млрд. щ.д. беше изплатен в месечни вноски и под строг надзор за изпълнение спрямо условията на заема. Въпреки че програмата не успя напълно да намали месечната инфлация в Русия до 1% към края на 1995г., беше обявена за успешна и проби път към нов кредит от МВФ за 10.1 млрд. щ.д. за първите месеци на 1996г.

Външната търговия също беше оживена през 1995г. и началото на 1996г. във всички преходни страни. Износът на ЦИЕ в цяло нарасна с 9-10%, а вносът - с 10-12%.

Съживяването на износа беше важен фактор за старта на възстановяването на страните от Източна Европа и за положителните промени в другите страни в преход. Износът формираше икономическата обстановка в тези страни през 1995г. Въпреки че подобрените пазарни условия в развитите индустриални страни общо взето предложиха по-добри възможности на всички износители от преходните страни, значително се увеличи износа на суровини и някои стандартни и ниско преработени стоки. Само някои страни (най-напредналите преходни страни от Централна Европа) увеличиха своя износ на високо преработени фабрики.

В някои източноевропейски страни дефицитът на търговския баланс през 1995г. (в повечето случаи надминал този от 1994г.) беше по-голям от очакваното и изглежда беше съвместим с по-високите степени на икономическия растеж. Това е може би цената на по-силния от очакваното производствен растеж. Но при увеличаващ се капиталов приток и нови заемни възможности, страните по принцип нямаха проблем с финансирането на тези дефицити. Обратното, съвкупността на излишъка на търговския баланс на страните от ОНД се увеличи значително, поради увеличилите се

търговски излишък в Руската Федерация.

Освен цялостния растеж на търговията, се появиха и някои нови подобрения в направленията ѝ. Докато Западна Европа (и по-точно ЕС) продължи да се развива като основен търговски партньор, за пръв път от започването на реформите през 1995г. се наблюдаваше силно съживяване на двустранната търговия на страните в преход. Страните от ОНД също разнообразиха пазарите си чрез нарастване на внос и износ през 1995г. от развитите индустриални страни и развиващите се страни. Вътрешният пазар в ОНД между другото се свива, което отразява ниското ниво на вътрешното търсене и платежните затруднения сред новите независими държави.

През 1995г. и началото на 1996г. се отбеляза значителна промяна в отношението на чуждия капитал към страните в преход. Капиталът навлезе колебливо в страните в преход през първата година на икономическата реформа (и все още е колеблив по отношение на някои от тях). Все пак успехът от икономическите реформи и възстановяването на някои от централноевропейските страни очевидно ги прави по-привлекателни като места за инвестиции за външни инвеститори. В началото на 1996г. пет страни в преход получиха оценка за кредитоспособност от големи международни оценителни агенции и три страни (Чешката република, Унгария и Словения) получиха висока степен на инвестиционно оценяване. Чуждият капитал, обаче, беше доста селективен през 1995г.: 31 млрд. щ.д. чист капитал влезе в Източна Европа (сума, която надмина всички прогнози), 29 млрд. бяха насочени само към четири страни: Полша, Унгария, Чешката република, и Хърватско (според величината на потоците).

Структурата на потока на чуждия капитал също претърпя значителни промени. Най-голямата част от капитала, навлизаща сега в Източна Европа е диверсифициран частен капитал, съдържащ преки чуждестранни инвестиции и ценни книжа, дългосрочни и краткосрочни заеми. В същото време редица източноевропейски страни направиха успешен опит през 1995г. да навлязат отново в международните капиталови пазари като суверенни

заемополучатели.

Заемането от международните институции е все още важно за страните от ОНД и за някои югоизточни европейски страни. Подкрепата на международните финансови институции направи осъществимо създаването през 1995г. на стабилизационна програма в Русия и на някои други републики от бившия Съветски Съюз.

Потокът на чужди капитали към Източна Европа в повечето случаи компенсираше въздействието на търговския дефицит и практически нито една страна нямаше сериозен проблем с платежния баланс. Отношението в бъдеще към всяка отделна страна ще зависи от нейната способност да привлича нов капитал, което ще зависи изцяло от успеха и прогреса на икономическата реформа. □

IV. СЪСТОЯНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА ПРЕЗ 1996г.

4.1. ПРОИЗВОДСТВО

По оценки на Националния статистически институт реалния растеж през 1996 г. ще бъде отрицателен между -8% и -10%. Спадът на производството през 1996 г. рязко контрастира с реалния растеж през 1994 и 1995 г. По наши оценки, обаче, растежът през предишните две години не може да се определи като самостоятелен растеж (self-sustained growth).

През 1994 г. реалният растеж беше 1.4%. Българското правителство сключи споразумение с външните кредитори, което постави страната в твърди бюджетни ограничения спрямо останалия свят. В същото време, предприятията продължиха да работят в условията на меки бюджетни ограничения. Освен това, бюджетът поехте техни задължения към банковата система на стойност 26 млрд. лева и един милиард долара по ЗУНК. Фактическото опростяване на задълженията по ЗУНК подобри финансовата позиция на предприятията и индуцира по-висока икономическа активност.

През 1995 г. в страната се наблюдава приток на краткосрочни чуждестранни капитали, привлечени от високия лихвен диференциал. Централната банка закупи нето 500 млн. в течение на годината.

Нарастването на валутните резерви не бе съпроводено с адекватна стерилизация. Операциите на БНБ на открития пазар се оказаха неефективни. Другият инструмент за стерилизиране - минималните задължителни резерви беше използван активно само през първата половина на 1995 г. В резултат на това, през втората половина на 1995 г. и особено в началото на 1996 г. се ускори нарастването на паричната маса и обема на рефинансирането на търговските банки.

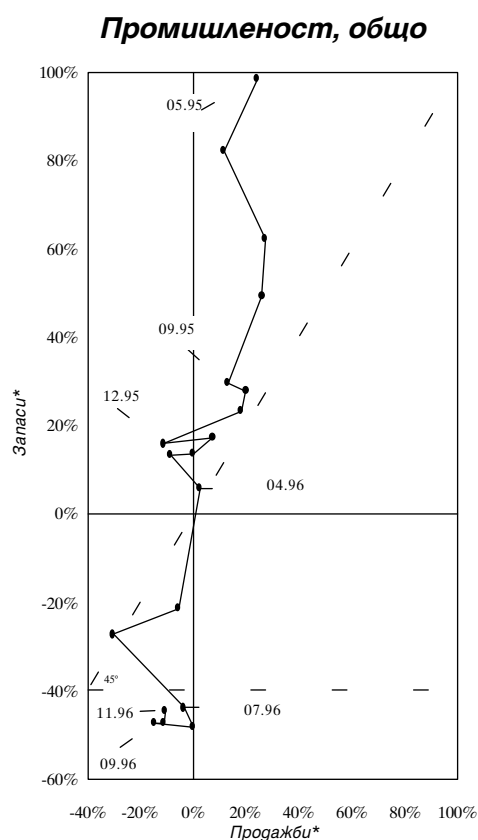
Две са основните причини за икономическия спад през 1996 г. Първо, отражението на цикличния спад в Западна Европа, особено подчертано в края на 1995 г. и началото на 1996 г. Втората, при това основна причина, е

краха на доверието в банковата система, което се почувства особено осезателно през втората половина на 1996 г. Динамиката на промишления сектор като цяло е илюстрирана на графиката.

Както се вижда от споменатата графика, до м. юли 1996 г. промишленият сектор се движи в рамките на естественото преминаване от фаза на спад към фаза на оживление, след което се извършва движение назад към спад (т.е. едновременно съкращаване на запасите и производството).

Иконометричните анализи показват, че над 90% от този спад могат да се обвържат със срива на банковата система, измерен чрез резките промени в скоростта на обръщение на паричната маса и рефинансирането на търговските банки. И двете променливи са свързани с доверието в банковия сектор, което, от своя страна, отразява решенията, свързани със закриване, поставяне под особен надзор и ограничаване на рефинансирането.

Пряко следствие от нестабилната икономическа среда е крайно недостатъчния инвестиционен процес в реалния сектор. Инвестициите регистрират най-голям спад в крайното използване на БВП. В реално изражение инвестициите са спаднали с 26.4% през първото полугодие на 1996 г. в сравнение със същия период на 1995 г. Нашите очаквания са, че нетният износ няма да се отличава съществено от миналата година.

* Процентно изменение спрямо същия месец на предходната година.

Източник: НСИ, АИПР

Таблица 1

БВП по елементи на крайното използване

	юни 1996 млн. лева	Индекс на физически обем спрямо 6 м.1995
<i>Крайно потребление</i>	441467	99.7%
<i>Бруто капиталообразуване</i>	46005	
<i>Бруто образуване на основен капитал</i>	62900	73.6%
<i>Изменение на запасите</i>	-16895	
<i>Нетен износ</i>	9734	
<i>БВП - Общо</i>	497206	93.8

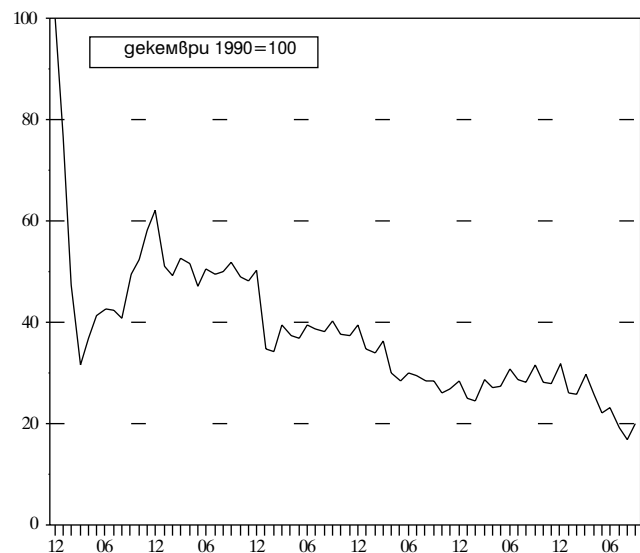
Има три съществени фактора, които стоят в основата на големия спад на търсене на инвестиционни стоки. Първият фактор е високият риск, породен от дестабилизацията на икономиката. Много е трудно в условията на макроикономическа дестабилизация да се направи смислен кредитен проект. Производителите не знаят какви лихви ще плащат до момента на издължаването и какви ще бъдат левовите им разходи за вносните фактори на производството. Близо 60% от вноса е предназначен за междинно потребление. Бързото обезценяване на лева от началото на годината породило голяма несигурност и високи инфлационни очаквания в производителите. Това от своя страна индуцира по-висока текуща инфлация.

Вторият съществен фактор на слабото инвестиционно търсене е отливът на местни спестявания от банковата система. В условията на почти пълно отсъствие на капиталов пазар, банковите спестявания са единственият източник на финансиране на инвестициите. Тенденцията на спестяване „под дюшека“ (почти изцяло в чуждестранна валута) намали кредитния ресурс на банковата система.

Третият съществен фактор е изземването на ресурса на банковата система за финансиране на бюджетния дефицит. През по-голямата част от годината банките бяха основният купувач на държавен дълг. Покупките на ДЦК мобилизира значителна част от ресурса на банковата система и намали кредита за неправителствения сектор.

Високата инфлация през годината стопи реалното равнище на доходите до най-ниското им ниво, достигано след 1990г. Рестриктивната доходна политика засегна най-вече доходите, получавани в бюджетната сфера. Въпреки че през юли правителството ги увеличи с 20%, те изостанаха значително по отношение на средната работна заплата за страната. През септември тази година средната работ-

Реална средна работна заплата
за общественя сектор

на заплата в общественя реален сектор беше около два пъти по-висока от средната работна заплата в бюджетната сфера. Минималната работна заплата бе променяна три пъти през годината, но равнището ѝ към края на септември е 19.07% в реално изражение спрямо декември 1990г.

Също така значително намаляват останалите доходи на населението, получавани от бюджета. Стриктното обслужване на държавния дълг предизвика рязко намаляване на всички недългови плащания в т.ч. за пенсии и социални помощи.

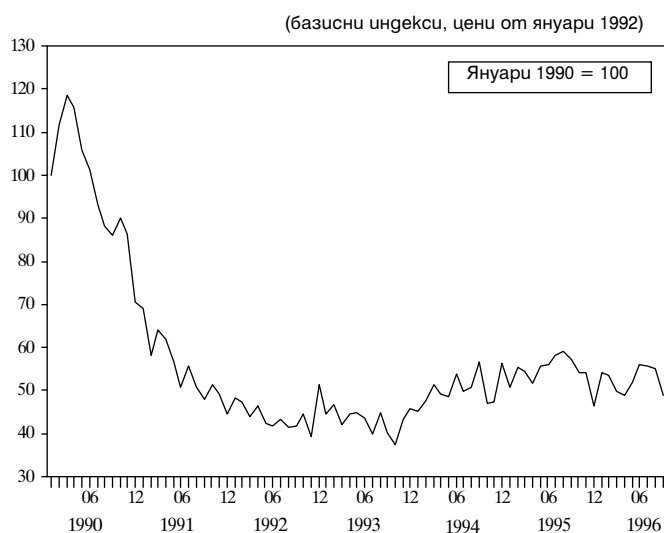
Промислената продукция на държавните предприятия намаля в реално изражение с 5.2% през деветте месеца на 1996 г. в сравнение с деветте месеца на 1995 г. В същото време текущата финансова позиция на нефинансовите държавни предприятия се подобри в сравнение с деветте месеца на 1995 г.

Таблица 2

Текуща финансова позиция на държавните предприятия

		9м.96	9м.95
Оперативна рентабилност	%	9.2	4.8
Рентабилност преди облагане с данъци	%	4.2	-0.4
Рентабилност след облагане с данъци	%	-0.0	-3.7
Коефициент на текуща ликвидност		0.7	1.0
Обръщаемост на запасите	дни	61.8	71.6
Срок на събиране на вземанията	дни	69.9	62.7

Динамика на промишленото производство в държавния сектор

Източник: НСИ, АИПР

Намаляването на загубите в общественя реален сектор се дължи на усилията на правителството да въведе по-строга финансова дисциплина чрез ликвидирани и изолирани предприятия. По-добрата финансова позиция на предприятията е съпроводена със свиване на финансирането им и намаляване на производството. Намаляването на търговските кредити е съществен фактор за намаляване на производството. Търговските банки се въздържаха да кредитират предприятията и бяха по-скоро заети да събират и преговарят стари задължения на длъжниците си. Паричният поток от банките към предприятията е силно намалял в сравнение с 1995 г. и е съществен фактор за намаляване на производствената активност. Намалението на банковите кредити се е компенсирало най-вече със собствени средства и увеличаване на междуфирмени кредити.

Бързото обезценяване на лева, най-вече през третото тримесечие на годината, също допринесе за подобряване на финансовия резултат на обществения реален сектор. Предприятията са закупували суровини и материали при много по-нисък валутен курс спрямо този, при който са реализирали продукцията си. Ако възстановяването на запасите се извършва регулярно този фактор би имал твърде малък ефект. Фактически, предприятията са намалили запасите си и в момента, когато започнат да ги възстановяват, фиктивната печалба, реализирана от курсови разлики, ще изчезне. Нещо повече, ако възстановяването на запасите се извърши през следващия фискален период, съществува опасност от декапитализация на самите предприятия поради облагането с данък на тази осчетоводена печалба.

4.2. ИНФЛАЦИЯ

Цените в България отбелязаха през 1996г. най-големия си растеж след 1991г., когато беше проведено тяхното частично либерализиране. Натрупаната инфлация за 1996 г. е 310.8%, което е абсолютен максимум до този момент. Трябва да се отбележи, че това се случи непосредствено след като през 1995 г. бе отбелязан абсолютния минимум в динамиката на този показател след 1990г. като отчетената инфлация беше близо 10 пъти по-ниска.

Отслабването на контрола върху паричната маса още през 1995 г. беше индикатор за предстоящо ускоряване на ценовите изменения. През 1996 г. паричната маса не нарастна толкова драматично както през преходната година, но левовият компонент на паричното предлагане продължи стабилно да нараства за сметка на намаляването на неговия валутен компонент. При тези условия, както и прехвърлянето на редица дефицити от реалния и банковия сектор на сметката на държавния дълг, както и липсата на адекватни бюджетни приходи необходими за неговото обслужване, не беше възможно поддържането на инфлацията около миналогодишните ѝ стойности. На практика, по-голямата част от генерираните дефицити в икономиката през този период бяха монетаризирани, което се ока-

за най-значителния проинфлационен фактор.

Трябва да се отчете, че през 1995 г. като ценова спирачка наред с други фактори действаше поддържането на относително ниски контролирани цени. Контролираните цени изоставаха от свободно образуваните. С други думи, ниските темпове на регистрираната инфлация през 1995 г. се дължаха и на подтисната инфлация, която се материализира през 1996г.. Последната, обаче, не се прояви като аритметична добавка към тазгодишните месечни индекси, а определено имаше мултипликативен ефект върху динамиката на тазгодишната инфлация. От една страна, корекциите на фиксирани цени започнаха след ускоряването на обезценката на националната валута и въвеждането на нова по-висока ставка на ДДС. От друга страна, естествено е след дълго задържане на контролираните цени да се наблюдава надхвърляне (*overshooting effect*) при промяната им, както и при влиянието им върху изменението на останалите ценови равнища. С тези аргументи може да се предположи, че ако през 1995 г. не беше имало изкуствено задържане на контролираните цени, общата инфлация за 1995 и 1996г. щеше да е по-малка от реализираната, а също и с по-малки колебания в месечните стойности.

Изтеклите месеци на 1996 г. могат да се разделят на три периода в зависимост от факторната обусловеност на ценовата динамика.

През първото тримесечие доларът поскъпна около 1.6 пъти повече в сравнение с цялата 1995 г., но инфлацията се задържа в миналогодишните си граници. Това може да се обясни с продължилото задържане на енергийните цени, както и с „ценообразуване с поглед назад“, прилагано от производители и търговци.

Сигнал за ускоряване на инфлацията гойде през април и май. Това са единствените месеци на годината, когато изменението на цените може да се обясни като инфлация на разходите. Приносът на отделните разходни пера може да се отбележи по-ясно през май, когато 46% от нарастването на цените на едро се дължи на повишението на валутния курс, 15.5% - на коригираните енергийни цени, 38% - на изменението на лихвените равнища и под 1% - на динамиката на ФРЗ.

Юни беше първият месец с калкулирана в цените застрахователна надбавка поради влошената прогнозируемост на макросредата. Само 65% от нарастването на цените на едро се обяснява с цитираните за май разходни пера. За следващите месеци се очерта сравнително устойчиво съотношение между приносите на проинфлационните фактори към индекса на потребителските цени. Средно взето, курсовата динамика от даден месец пораждаше 4 - 5 процентни пункта инфлация през същия месец, непосредственото калкулиране на новите енергийни цени - между 2 и 3 процентни пункта и около 10 процентни пункта пораждаха несигурността в цялата икономическа система, настройването на ценовата структура и калкулирането на инфлационните очаквания. Промените на лихвените проценти бяха фактор с инцидентно влияние, най-силно проявено през май и октомври.

Инфлационните очаквания бяха подхранвани от неизвестността както относно размера на покачването на валутния курс, така и относно динамиката на останалите цени. Данните показват, че най-голям принос към колебанията на инфлацията имат контролираните компоненти (май 1992 г. - април 1996 г.):

Таблица 3

	<i>свободни цени</i>	<i>наблюдавани цени</i>	<i>фиксирани и пределни цени</i>
<i>среден месечен темп [%]</i>	4.478	4.249	4.384
<i>стандартно отклонение</i>	3.408	4.540	7.760
<i>коефициент на вариация [%]</i>	76.100	106.800	177.000

По този повод е необходимо да се подчертае принципната разлика между промяната на енергийните цени преди и след приемането на ПМС # 153 (ДВ бр.57 / 1996 г.). Докато по-рано енергийните цени се използват като инструмент за повече или по-малко успешно елиминиране на дисбаланси на макроравнище, то цитираната методика има за цел запазването на относителната цена на енергията. При първия подход ефектът практически

винаги е дестабилизиращ¹, тъй като при режим на фиксирани цени не е възможно достатъчно бързо да се реагира на промените в икономическата среда. Напротив, при поддържане на постоянни относителни цени и равни други условия дестабилизиране е изключено. Българските данни потвърждават тази постановка - през месеците на действие на методиката инфлацията е в интервала 15 - 20%, като данните се концентрират около средата на интервала. Тези темпове на инфлация, макар и високи, са стабилни. Размерът им обаче не е следствие от ежемесечното действие на методиката. Началната юлска корекция на енергийните цени, макар и косвено, допринесе в по-голяма степен за инфлацията през следващите месеци, отколкото текущите месечни корекции.

Това е така, защото корекцията на енергийните цени през юли постави началото на мащабен процес на пренастройка на ценовата система. За да преодолее изоставането си от общото ценово равнище цената на електрическата енергия нарасна през юли с повече от 200%, при което едно изкривяване на ценовата структура се замени с друго. Енергията от относително евтин продукт се превърна в относително най-скъпия. Това породи стремеж за възстановяване на статуквото на останалите стоки и услуги. Шоковата промяна на входа на процеса предопредели неговия мащаб и съществения му принос към ИПЦ. Високите стойности на лаговете на месечната инфлация заедно със свиването на реалните доходи определяха средата, в която ценовата структура се настройваше. В тази среда поради затруднената ориентация и ограниченията от страна на търсенето настройката протичаше с отклонения от ефективните ценови изменения, както и с удължена продължителност.

Хранителните стоки възстановиха относителните си цени в рамките на два месеца. Цените на нехранителните стоки, въпреки абсолютното

¹ Формално доказателство е изложено в Commander S., F. Coricelli, „Levels, Rates and Sources of Inflation in Socialist Economies: A Dynamic Framework“ in *Managing Inflation in Socialist Economies in Transition*, Edited by S. Commander, EDI Seminar Series.

си покачване, относително намаляваха и достигнаха рекордно ниски стойности. Вероятно платежоспособното търсене няма да е в състояние в краткосрочен и средносрочен план да поеме пълно възстановяване на относителните цени на тези стоки. Така в края на октомври може да се твърди, че е оформена нова ценова структура. Като се отчитат силните ограничения, при които тя кристализира, възникват съмнения в нейната ефективност. Тези ограничения щяха да са по-малки, ако реговните корекции на енергийните цени бяха започнали година по-рано.

През 1996 г. се запази склонността на базисните индекси на цените на производител и на потребителските цени да се движат заедно, което беше анализирано в годишния обзор на АИПР за 1995 г. Настройката на относителните цени започва на равнище „цени на едро“ и след това се прехвърля върху потребителските цени. През месеците с решаващ принос на енергийната инфлация към общото ценово равнище цените на производител изпреварваха потребителските. През повечето месеци на годината динамиката на производствените цени имаше по-голям пряк принос към инфлацията (т.е. без отчитане на забавените и опосредствани обратни връзки), отколкото обезценката на лева.

4.3. ПЛАТЕЖЕН БАЛАНС И ВАЛУТЕН КУРС

Основният фактор, който предизвика финансовата дестабилизация през 1996 г. беше рязкото покачване на валутния курс, който достигна 487лв./долар в края на декември.

Причините за най-голямата криза на валутния пазар от неговото основаване през 1991 г. следва да се търсят в няколко посоки. Преди всичко трябва да се направи връзката между обезценяването на лева и състоянието на платежния баланс.

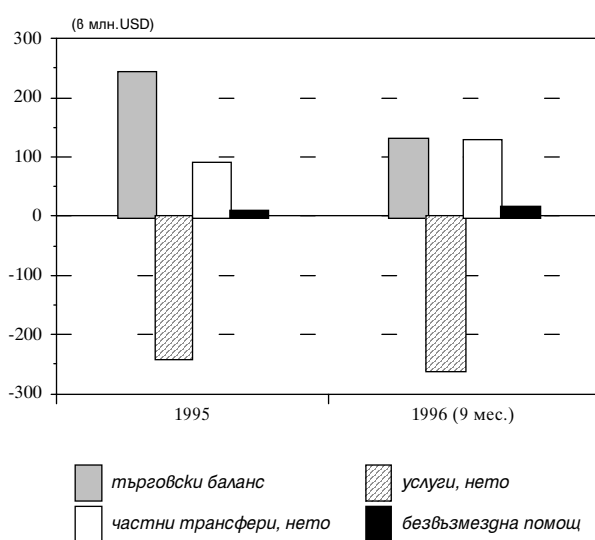
През 1995 г. износът отбеляза значителен ръст вследствие на което търговският баланс стана положителен, а дефицитът по текущата сметка от 25.6 млн. долара бе съпоставим с този от предходната година. Капиталовата сметка също генерира излишък от 327 млн. долара най-вече

поради притока на краткосрочен капитал. Засиленото предлагане на валута през първите шест месеца на миналата година позволи на БНБ да увеличи резерва си до 1.5 млрд. долара в края на юни. През втората половина на 1995 г. резервът намалю с около 140 млн. долара в резултат на намесите на БНБ в подкрепа на националната валута.

Анализът на платежния баланс показва, че в края на 1995 г. не съществуваха предпоставки за натиск върху лева породени от външни дефицити.

Първите девет месеца на 1996 г. показаха влошаване на текущата сметка главно поради по-ниските постъпления от транспорт и туризъм. Търговското салдо остана положително въпреки свиването на обемите на износа и вноса съответно с 15.6% и 13.7%. Както и през миналата година най-големите текущи разходи през деветте месеца на 1996г. бяха плащанията на лихви по външния дълг.

Текуща сметка по компоненти

Валутният курс се задържа относително стабилен през цялата 1995 г., което доведе до реално надценяване на лева от 18%. Първите признаци на нестабилност на валутния пазар се проявиха в началото на 1996 г. когато търсенето на валута се увеличи и доларът поскъпваше средно с 3–5% месечно.

Тежкото състояние на банковата система и нарастващото недоверие в лева ускори процеса на валутна субституция и само през май доларът поскъпна с 46.6% спрямо лева. Националната валута престана да изпълнява основните си функции на средство за съхранение на стойността и разчетна единица. Въпреки масираните интервенции в началото на годината, БНБ не можа да спре покачването на курса и постепенно участието на Централната банка на валутния пазар отслабваше поради намаля-

ването на валутните резерви.

Обезценяването на лева бе съпроводено с бягство от търговските банки. Само през май бяха изтеглени депозити геноминирани в чужда валута на стойност 276 млн. долара. Валутните депозити продължиха да намаляват и през следващите месеци, като второто масово теглене на валута беше през

септември. Част от левовите депозити също беше изтеглена от банковата система с цел покупка на валута.

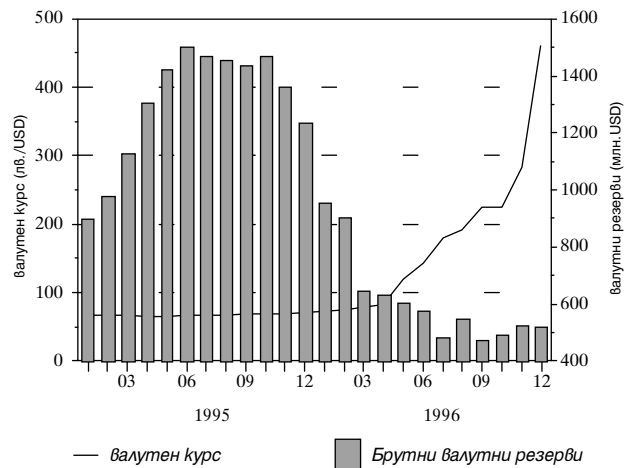
Шоковото повишаване на основния лихвен процент на БНБ успокои временно валутния курс и през октомври той се запази на нивата от предходния месец. Ефектът обаче бе краткотраен тъй като тази мярка не можа да възвърне доверието към лева. Лихвените проценти, които търговските банки предлагаха по левовите депозити не бяха достатъчно високи, за да компенсират доходността на доларовите активи. Освен това поставянето на още девет банки под особен надзор допълнително засили недоверието в банковата система. Очакванията за нова криза на валутния пазар се оправдаха и през декември валутния курс се повиши с рекордните 62.7%.

Обезценяването на лева през 1996 г. стана в условията на силно съкращаване на обемите на търгуваната валута. Средномесечните покупки и продажби спаднаха почти два пъти - до около 350 млн. долара. В условията на недостатъчно предлагане, заявки за покупка на малки количества валута оказваха силно влияние върху курса.

Доларизацията на икономиката и изтичането на краткосрочен капитал допринесоха в най-голяма степен за рязкото влошаване на капиталовата сметка на платежния баланс. Дефицитът достигна 797 млн. долара.

Чуждестранните инвестиции намаляха с 28% спрямо предходната

Валутен курс и брутни валутни резерви

година. За деветте месеца в страната влязоха само 61 млн. долара по формата на преки инвестиции. Слабият интерес към България е обясним предвид изключително нестабилната икономическа среда. Развитието на икономическите и политически процеси в страната не дават основание да се очаква промяна на неблагоприятния инвестиционен климат и следователно не може да се разчита на значителен приток на капитали по това перо на платежния баланс.

Намесите на БНБ на валутния пазар в подкрепа на националната валута, както и обслужването на външния дълг намалиха резерва до 518 млн. долара през декември. За периода януари-декември БНБ купи валута за 652 млн. долара и продаде за 1270 млн. долара, като най-големите продажби бяха осъществени през януари и юли и бяха свързани с плащанията на лихви към Лондонския клуб.

Равнището на валутния резерв в края на годината покрива само 1, 2 месеца внос. Обикновено се приема, че резервите трябва да бъдат достатъчни за най-малко 3 месеца внос. Този показател обаче е доста условен, особено в страни с нестабилни капиталови потоци, най-често предизвикани от кризи на доверие, какъвто е случаят на България. Необходимо е също така да се отчетат и фактори като предстоящи плащания и достъп до външно финансиране. Следователно резервите, с които разполага БНБ са крайно недостатъчни за поддържането на стабилността на лева и поставят под съмнение способността на страната да обслужва задълженията си към чуждестранните кредитори през следващата година. Поради ниския си кредитен рейтинг България може да разчита единствено на финансовата подкрепа на международните организации, за да си осигури достатъчно ликвидност през 1997 г.

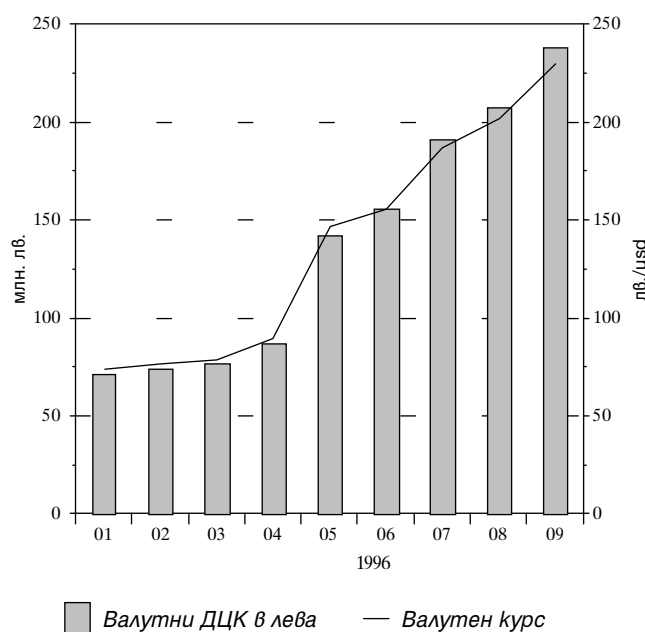
4.4. ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА

Фискалната политика през 1996г. може накратко да се обобщи с провал на макрорамката на бюджета, провеждане на рестриктивна политика и намеса в сфери, които обикновено не са обект на фискалната поли-

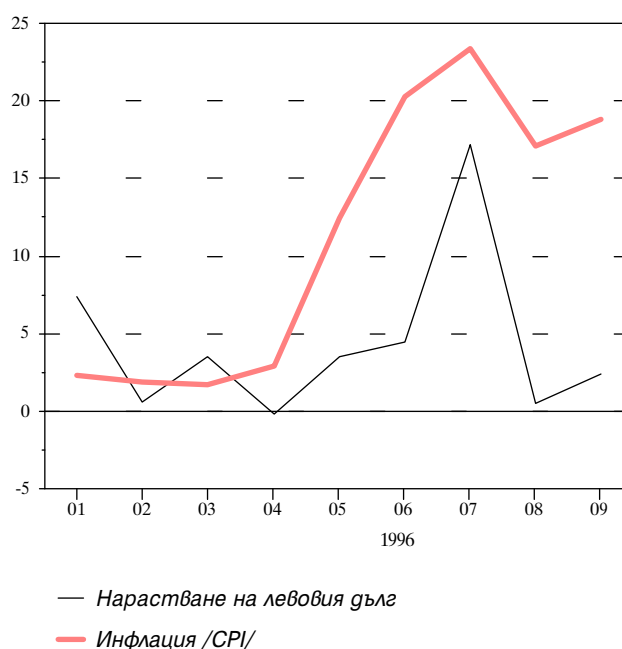
тика. Сумарният резултат беше значително увеличение на величината на вътрешния дълг.

Провалът на макрорамката на държавния бюджет се изрази най-вече в силно подценените нива на валутния курс и ОЛП. И двата оказаха силно негативно влияние върху държавните финанси както пряко, така и косвено. Комбинираното им въздействие доведе до актуализиране на бюджета през август и декември (както и една скрита актуализация през май във връзка със закона за защита на депозитите). Валутният курс и лихвеният процент значително утежняха и без това тежкото състояние на държавния дълг. От една страна по-високите лихвени нива и скокът на валутния курс доведоха до значително покачване на лихвените плащания, както като абсолютна сума, така и като дял в общите разходи на бюджета (виж Таблица 4). От друга страна, по-високите разходи увеличиха потребността на бюджета от свежи ресурси, което доведе до допълнително увеличе-

Номинално нарастване на Валутния курс и Валутните ДЦК

Темп на нарастване на левовия дълг и инфлацията

ние на държавния дълг. (При липсата на достъп до международни финансови пазари цялата тежест падна върху вътрешния дълг, голяма част от увеличението на който може да се отплати на обслужването на външния дълг.)

Таблица 4

**Структура на приходите и разходите на републиканския бюджет,
януари-септември 1993-1996г.**

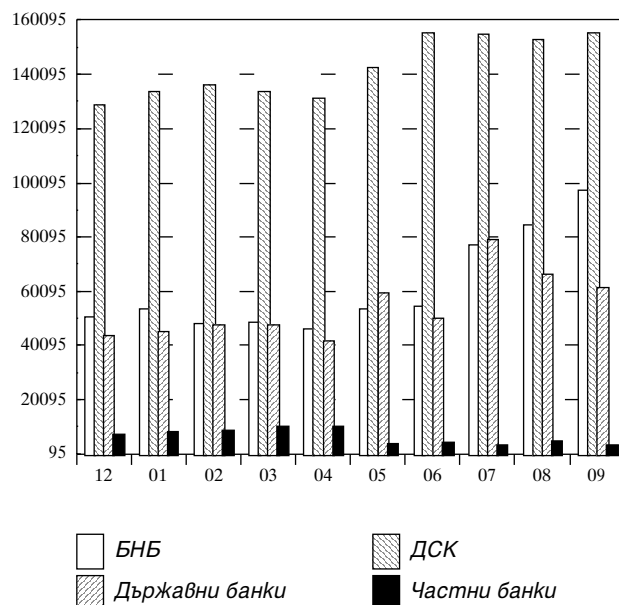
	1993	1994	1995	1996
<i>Приходи общо</i>	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
<i>Данъчни</i>	92.3%	91.9%	80.5%	78.3%
<i>Преки</i>	44.0%	40.1%	27.9%	27.2%
<i>Косвени</i>	48.3%	51.9%	52.6%	51.1%
<i>Вноска БНБ</i>	17.5%	17.1%	8.9%	10.3%
<i>Разходи общо</i>	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%
<i>Лихви</i>	30.2%	41.1%	51.1%	59.7%
<i>Вътрешни</i>	26.6%	35.8%	38.0%	43.6%
<i>Външни</i>	3.7%	5.3%	13.1%	16.1%
<i>Без лихви</i>	69.8%	58.9%	48.9%	40.3%
<i>Капиталови</i>	0.4%	0.4%	0.3%	0.4%

Рестриктивната финансова политика се изразява в увеличението на данъчното облагане, ограничаване на доходите в бюджетната сфера и свиване на нелихвените разходи. Това се дължи до голяма степен на невъзможността да се следва друг курс на поведение, а не на реално желание за ограничаване на недълговите плащания. Както промените в данъчното облагане (като вдигането на ставката на ДДС от 18 на 22%, новия закон за данък печалба, актуализацията на таблиците за облагане на доходите), така и ограничаването на растежа на доходите в бюджетната сфера бяха подчинени на огромните разходи по обслужването на държавния дълг. Със

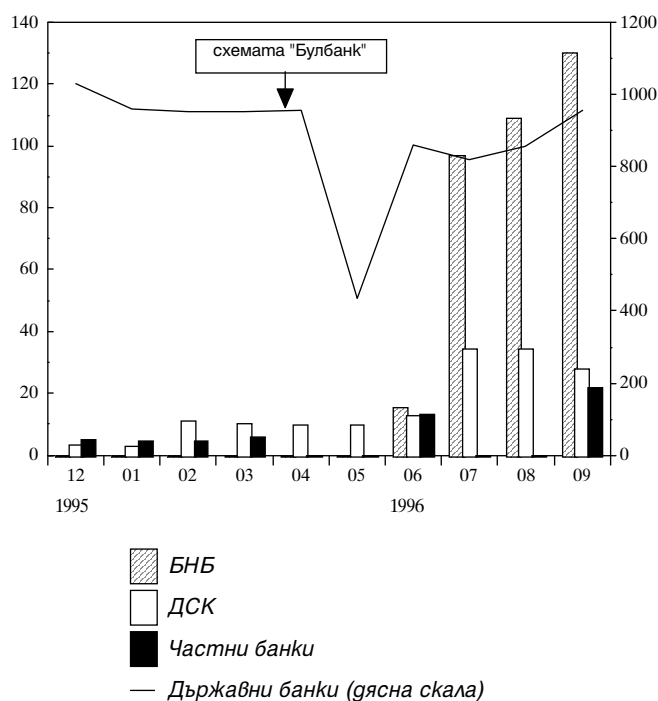
Закон за държавния бюджет за 1996г., чл. 9, ал. 2, т.1, бе въведен принципа за приоритет на плащанията по ДЦК. Обикновено наличието на дефицит се свързва с провеждането на експанзионистична фискална политика. В България обаче касовият дефицит на бюджета се дължи единствено на прекомерно високите разходи за лихви, като се поддържа високо по размер положително първично салдо. С други думи, разходите на държавата за стоки и услуги са по-малки от приходите ѝ, което на практика е рестрикция на производството.

През миналата година започна практиката бюджетът да се намесва пряко в проблемите на банковата система, най-вече с емитирането на близо 60 млрд. лв. нови ценни книжа по операцията Минералбанк и Стопанска банка. Тази година „традицията“ бе продължена със *Закона за държавна защита на влогове и сметки в търговски банки, за които БНБ е поискала откриване на производство по несъстоятелност.*

Разпределение на левови ДЦК по държатели

Разпределение на доларовите ДЦК по държатели

До края на септември по този закон бяха емитирани ДЦК за над 36.6 млрд. лв. Освен че тази мярка не успя да постигне една от основните си цели повишаване на доверието в банковата система, подобен род мерки са несвойствени за бюджета и го натоварват допълнително. Разходите по обслужването на тези ДЦК доведоха до актуализиране на бюджета през миналата година, а през тази проблемите са още по-големи поради високите нива на ОЛП. Необходимо е в бъдеще бюджетът да се освободи от несвойствените за него дейности.

През 1996г. ролята на държавния бюджет в икономическия живот на страната бе силно намалена. Както се вижда от приложената таблица, в реално изражение размерът на приходите и разходите на републиканския бюджет е спаднал почти наполовина в сравнение с миналата година, като е спаднал под нивото си от 1993г.

Въпреки сериозното намаление в реално изражение, миналогодишната структура на бюджетните приходи претърпя незначителни промени (виж Таблица 5).

Основните приходоизточници бяха косвените данъци (ДДС, акцизи, мита и митнически такси), които донесоха над половината от общите приходи за деветте месеца. Значително намален дялът на преките данъци, а дялът на вноските от печалбата на БНБ, макар и значително под нивата си от 1993 и 1994г, се увеличи в сравнение с миналата година. В светлината на разговорите за въвеждане на валутен съвет (когато няма да има никакви трансфери от БНБ към бюджета) тази тенденция е неблагоприятна.

Подобна динамика на различните видове приходи може да се обясни както със стремеж към преминаване към косвено данъчно облагане (като основната тежест пада върху ДДС), така и с икономическата криза в страната. Спадът на реалното производство и проблемите в банковата система силно намаляват печалбите в тези сектори, а оттам и приходите от данък печалба - ерозира данъчната база. Снижаването на реалните приходи на домакинствата съответно се отразяват на приходите от ДОД, въпреки новата и по-стръмна скала на облагане. В същото време неколкок-

Таблица 5:

Приходи и разходи на републиканския бюджет

към края на септември

	1993	1994	1995	1996	1993	1994	1995	1996
					гефлирани със CPI, Септември 1993 = 100			
1. Приходи общо	36 332.0	89 298.0	135 477.0	200 704.8	36 332.0	42 107.2	43 769.9	23 758.3
1.1 Данъчни	33 529.8	82 103.7	109 015.6	157 201.2	33 529.8	38 714.8	35 220.8	18 608.6
1.1.1 Преки	15 982.0	35 795.3	37 794.7	54 669.1	15 982.0	16 878.8	12 210.7	6 471.4
1.1.2 Косвени	17 547.8	46 308.4	71 220.9	102 532.1	17 547.8	21 836.0	23 010.0	12 137.2
1.2 Неданъчни								
1.2.1 Вноска от БНБ	6 367.6	15 265.5	12 006.2	20 668.1	6 367.6	7 198.2	3 879.0	2 446.6
2. Разходи общо	62 078.5	114 057.0	183 098.1	282 975.3	62 078.5	53 781.9	59 155.3	33 497.1
2.1 Лихви	18 775.8	46 928.6	93 565.2	168 898.8	18 775.8	22 128.5	30 229.1	19 993.3
2.1.1 Вътрешни	16 494.9	40 879.8	69 621.2	123 474.9	16 494.9	19 276.3	22 493.2	14 616.3
2.1.2 Външни	2 281.0	6 048.7	23 944.1	45 424.0	2 281.0	2 852.2	7 735.8	5 377.0
2.2 Без лихви	43 302.7	67 128.4	89 532.9	114 076.5	43 302.7	31 653.4	28 926.3	13 503.8
2.2.1 Капиталови	271.3	479.4	474.2	1 025.4	271.3	226.1	153.2	121.4
Салда								
Първично	-6 970.7	22 169.6	45 944.2	86 628.2	-6 970.7	10 453.7	14 843.6	10 254.6
Вътрешно	-23 465.6	-18 710.2	-23 677.0	-36 846.6	-23 465.6	-8 822.5	-7 649.6	-4 361.7
Касово	-25 746.5	-24 759.0	-47 621.0	-82 270.6	-25 746.5	-11 674.7	-15 385.4	-9 738.7

ратното повишение на акцизите и вдигането на ставката на ДДС от 18 на 22% запази относителния им дял, въпреки двукратното реално намаление.

През изминалите девет месеца на 1996г. се затвърди тенденцията към промяна на структурата на бюджетните разходи. Очевидно е изместването на тежестта към лихвените плащания, които от 30.2% през 1993 достигат до 59.7% през 1996г., главно поради увеличените плащания по вътрешния и външния държавен дълг. По същество разходите по обслужването на дълга са „твърди“ и не са под контрола на правителството (не зависят пряко от провежданата от него политика), което води до неизбежно свиване на другите държавни разходи.

Държавният дълг и неговото обслужване се превърнаха в основния проблем за бюджета през 1996г. Макар и да намаляват както реалното изражение на вътрешния дълг (т.е. дефлиран с ИПЦ), така и съотношението Общи приходи / Вътрешен дълг (виж Таблица 6), високите лихвени равнища направиха обслужването на дълга изключително трудно.

Таблица 6

до края на м. септември

	1994	1995	1996
<i>Вътрешен дълг (до края на септември)</i>	250 766.2	328 837.8	640 654.8
<i>Приходи / Вътр. дълг</i>	35.6%	41.2%	31.3%

4.5. ПАРИЧНА ПОЛИТИКА

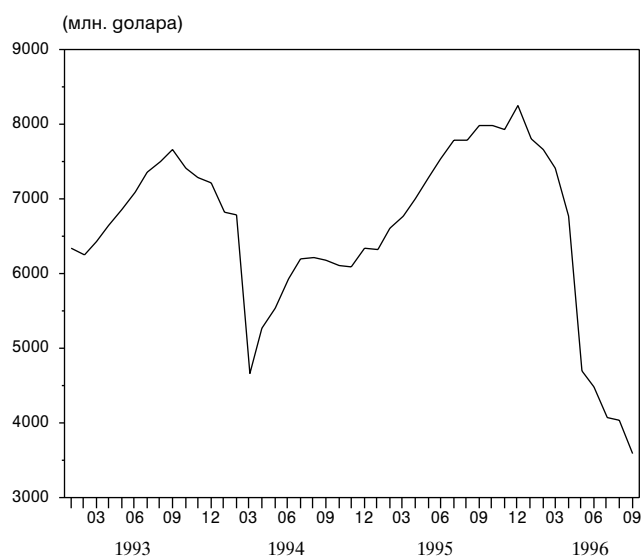
Паричната политика като средство за макроикономическа стабилизация през тази година изчерпа своите възможности. Някои от тях са резултат от конюнктурната политика на БНБ, несъобразена с нейната дългосрочна антиинфлационна цел, а други не са от компетенциите на БНБ. Изоставането на процесите на реструктуриране на собствеността, а оттам на отговорността на поведение на икономическите субекти, позволи да се натрупат огромни дефицити, които БНБ като кредитор от пос-

ледна инстанция безотказно финансираше.

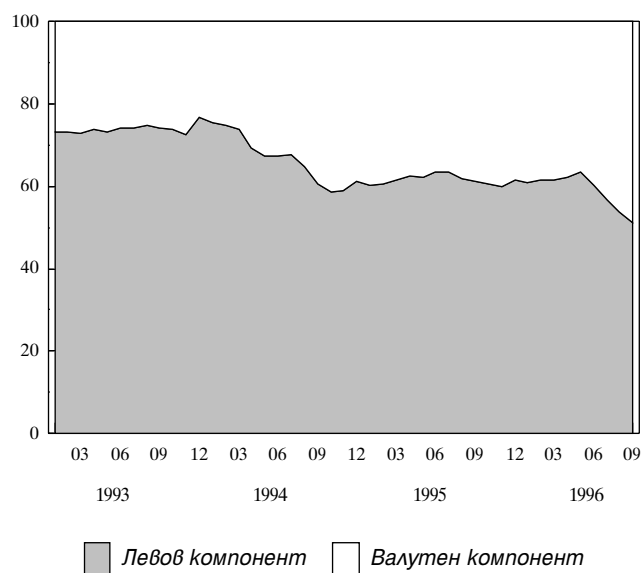
Отслабването на паричните рестрикции през миналата година се изрази в положителни темпове на растеж на паричната маса, което оказва силен натиск върху валутния курс и инфлацията. През миналата година най-голям източник на нарастване на резервните пари бяха чуждестранните активи. Покупките на валута от БНБ до средата на 1995 г. в условия на приток на краткосрочни капитали не бяха стерилизирани със съответни продажби на ДЦК, което увеличи левовата ликвидност.

Обратното движение на чуждестранни портфейлни инвестиции, което започна през последното тримесечие на миналата година и се ускори през настоящата година, принуди БНБ да продава валута от резерва. В резултат на това, нетните чуждестранни активи на БНБ намаляха с 84% в доларово изражение през деветмесечието на 1996г. според аналитичната сметка. През този период вземанията от правителството и от търговските банки имаха най-голям принос в нарастването на резервните пари.

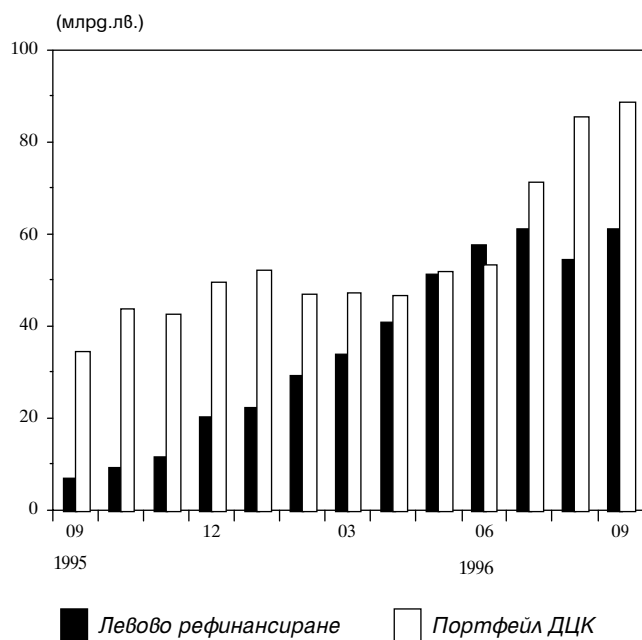
Доларова равностойност на широките пари

Структура на широките пари

Левово рефинансиране на ТБ и портфейл на БНБ от ДЦК

Бюджетът се оформи като най-големия генератор на дефицити в икономиката. Законната рамка за финансиране на този дефицит формално се заобикаляше като след достигане на лимита за преки кредити, БНБ започна да изкупува директно държавни облигации. Портфейлът от държавни ценни книжа на БНБ в края на деветмесечието беше на стойност 88.6 млрд.лв. като увеличението в сравнение със същия месец на предходната година беше два и половина

пъти. Така общо задълженията на бюджета към БНБ по държавни облигации и по преки кредити възлязоха на 130 млрд.лв.

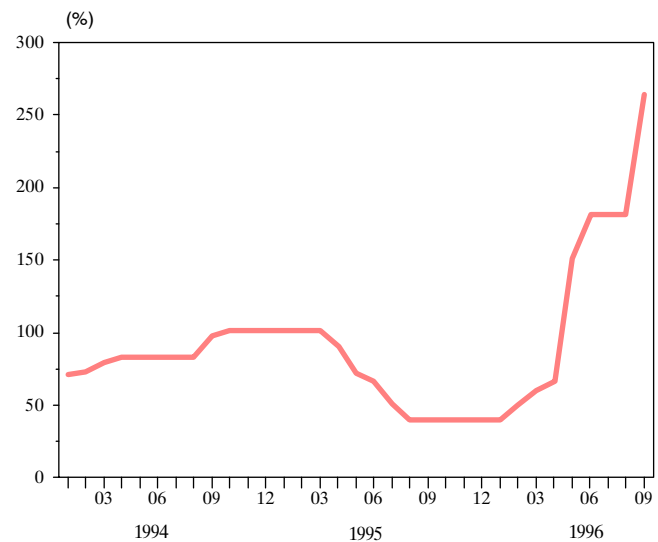
Политиката на рефинансиране на търговските банки, което беше втория голям източник на прираст на резервните пари, беше непоследователна и икономически необоснована. Рефинансиране в големи мащаби се предоставяше на банки, чието проблематично състояние очевидно не беше резултат на временни ликвидни затруднения. Над 75% от предоставените депозити и кредити от БНБ са били за подкрепа на банки, които в последствие бяха поставени под особен надзор. Общо остатъците по рефинансирането в края на деветмесечието бяха 8 пъти по-големи от остатъците година по-рано, като необезпечените депозити бяха с най-голям дял в общата сума на кредити и депозити и варираше около 90%.

Непоследователността на политиката на БНБ се потвърждава и от факта, че бяха затворени банки, на които през последните години неколкратно са опрощавани и разсрочвани задължения (Стопанска и Минералбанк) и които три месеца по-рано са били рекапитализирани с валутни ЗУНК -

облигации по схемата Булбанк (Стопанска и Балканбанк)².

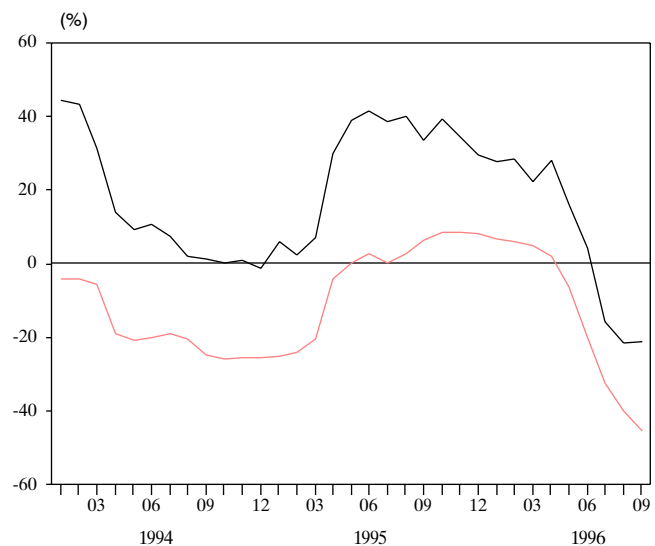
Липсата на целева политика личеше в едновременното използване на инструменти, които имат противоположен ефект. Наливането на огромна левова ликвидност в икономиката се съчетаваше с парични рестрикции. След като половин година основният лихвен процент беше стабилизиран на едно равнище, от началото на годината БНБ неколкостранно го увеличи до определянето му през септември на рекордно високото равнище от 300% проста годишна лихва. Това беше хазартно решение и целеше временна стабилизация на валутния курс, като се разчиташе на втория транш от Международния валутен фонд. Съмнения за неговото отпускане, обаче, съществуваша още тогава поради сериозните отклонения на заложените в програмата параметри от действителните им стойности.

Динамика на основния лихвен процент*

* Капитализиран на годишна база

Реални лихвени проценти *

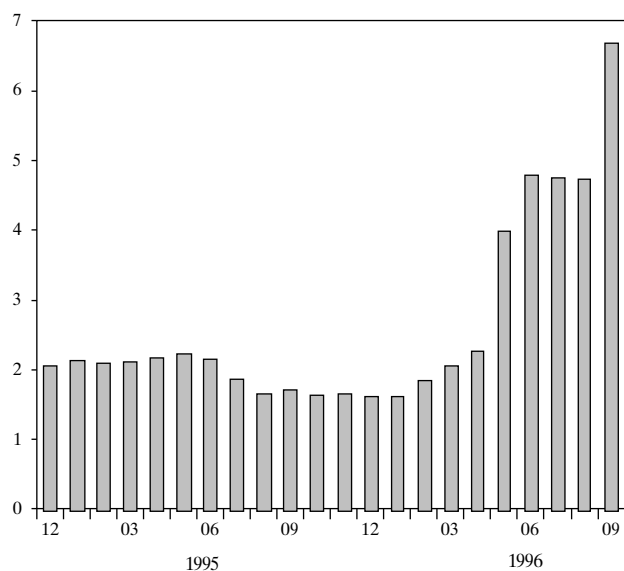
— Краткосрочни кредити — Срочни депозити

* Капитализирани на годишна база. Лихвеният процент по кредитите е дефлиран с индекса на цени на производител, лихвеният процент по депозитите - с индекса на потребителските цени

² През май беше осъществена рекапитализация на държавни банки по така наречената схема Булбанк. Със средства на ДФРР бяха изкупени от портфейла на Булбанк валутни ЗУНК облигации на стойност 400 млн. долара с 50% отстъпка от номинала. Облигациите бяха разпределени между 6 държавни банки с отрицателна капиталова адекватност като с номиналната им стойност беше увеличен основния капитал на банките.

Тази очевидна грешка в политиката не само, че не стабилизира валутния пазар, но имаше обратен ефект.

Лихвен диференциал*

* Сред между месечните лихвени проценти по краткосрочните кредити и срочните депозити

С нарастването на основния лихвен процент се увеличи диференциала между лихвите по левовите кредити и депозити. Докато в края на миналата година среднопретеглените лихви по кредитите на търговските банки бяха два пъти по-високи от тези по депозитите, това съотношение през септември беше вече три към едно. Темповете на растеж на цените на производител и на потребителските цени бяха по-високи от нарастването

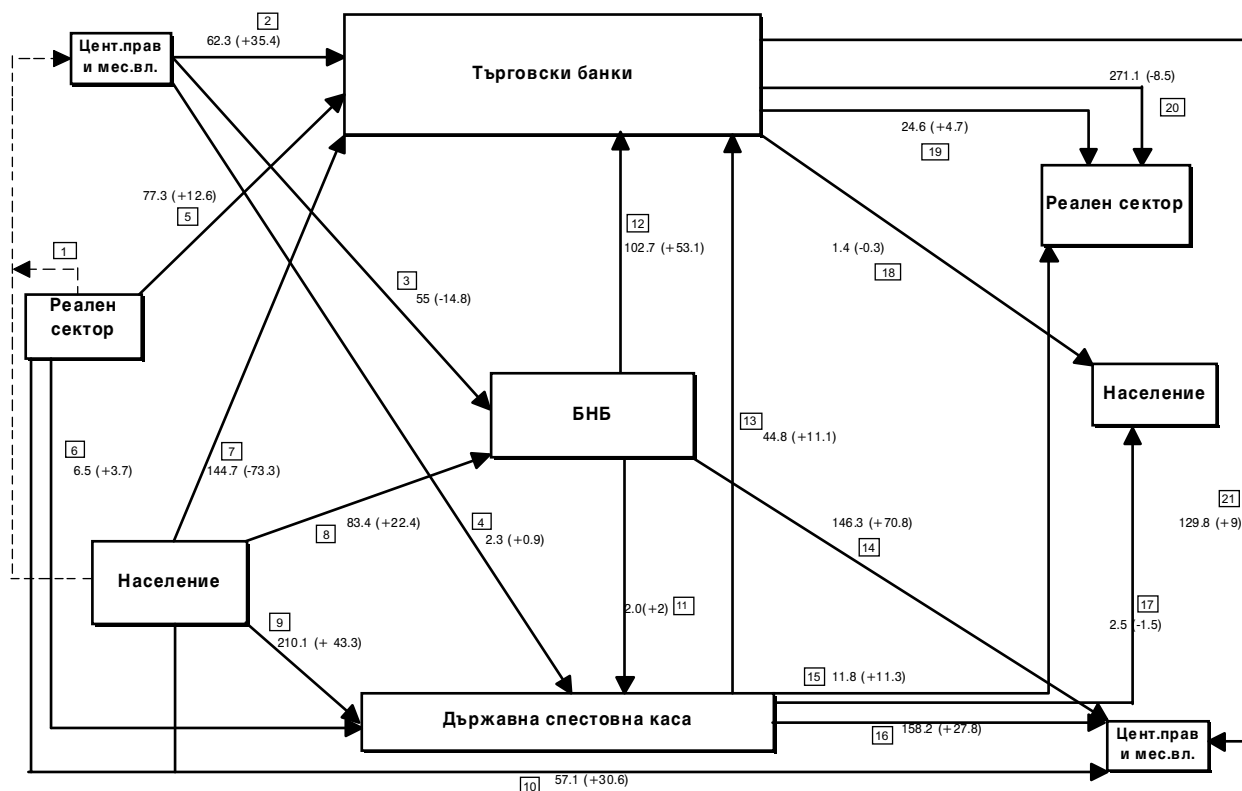
на лихвените равнища, което определи и отрицателни стойности на реалните лихвени проценти. В резултат на това за деветмесечието на годината притежателите на левови активи инкасираха загуби за около 200 млрд.лв. Така през тази година по подобие на 1994 г. отново започна преразпределение на капитал от населението като нетен спестител към глъжниците.

Високата инфлация увеличи инфлационния данък, наложен на притежателите на безлихвени активи (банкноти и монети в обръщение и резерви на търговските банки). Докато през 1995 г. той достигна най-ниската си стойност от началото на реформата - 3.2% от БВП, от второто тримесечие на тази година отново започна да нараства и през шестте месеца достигна 8.6% от БВП.

За разлика от процесите през 1994 г., когато валутната субституция не беше съпроводена с бягство от банките, през настоящата година валутната субституция се развиваше успоредно с мащабен отлив на спестявания от банковата система. Отливът на депозити от търговските

Финансови потоци

за периода (31.12.1995 – 30.09.1996 г.)

- 1 Плащания на данъци, такси, социални осигуровки като текущи транзакции между правителството реалния сектор и населението.
- 2 Депозити, разпл. сметки в лева и валута (вкл. вземанията на бюджета от ПЧБ и Агробизнесбанк и Минералбанк след ЗДЗВС в размер на 32,5 млрд. лв).
- 3 Депозити, разпл. сметки в лева и валута (вкл. ДФРР)
- 4 Депозити, разпл. сметки в лева.
- 5 Депозити, разпл. сметки в лева и валута.
- 6 Депозити, разпл. сметки в лева .
- 7 Депозити, спестовни влогове, разпл. сметки в лева и валута.
- 8 Пари в обръщение.
- 9 Депозити, спестовни влогове, разпл. сметки в лева и валута.
- 10 ДЦК.
- 11 Ломбардни заеми, скотови заеми, депозити.
- 12 Ломбардни заеми, скотови заеми, овърдрафт, депозити, валутни заеми.
- 13 Депозити и сметки в други банки.
- 14 ДЦК и заеми.
- 15 Заеми.
- 16 ДЦК и заеми.
- 17 Заеми.
- 18 Заеми.
- 19 Акции, облигации, търговски полици.
- 20 Заеми.
- 21 ДЦК.

* Данните са в млрд. лв. като цифрите в скобите са изменението от предходната година.

** Валутният компонент на потоците е преизчислен в левове по курс от края на 1995г. (70,704 лв/долар).

банки и бързата обезценка на лева ерозираха паричната маса. Доларовата равностойност на широките пари започна рязко и много бързо да намалява, като достигна рекордно ниски равнища от началото на реформата досега. В динамиката на паричните агрегати през последните месеци започнаха да се наблюдават тенденции, които са типични за развитие при хиперинфлация, а именно нарастване на ценовите равнища и валутния курс с много по-високи темпове от прираста на номиналната парична маса.

БНБ продължи да използва минималните задължителни резерви на търговските банки като инструмент на паричната политика. Освен равнищата им, беше променян често включително и по няколко пъти на месец размера, до който те можеха да разполагат с резерва за осъществяване на разплащанията си. През август този таван беше намален два пъти - първоначално от 50% на 20%, а после на 10%. През септември на банките беше разрешено да държат изцяло във валута резервите върху привлечените валутни средства, при условие, че за левовата им равностойност БНБ им прехвърля задължително държавни ценни книжа със срок над една година.

Необходимостта от вътрешно финансиране на правителството изтласка кредита за неправителствения сектор. Към края на септември остатъците по левовите вземания на банковата система от реалния сектор нараснаха спрямо декември едва с 10% в номинално изражение. Остатъците по валутните кредити в доларово изражение за същия период се свиха с 14%. Освен икономическите фактори, ограничаващи търсенето и предлагането на кредити (спада в производството, високите лихви, обезценката на лева, отлива на ресурси от банките), бяха приложени и административни мерки за ограничаване на кредитната политика на търговските банки. БНБ подписа меморандуми с 19 търговски банки, според които отпускането на нови кредити може да се осъществява само след погасяване на главници по стари заеми и то в размер до 50% от погашението.

Резултатът от паричната политика беше дискредитирането на БНБ. Индикатор за това е идеята за въвеждане на паричен съвет, което на

практика означава, че провежданата парична политика от БНБ е по-лоша от липсата на такава.

4.6. БАНКОВА СИСТЕМА

През настоящата година натрупаните през последните години проблеми с капиталовата адекватност на търговските банки се проявиха в устойчива ликвидна криза на банковата система като цяло. Търговските банки провеждаха експанзионистична кредитна политика през миналата година в условия на високи реални лихвени проценти по кредитите. Това затрудни обслужването на задълженията на предприятията. Бързото натрупване на просрочия в кредитните портфейли на търговските банки (държавни и частни) беше съпроводено през 1996г. от масово теглене на депозити. Едновременно спадане на приходите от активни операции и необходимостта да се посрещат задълженията по пасивните предизвика трайна ликвидна криза. В тези условия рефинансирането на БНБ от инструмент за преодоляване на временни ликвидни затруднения се превърна в средство за финансиране на нарастващи квазифискални дефицити с всички неблагоприятни последици върху паричната маса и инфлацията.

През 1995г. БНБ и правителството се опитаха да предотвратят предстоящата криза в банковата система и изпадането в несъстоятелност на някои търговски банки. Първо, част от задълженията на Стопанска Банка и Минералбанк бяха преоформени като държавен дълг. След това, в края на годината БНБ практически пое задълженията на Агробизнесбанк, а по-късно и на БЗК. Когато състоянието на някои търговски банки стана неугържимо и БНБ поиска процедура за тяхната несъстоятелност, бе приет закон за гарантиране на депозитите, който въведе пълна защита на депозитите и сметките на гражданите. Всичко това натовари изключително държавния бюджет и рефлектира крайно негативно на състоянието на държавния дълг. В същото време, тези мерки се оказаха неефективни и не успяха да предотвратят паниката сред депозитарите и масовото изтегляне на спестявания от банковата система. Доверието към състояни-

ето на банките беше твърде ниско и ликвидната криза на системата като цяло беше неизбежна.

През май БНБ постави под особен надзор 5 банки, срещу които в последствие беше предявен иск за несъстоятелност. През септември кръгът от банки под особен надзор беше увеличен с още 9, а с решение на управителния съвет на БНБ през ноември към 8 от тях също беше предявен иск за несъстоятелност. Активите на общо 13-те търговски банки представляват 28% от активите на банковия сектор (без БНБ и ДСК). В тях са съсредоточени 57% от просрочените левови и 61% от просрочените валутни кредити.

Въпреки елиминирането на тези банки в системата продължават да функционират банки в недобро финансово състояние. Капиталовата адекватност, изчислена като съотношение между капиталовата база и рисковия компонент според Наредба № 8 е положителна за всяка от тях, но на финансовия пазар остават 5 държавни и 3 частни банки с нетен отрицателен капитал. Той е изчислен като са съпоставени от една страна основния капитал плюс резервите намалени със загубата и от друга страна законите провизии за обезпечаване на съмнителните и несъбираеми вземания, които би трябвало да бъдат формирани в съответствие с Наредба № 9. Общо за банките, които оперират на пазара нетният отрицателен капитал към края на септември възлиза на 25 млрд.лв.

Разминаването между провизиите, които трябва да бъдат образувани според Наредба № 9 и действителния размер на собствения капитал се дължи на високия дял на просрочени кредити в кредитните портфейли. Дори и след приспадане на вземанията съсредоточени в банките в процедура по несъстоятелност, дялът на просрочените кредити остава много висок, значително превишавайки стойностите, изчислени в края на миналата година. Към края на септември 60% от левовите кредити за неправителствения сектор и 26% от геноминирани в чуждестранна валута са просрочени. Общата сума на остатъците по просрочените вземания възлезе на 430 млн. долара, което представлява 4% от БВП. През следващите

месеци положението сигурно е влошило поради високите лихви - 24.2% месечна лихва по краткосрочните кредити за месец октомври, което прави 1246% капитализирана годишна лихва. Това създава предпоставки дори изрядни до този момент платци да престанат редовно да обслужват задълженията си. Възможно е дори тези стойности да са подценени поради банковата практика да се отпуска нов заем за покриване на просрочен стар заем като новият се отчита за редовен.

Разрешаването на проблема за качеството на активите е особено важно, защото той би породил ликвидни затруднения, които в условия на валутен съвет (режим, който доби особена популярност през последните месеци на годината) няма да бъдат финансирани от БНБ. Необходимо е да бъдат предвидени средства за рекапитализация на банките и успоредно разсрочване и преговаряне на нередовно обслужваните кредити.

Таблица 7

Дял на просрочените кредити

	Декември'94	Декември'95	Септември'96
левови	45%	48%	60%
валутни	21%	25%	26%

Голямото изтегляне на депозити през 1996г. бе предизвикано от рязкото намаляване на доверието на икономическите агенти в стабилността на банковата система. Това от своя страна се обуславяше от опасността от закриване на банки, слухове за блокиране на валутните депозити, както и от бързата обезценка на лева. През деветмесечието сумата на нетно изтеглените валутни средства възлезе на 710 млн. долара. За същия период остатъците по левови депозити намаляха с 23% след приспадане на начислените лихви.

Кризата на доверие в българските финансови институции естествено породила тенденция на нарастващ интерес към чуждите банки и клонове.

Въпреки, че техният пазарен дял е все още пренебрежимо малък, темповете, с които привличат паричен ресурс са много високи. Остатъците по валутни депозити и сметки на предприятия и граждани в тези банки за деветмесечието на годината са нараснали два и половина пъти. Поради общата несигурност на икономическата макросреда незначителен дял от привлечения от тях ресурс се използва за финансиране на български предприятия, а по-голяма част от активните операции са насочени извън страната. Така например 35 млн. долара от активите им към края на септември са по формата на депозити и кредити в чужбина, докато този остатък в края на миналата година е бил три пъти по-малък (12 млн. долара).

Валутната криза и очакванията за по-нататъшна обезценка на лева определиха поведението на търговските банки, които в нарушение на Наредба No4 за откритите валутни позиции, несъразмерно увеличаваха съотношението между валутни пасиви и активи. В края на миналата година съотношението на пасивите на търговските банки, деноминирани във валута към всички пасиви приблизително съответстваше на дела на валутните им активи в общата сума на активите и беше около 50%. Към деветмесечието на тази година във валута са 77% от активите и 66% от пасивите.

4.7. ПРИВАТИЗАЦИЯ

През 1996 г. започна реално процесът на масова приватизация, в който право на участие имаха всички български граждани, навършили 18 години или около 6.5 млн. души. От тях около 46% си закупиха бонови книжки. Активността на гражданите беше под очакваната. Ниското доверие на гражданите към масовата приватизация се дължи на няколко фактора, като по-важните от тях са: 1) срива на финансовите пирамиди през 1995г., както и кризата в банковата система, придружена с искането на фалит на някои търговски банки. Това предизвика срив на доверието не само към кампанията на масовата приватизация, но и към икономическата система като цяло; 2) неразвитият фондов пазар. Вложенията в корпоративни ценни книжа са все още непознати за индивидуалния инвеститор, а и досегашна-

та практика по-скоро обезсърчава отколкото стимулира гражданите да влагат спестяванията си в подобни активи. Късният старт на приватизационните фондове също не допринесе за увеличаване популярността на масовата приватизация.

Комисията по ценните книжа и фондовите борси лицензира 81 приватизационни фонда с общ набран капитал в инвестиционни бонове 60.210 млрд.инв.лв. Първите десет от тях успяха да привлекат около 55% от трансферираните бонове. Техният успех се дължи преди всичко на популярността на институциите, които са основни техни учредители - ОББ, ДЗИ, Нефтохим, Петрол, Пощенска банка и ING Bank, Мултигруп и пр. В повечето случаи това са фирми с преобладаващо държавно участие. Така се получи известен парадокс - главни участници в приватизационния процес станаха държавни институции. Малка част от фондовете успяха да привлекат участници в следствие на агресивната си рекламна кампания - АКБ 4С Социален, Акционер Фаворит, Златен Лев, Мелинвест.

До 25 октомври 1996 г. са реализирани 1386 сделки (за 1995 г. техният брой е 1522) от Агенцията за Приватизация. Динамиката на касовата приватизация през 1996г. може да се раздели на два етапа: 1) до август - когато обемът на сключените сделки бе крайно недостатъчен. Продължи инерцията от предходната година и може да се каже, че забавянето на реструктурирането на икономиката, вкл. чрез касова приватизация е основният фактор допринесъл за настоящата икономическа криза. Нещо повече, ако външното финансиране беше по-голямо през периода 1995 - август 1996г., вероятността да се избегне дестабилизирането на икономическата система щеше да е много голяма; 2) след август 1996г. - значително се повиши активността на касовите продажби, като бяха направени няколко относително големи сделки. Поради натиска на плащанията по държавния дълг правителството прие програма за ускорена приватизация на големи държавни фирми. Необходимото технологично време за подготовка и извършване на сделките не позволи програмата да се реализира в предвидените срокове, което наложи да се търсят други мерки за решаване на проблемите.

Ниската активност на касовата приватизация през първата половина на 1996г. може да се обясни чрез: 1) недостатъчната подготовка на обявените за приватизиране предприятия, за да бъдат те предложени на купувачите във възможно най-добър "търговски" вид. Не са предприети предварителни мерки за подобряване на финансовата дисциплина в гореспоменатите предприятия и за постигане на по-добър финансов резултат, в резултат на което тези предприятия да привлекат вниманието на потенциалните купувачи; 2) все още е недостатъчно развит частния сектор в страната, което предполага сравнително слабо участие на българските инвеститори. В момента главните действащи лица в процеса на касовата приватизация са работническо-менеджърските колективи (към 31.X.1996 г. те съставляват 99 % от всички купувачи, с които са сключени сделки). Това едва ли е най-подходящата форма на раздържавяване на предприятия, които силно се нуждаят от свежи финансови ресурси за инвестиции и иновации в производствената дейност. Нищожният дял на чуждестранните физически и юридически лица (едва 1 %) в приватизационните сделки вероятно се дължи и на нестабилността и несигурността на макросредата и постоянното изменение на законовата уредба, което се отрази в оценките на международни финансови институции за България като страна със значителна степен на риск за чуждестранните инвеститори.

Общият финансов ефект за целия период от началото на приватизационния процес (1993-1996 г.) възлиза на 152.144 млрд.лв., като прекият финансов резултат съставлява близо 2/3 от общата сума. Изплатените задължения представляват незначителна част от всички договорени постъпления (едва 2.37%), което показва, че реалният ефект от сделките трябва да се очаква в бъдещи периоди, когато се изплатят поетите от купувачите задължения и се материализират договорените за приватизираните предприятия инвестиции.

През 1996г. се наблюдава изменение в структурата на постигнатите цени и договорените бъдещи инвестиции. Размерът на общо договорените инвестиции е значително по-малък и като отношение към общия

резултат за годината (10.07% спрямо 34.5% за целия период от началото на 1993 г. до 1996 г.), и като част от всички договорени инвестиции от 1993 г. до 1996г. (пог 1/5 от общия им размер за целия период/. За сметка на това прекият финансов ефект е най-висок през 1996 г. и възлиза на 73.3 млрд.лв. В голямата си част договорените плащания, поетите и изплатените задължения са резултат от сключените през последната година сделки. Това е повлияно и от проблемите по посрещането на плащанията по държавния дълг през тази и следващите години.

Може да се обобщи, че въпреки ускоряването на приватизационния процес, както по линия на масовата, така и по линия на касовата приватизация, по своите мащаби той е все още незадоволителен - голяма част от държавната собственост се запазва. По този начин поставените с приватизационната програма основни цели много трудно могат да бъдат изпълнени: 1) икономиката като цяло се запазва неефективна; 2) задълженията на редица предприятия продължават да натоварват държавния бюджет; 3) приходите от касовата приватизация за осигуряване на средства за намаляване на държавния дълг и за попълване на Фонда за държавна защита на влоговете са недостатъчни. Наложително е още по-мащабно раздържавяване, като в списъка бъдат включени и други големи държавни предприятия - монополисти на българския пазар, каквито са БДЖ, Нефтохим и др. Успоредно с процеса на приватизация трябва да се осигури достатъчно стабилна икономическа и законова среда, в която да се даде възможност на реструктурираните предприятия да бъдат ефективно управлявани. По този начин държавата ще се разтовари от неприсъщи за нея дейности и ще насочи усилията си към усилено развитие на образованието, медицинското обслужване, социалното осигуряване, социалната инфраструктура, отбраната и сигурността на обществото. □

ПРИЛОЖЕНИЕ

**СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ УСЛОВИЯ ЗА ПРЕХОД КЪМ
ПЪЛНОПРАВНО ЧЛЕНСТВО В ЕС.
ВЪПРОСНИК НА ЕВРОПЕЙСКАТА КОМИСИЯ**

Стременият на ЕС към уравновесен и траен социално-икономически растеж е закрепен в основните официални документи на Общността и придобива все по-голямо значение. Съюзът удря за сегашните и бъдещите императиви за повишаване на относителното тегло на социалната проблематика в процесите на интеграция, минавайки през множество етапи. Започна се с констатациите за важността на проблематиката и с отчитане на необходимостта от сътрудничество в социалната област, за да се стигне до практически мерки и действия на многостранна договорна основа.

Още в договора за ЕИО бе заложен принципът за равенството на възнагражденията между мъжете и жените за една и съща работа, доразвит в редица директиви за равенството между двата пола в професионално отношение. Други актове укрепват юридическата защита на работника по отношение на заетостта.

В рамките на създадения с чл. 123 от договора за ЕИО Европейски социален фонд предвидените средства за периода 1994 - 1999г. възлизат на около 14 млрд. ЕКЮ. 80 на сто тях са предназначени за действия, свързани с професионалното формиране и намирането на работа, с професионалното приобщаване на младежта и на изложените на продължителна безработица лица, с интегрирането на отхвърлените от пазара на труда граждани. Гърция, Португалия и Ирландия не са включени при разпределението на тези средства, тъй като техните територии изцяло са включени към регионите със забавено развитие, за които са предвидени финансови инжекции по други параграфи.

В Европейското споразумение за асоцииране между Европейските общности и техните страни-членки, от една страна, и България, от друга, в сила от 1. II. 1995г., чл. 89 третира въпросите на сътрудничеството в социалната област. Там се отбелязва, че по отношение на опазването на

здравео и на безопасността на труда страните по споразумението ще си взаимодействат, като база за сравнение ще бъде съществуващото равнище на защита в Общността. В част IV на споразумението, раздели I и II, се разглеждат въпросите на движението на работници и правото на установяване, включително и на граждани.

Бялата книга на Комисията по подготовката на страните от Централна и Източна Европа за интеграция във вътрешния пазар на ЕС обръща внимание на възможността един небалансиран подход в националното законодателство по отношение на правата на работниците или на мерките за здравеопазване и безопасност на труда да доведе до несъизмерими разходи за стопанските субекти и да застраши с деформации конкуренцията. Там се казва още, че определени норми на социалното законодателство не си поставят за цел единствено постигане на еднакви условия за дейност и че високата степен на социална защита е фундаментална цел на Съюза.

Разработената от държавната администрация Стратегия на България за прилагане на препоръките на Бялата книга от май 1996г. набелязва основните законодателни приоритети в социалната сфера:

- по отношение на заетостта - организация на трудовия пазар; услуги по подпомагане намирането на работа и служебно развитие; планиране и изпълнение на програми за регионално реструктуриране; насърчаване развитието на заетостта по места;

- по отношение на социалното осигуряване - адаптиране на системата за социално осигуряване към новата икономическа и социална ситуация при активното използване на заетостта в част IV от Европейското споразумение координиране на системите за социално осигуряване.

Стратегията определя и конкретните закони, които следва да се разработят и приемат през 1996г.:

- Закон за безопасност и хигиена на труда;
- Закон за държавните служители;
- Закон за осигуряване при безработица и професионална квалифи-

кация;

- Закон за допълнително и доброволно обществено осигуряване;
- Закон за пенсиите;
- Закон за "Фонд трудови злополуки и професионални заболявания";
- Закон за социално подпомагане и социални грижи;
- Закон за здравно осигуряване.

В документа са очертани и конкретните социални закони, които следва да се разработят през следващите години, имащи отношение към въвеждането на мерки за насърчаване подобряването на безопасността и здравеопазването на работното място, минимума от изисквания за здравеопазване и безопасност на труда, защитата на правата на служителите в случай на прехвърляне на предприятие, на стопанска дейност или на част от нея, защита на правата на служителите при неплатежоспособност на работодателя и редица други правни положения. Там имат място и приоритетите в здравеопазването, определени от разработената съвместно със Световната здравна организация през 1995г. национална здравна стратегия „Здраве за България“. Нормативните промени в тази област целят подпомагане на реформите във финансирането и икономиката на здравеопазването с цел осигуряване на по-ефективно разпределение на ресурсите, развитие на здравния мениджмънт, включително на мениджмънта на човешките ресурси в здравеопазването, изграждане на здравна информационна система, включително на система за наблюдение върху качеството на здравните грижи.

Въпросникът на Европейската комисия във връзка с изготвянето на становище по молбата на България за пълноправно членство в ЕС, който вече е предаден, отделя значително място на питання по проблемите на заетостта и на социалното развитие. В областта на заетостта отговорите засягат законовата и институционната рамка, подбора на кадри и защитата на заетостта, условията на труд и на заплащане, социалния диалог, трудовите спорове, равнопоставеността между мъжете и жените, охраната на труда и демографската картина. Отделни раздели засягат

имиграционната политика и социалното осигуряване на чуждестранните работници, социалното осигуряване и общественото здравеопазване. Отговорите на десетките въпроси очертават не само съществуващата законодателна рамка в социалната сфера, но и указват накъде следва да се насочат законодателните усилия в бъдеще.

Социалната проблематика не е само въпрос на нормотворчество и на засилена активност в тази насока. Синхронизацията с нормативните актове на ЕС и в тази област е важна предпоставка за пълноправно интегриране. Но нелеки проблеми ще възникнат около прилагането на това законодателство, което е свързано със значителни финансови средства, още повече, че се предполага преминаване към ново качество на труда, обвързано със социални договорености на многостранна основа. □

СБЛИЖАВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРИЯ СЪС ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО НА ЕВРОПЕЙСКАТА ОБЩНОСТ

Европейското съглашение за асоцииране на България в ЕС постави началото на предприсъединителния период за страната ни, както и период на адаптация за ЕС. По време на този период България, като асоциирана страна, е необходимо да се подготви за пълното си членство в ЕС, а ЕС, от своя страна, да се подготви за присъединяването на нови членове. Поради това, основна цел на предприсъединителния период е прогресивната конвергенция на политическите системи, външната политика и икономическите системи на асоциираната страна и ЕС. Основата за подобна конвергенция е сближаването на законодателството на асоциираната страна с това на ЕС. Сближаването на законодателството на практика означава изравняване на законодателството на България с това на ЕО в определени области. Но за разлика от европейското право сближаването е "еднопосочно движение" на българското право към правото на ЕС.¹

Правна основа за сближаването на законодателството е Европейското споразумение за асоцииране и по-точно Раздел III - „Сближаване на законодателствата“, чл. 69-71, като и чл. 64 – „Защита на конкуренцията“, чл. 67 - „Интелектуална собственост“, чл. 84,85 - „Финансови услуги“, чл. 87 - „Пране на пари“, чл. 94 - „Митници“, които касаят сближаването на законодателството в конкретните области.

Основните положения, залегнали в ЕСА са следните: **първо**, сближаването на съществуващото и бъдещото законодателство на България с това на Общността е важно условие за икономическата интеграция. **Второ**, България отчита, че този процес ще се извършва постепенно (чл. 69 ЕСА).²

¹ Мръчков Васил, *Сближаване на българското с европейското право и законодателната дейност на Народното събрание*, Съвременно право, 1996, кн. 2.

² Op.cit.footnote 9.

Трето, сближаването на законодателството е обхватен процес, тъй като включва много области: митническо законодателство, търговско законодателство, банково законодателство, фирмено счетоводство и данъци, интелектуална собственост, защита на работниците на работното им място, финансови услуги, конкурентно право, защита на здравето и живота на хора, животни и растения, защита на потребителя, косвени данъци, технически правила и стандарти, ядрено законодателство, транспорт и околна среда (чл. 70 ЕСА).³

Вторият основен документ, свързан непосредствено с подготовката на асоциираните страни от Централна и Източна Европа за интегрирането им във вътрешния пазар на ЕС бе подготвената от Комисията Бяла книга, която бе създадена по решение на Европейския Съвет в Есен, декември 1994г. През юни 1995 Бялата книга за "Подготовка на асоциираните страни от Централна и Източна Европа за интеграция във вътрешния пазар на Европейския съюз" бе предложена на Европейския съвет в Кан. Бялата книга представя обобщено виждане за законодателството на Европейската общност по въпросите на вътрешния пазар.

Това е един елемент от много по-обхватната стратегия за подготовка на централно- и източноевропейските страни в ЕС, приета също на Съвета в Есен. Бялата книга се характеризира с **няколко основни момента**: **а)** съдържа това, което Общността разбира като минимално необходима степен на достигане (минимален обем на приемане на 'acquis communautaire'), степен, нужна за функционирането на вътрешния пазар; **б)** Бялата книга не е част от процеса на преговорите по асоцииране, а инструмент за подпомагане на усилията на страните от Централна и Източна Европа (СЦИЕ) да бъдат част от вътрешния пазар на Европейския съюз; **в)** Бялата книга не поставя нови изисквания към асоциираните страни; **г)** Европейските споразумения, влезли вече в сила, имат за цел установяването на зона за

³ Op. cit. footnote 8.

свободна търговия между ЕС и асоциираните страни. Европейските споразумения имат специфичната задача за достигане на 'acquis communautaire' в основните области. В ЕС вътрешният пазар е основното средство за получаване на преимуществата от процеса на интеграция. В този смисъл Бялата книга разширява и ускорява процеса, договорен в Европейските споразумения; **г)** постепенното сближаване с политиката на ЕС по отношение на вътрешния пазар ще засили конкурентноспособността на икономиките на СЦИЕ и ще увеличи предимствата от прехода, като съответно ще допринесе за постигане и укрепване на макроикономическата стабилност; **е)** икономическите реформи в СЦИЕ пораждат институциите, които полагат основите на пазарната икономика. Тези основи включват система от правни и търговски норми, които гарантират както правната сигурност, така и прозрачност за икономическите агенти.

Съгласуването със законодателството на вътрешния европейски пазар надхвърля рамките на необходимите икономически реформи за изграждането на пазарна икономика. Целта е да се улесни интегрирането на икономиките на СЦИЕ, които са на различни етапи на развитие, но все още в преход, с индустриалните пазарни икономики на Съюза. Вътрешният пазар на Общността не е самоцел, а един от главните инструменти за постигането на редица цели, а именно: **1)** балансирано и прогресивно икономическо развитие; **2)** високо равнище на заетост и социално осигуряване; **3)** повишаване на жизнения стандарт; **4)** икономическо и социално единство.

Първият важен момент, който е необходимо да се отбележи е, че икономическата интеграция, постигната в свободния от граници вътрешен пазар, е по-широка от другите форми на сътрудничество. Зоната за свободна търговия, митническият съюз и общият пазар са форми на икономическо сътрудничество, при които физическите граници се запазват. По този начин интеграцията постига максимално положителен икономически ефект. Законодателството, което като цяло създава правните рамки за постигането на тези икономически резултати е следователно област, на която асоциираните страни е необходимо да обърнат особено внимание,

когато се подготвят за присъединяване. Втората съществена причина за усилията по създаването на необходимите условия за прилагане на законодателството на ЕС е, че вътрешният пазар без вътрешни граници разчита на високо взаимно доверие и на равностойност в регулативните подходи. Всеки съществен пропуск при прилагането на общите правила в която и да е част от вътрешния пазар застрашава останалата част от системата и подкопава нейната цялост.

Целта на сближаването с нормите и практиката на вътрешния пазар не изключва избирателен и постепенен подход, който да отрази условията във всяка СЦИЕ и да подкрепи усилията и за завършване на процеса на икономически преход и постигане на макроикономическа стабилност.

Главната цел на стратегията към сближаване на законодателството с това на ЕС има две страни. **От една страна**, да се въздейства на процеса на създаване на законодателна рамка, която да подпомогне процеса на икономически преход от държавно-командна система към действително функциониращо пазарно стопанство. Съдействие в тази насока ще бъде оказано и чрез новата служба за обмен на информация по техническа помощ, ръководена от Комисията и подпомагана от Програма ФАР. От друга страна, стратегията за сближаване означава и подготовка на страните от ЦИЕ, в частност България, за постепенна "правна" интеграция в Общността, като се започне от Общия пазар и очертаване на основните сектори, където интегрирането е необходимо и се премине към други области, в които сближаването трябва да продължи: а/ в по-късен етап и б/ в области извън тези, посочени в Бялата книга. В този смисъл, стратегията за сближаване на законодателството на България с това на ЕО е особено важен етап от общата стратегия по присъединяване.

Твърде очевидно е, че понастоящем присъединяването към ЕС е сложен процес в сравнение с предходните разширявания на ЕО/ЕС, поради задълбочаването на интеграционния процес и нарастването на обхвата на провежданата интеграционна политика, както и създаването на Съюза. В съответствие с чл. О от Договора за Европейския съюз, сега присъединя-

ването е „пакетна сделка“, която обхваща и трите стълба от Договора. При страните от ЦИЕ, обаче, проблемите по присъединяването касаят традиционните сфери на общностната политика като общата селскостопанска политика, движение на лица, структурните фондове. В действителност, преходът на страните от ЦИЕ, и в частност България, към пазарно стопанство, основано на частната собственост е само част от проблема по присъединяването. Установяването на демократична политическа система е също само част, която не изчерпва необходимите промени. Това, което има твърде съществено значение е, че в страните от ЦИЕ част от правния инструментариум за осъществяването на външноикономическите отношения бе премахнат (държавния монопол върху външната търговия и ценообразуването). Понастоящем съществува празнина по отношение на недостатъчно законодателство или прилагане (enforcement) на вече прието законодателство (особено в такива области като търговско законодателство, финансови услуги и банково законодателство, околна среда). Създаването на юридическа и правна култура биха подпомогнали процеса на интегриране на законодателството на ЕС в правната система на потенциалните страни-членки, и това би довело до по-пълно прилагане на стратегията по сближаване, стратегия, прилагана от държавата като субект на външноикономическите отношения.

След началото на прехода към демокрация, една от първите грижи на България бе приемането на национални закони, които да заменят тези, наследени от предишния режим, които както по политически, така и по икономически съображения, се считаха за неподходящи. И по – специално, България започна да приспособява рамките на законодателната си дейност към принципите и правилата на демократичното общество, като в същото време модернизираше и реформираше законодателството си, с оглед то да може да отговаря на нуждите на пазарно ориентираната икономика.

Следваща стъпка на България, редом с останалите страни от ЦИЕ, бе започналият процес на подготвяне и приемане на голям брой нови закони хармонизирани със съответните закони на ЕС. Главната цел е да се осъщес-

твям по-тесни връзки с развитите икономики и по-специално с тези на своите съседи, членове на ЕС и ЕАСТ. По силата на ЕСА, както и в съответствие със стратегията по сближаване, изложена в Бялата книга, в България бе създадена организационна структура за разработване на стратегията по сближаване. Това е Подкомитетът за сближаване на законодателството от Съвместния комитет за асоцииране. Този комитет отговаря за подбора на приоритетните области в сближаването на законодателството и за общото координиране и подбор на действията по техническата помощ, която ще бъде осигурена в рамките на програма ФАР.

България се нуждае от подкрепа на усилията за трансформиране на националната икономиката и националните стремежи за присъединяване към Общността, а оттам и към световната икономика, чрез развитието на подходяща законодателна рамка. Развитието на законодателната рамка трябва да може да служи както на трансформирането на българската икономика в пазарна, така и на нейното постепенно интегриране в Общността.

В кратък срок създаването на едно законово обкръжение, съвместимо със законодателството на Общността и следващо нуждите на пазарно ориентираната икономика е основният стимул за чуждестранни инвестиции, лост за подобрен достъп до пазарите на Общността, гаранция за равнопоставена търговия и необходимата подготовка на България за бъдещото ѝ влизане в ЕС. Всеобхватното трансформиране на правната система на България и реформата в редица икономико-правни области, се разглежда от Подкомитета за сближаване като един продължителен процес, който ще включва не само съществуващото законодателство, но и бъдещото му развитие. Необходимостта от трансформиране, промяна на правните традиции и концепции, изкривявани от десетилетия от командно-административната система, добавят допълнителни трудности за постигането на това. България вече предприе стъпки за осъществяването на целта на сближаването.

Основна стъпка в тази насока е Постановлението на Министерски съвет от 30 май 1996г., с което бе приета стратегия за прилагането на препоръките на Бялата книга за интегриране във вътрешния пазар на ЕС. Основните цели на националната стратегия са: първо, да се даде оценка на действащото национално законодателство и степенята му на съвместимост със законодателството на ЕО; **второ**, да се очертаят необходимите законодателни стъпки в отделните области на Бялата книга, отчитайки националните приоритети и интереси, както и крайни срокове за приемането на нормативните актове; **трето**, да се анализират съществуващите административни структури, свързани с прилагането (enforcement) на вече приетото законодателство и ефективното му действие. Тази цел предполага и предложения за създаване на нови структури в тези области, където е необходимо.

Втори изходен момент е и работата по попълването на Въпросника на Европейската комисия във връзка с кандидат-членството на България в ЕС.

Трети основен момент е подписаният Финансов меморандум и Договор № 96-0431.00 между Европейската комисия, представлявана от българското правителство и Консорциума Bruckhaus Westrick Stegemann, за осъществяване на техническа помощ в рамките на Програма ФАР на процеса на сближаване на законодателството.

Важна страна от процеса на сближаване на законодателството са и новите допълнителни изисквания към процедурата на внасяне на законопроекта. Всеки нов законопроект се представя за експертна оценка на Законодателния съвет към Министерството на правосъдието по следните няколко пункта: а) съответствие с българското законодателство; б/ съвместимост със законодателството на ЕО; в/ с международни договори, ратифицирани от страната; г/ както и с други международни споразумения.

Същинската работа по сближаване на законодателството на България с това на ЕО поставя ударението върху няколко основни области, съгласувани с приетата национална законодателна програма.

Първо, мерки свързани пряко с Европейското съглашение (ЕСА) и по конкретно с установяването на свободно движение на стоки.

- Ратифициране на Допълнителния протокол към ЕСА (търговия с текстилни изделия и грехи)⁴.

- Ратифициране на Втория допълнителен протокол към ЕСА и към Временното споразумение по търговията и свързаните с нея въпроси между ЕИО и ЕОВС.⁵

- Ратифициране на Третия допълнителен протокол към ЕСА (количествени ограничения върху ферометали и изделия от тях, въглища и др.)⁶

Второ, премахването на граничния контрол се разглежда в програмата на вътрешния пазар като необходима мярка, както по политически, така и по икономически причини. От политическа гледна точка това е най-доброто доказателство за успеха на вътрешния пазар. От икономическа гледна точка, най-общо казано, се съкращават разходите на икономическите агенти по търговските операции. Съществуващите договорености в ЕСА между ЕС и България не предвиждат премахването на всички физически бариери, но усилията от страна на България е необходимо да бъдат насочени към национално законодателство, съвместимо със законодателството на Общността в тази област.

Граничният контрол е част от физическите бариери за интегрирането на СЦИЕ във вътрешния пазар на ЕС. За България този проблем е особено остър. Наистина свободното движение на хора не е предвидено в ЕСА и е обвързано с политиката в други области и други правни разпоредби („третия стълб“ на Договора за Европейски съюз). Няма да има истинско свободно движение на хора, докато между страните-членки на ЕС и асоцираните страни не се установи пълноправно сътрудничество в областта на международната престъпност, трафика на наркотици, тероризма и пре-

⁴ ДВ 53/96.

⁵ Ibid.

⁶ ДВ 45/96.

гоставянето на убежище. Тази сфера остава в компетенциите на държавите-членки и следователно въпросите трябва да се решават посредством процедури на междуправителствено сътрудничество.

В тази връзка специално място заема Законът за мерките срещу изпирането на пари⁷. Приетият нормативен акт е част от усилията на Парламента и Правителството да предотвратят използването на финансовата система за незаконни цели. Законът е в съответствие с Директива на Съвета 91/308/ЕЕС⁸. Това е „хоризонтална“ директива и се отнася до кредитните институции, финансовите институции и застрахователните дружества. Според препоръките на Бялата книга за сближаването приемането на такъв закон е крачка и към стабилизиране на доверието в банковата система.

Стабилизирането на **банковата система** и доверието в нея са приоритет в програмата на българското правителство и една от главните области в Бялата книга. В тази връзка бяха приети няколко закона:

- Закон за изменение и допълнение на Закона за банките и кредитното дело.⁹ Този закон на практика легализира фалита на търговските банки на принципа на допълнително приложение на Общите разпоредби на Търговския закон, разграничаващ видовете банки според тяхната дейност и структура. Легализирана бе и процедура за възстановяване на банки, заплашени от фалит. Законът е в съответствие с Първа 77/780/ЕЕС и Втора 89/646/ЕЕС Банкова Директива относно дейността на кредитните институции.

- Закон за изменение и допълнение на закона за БНБ.¹⁰ Законът цели усъвършенстването на административната структура на БНБ и регламентира избирането на Управител, подуправители и членове на Управителния съвет на БНБ.

⁷ ДВ 48/96.

⁸ OJ L 166 от 28.06.1991г.

⁹ ДВ 42/96.

¹⁰ ДВ 32/96.

■ Закон за гържавна защита на влогове и сметки в търговски банки, за които БНБ е поускала откриване на производство по несъстоятелност.¹¹ Законът цели временно да защити депозитите и сметките до приемането на Закон за гарантиране на депозитите. Законът регламентира чии депозити са защитени и в какъв размер. Законът следва схемата за гарантиране на депозити на Директива 94/19/ЕС на Европейския Парламент и Съвета.

Следваща твърде съществена област на сближаване на законодателството е данъчното облагане. Законът за данък върху печалбата¹² легализира размера на данъка в съответствие с изискванията на пазарната икономика. Законът постановява данъчната ставка, облаганите лица, облагаемата печалба, начин на плащане, санкции за нарушения и т.н.

През 1996г. бяха направени и изменения и допълнения на няколко закона, свързани с данъчното производство, организация и събиране на данъците, които целяха усъвършенстване на данъчната система и повишаване на събираемостта на данъците. Тази изменения бяха следните:

■ Закон за изменение и допълнение на Закона за данъчното производство¹³.

■ Закон за изменение и допълнение на Закона за данък върху добавената стойност.¹⁴

■ Закон за изменение и допълнение на Закона за местните данъци и такси.¹⁵

■ Закон за изменение и допълнение на Закона за акцизите.¹⁶

В основата на усъвършенстването на законодателната база на прякото и косвено облагане са Директива 77/799/ЕЕС, Директива 69/335 и Директива 92/12/ЕЕС.

¹¹ ДВ 46/96.

¹² ДВ 59/96.

¹³ ДВ 20/96.

¹⁴ ДВ 56/96.

¹⁵ ДВ 37/96.

¹⁶ ДВ 46/96.

Една от сферите на законодателството с твърде голямо значение за цялостния процес на сближаване е опазването на околната среда. В тази връзка бе приет Закон за чистотата на атмосферния въздух¹⁷, който е в съответствие с Директиви 80/799/ЕЕС, 82/884/ЕЕС, 94/63/ЕС относно чистотата на атмосферния въздух и допустимите емисии на различни вещества.

Важен закон в тази област е Законът за опазване на земеделските земи¹⁸, който регулира задълженията на предприемачите и бенефициентите по отношение на опазването на селскостопанската земя от увреждане. Законът регулира също така и реда за възстановяване и облагородяване на селскостопанските земи, рекултивирание и др.

В областта на проблемите на собствеността бяха приети два фундаментални закона, а именно – Законът за държавната собственост¹⁹ и Законът за общинската собственост²⁰. Нов момент в Закона за държавната собственост е, че се регламентира конституционното деление на собствеността на държавна и частна. С това законодателят постановява и регулира социални отношения във връзка с частната собственост, като използване и управление, експроприация на частната собственост за държавно ползване и др.

Съществена сфера за стимулиране на частната и предприемаческа дейност, както и за законодателно облекчаване на свободното движение на стоки и услуги е Законът за изменение и допълнение на търговския закон. Новото в това изменение е дефинирането на търговския стокообмен и търговските сделки. За първи път са легализирани редица нови сделки, като лицензионният договор, договорът за депозит в обществен трезор и др.

Застраховането, като много съществена област от установяването на свободното движение на финансови услуги, бе регламентирано в при-

¹⁷ ДВ 45/96.

¹⁸ ДВ 35/96.

¹⁹ ДВ 44/96.

²⁰ Ibid.

етия Закон за застраховането.²¹ Законът дефинира застрахователната дейност, видовете застрахователи, статута и правомощията на Управлението за застрахователен контрол към Министерството на финансите, реда и условията за предоставяне и отнемане на разрешителни, дейност на чуждестранните застрахователи и чуждестранно участие в местни застрахователни компании. В детайли е разработен въпроса за ликвидацията и фалита на застрахователя. Този закон е в съответствие с Първа Директива на Съвета 73/239/ЕЕС и Трета Директива на Съвета 92/49/ЕЕС. Целта на тези Директиви е да се даде възможност на застрахователите в една страна-членка да осъществяват своята дейност в друга страна-членка при условията на приемащата страна с минимални бюрократични изисквания.

За задълбочаването на процеса на структурната реформа и за облекчаване на процесите на касовата и масова приватизация бе приет Закон за изменение и допълнение на Закона за трансформиране и приватизация на държавни и общински предприятия, както и Закон за изменение и допълнение на Закона за приватизационните фондове.²² Това изменение премахна трудностите по приватизационната програма и инвестиционните ваучери. Приет бе и Закон за финансова стабилизация на държавните предприятия, касаещ реструктурирането на загубите и задълженията на предприятията.

В областта на интелектуалната собственост бе приет Закон за закрила на новите видове растения и породи животни.²³ Законът цели да осигури правна защита на растенията и животните от гледна точка на това, че те се явяват интелектуална собственост за селекционерите им, което е и логическо продължение на Закона за патентите и патентното дело.

Законът има пряко въздействие и върху развитието на селското стопанство за привличане на чуждестранни инвестиции, за подобряване на

²¹ ДВ 86/96.

²² ДВ 68/96.

²³ ДВ 84/96.

достъпа на български селскостопански продукти, както и за разширяването на взаимноизгодната търговия с други страни. Законът е съобразен с Регламент 2100/94 на Съвета за запазване на сортовете растения в Общността, както и с Международната конвенция за защита на сортовете растения от 1961г.

Нова, твърде съществена област в националната програма по сближаване на законодателството на България е политиката на защита на потребителя. За решаването на законодателството в тази сфера е необходимо да бъдат изпълнени няколко условия:

а) необходимо е да се предоставят основни права на потребителите в България, като се използва опита и документите на ЕО/ЕС, както и програмата на Общността, приета през 1975г;

б) организиране на национална институционална структура, оправомощена да издава „хоризонтално“ действащи актове, както и да осъществява контрол по тяхното прилагане и изпълнение;

в) установяване на консултативни структури, защитаващи интересите на потребителите и оказващи по-силно влияние върху законодателния процес. Това на практика означава, че Федерацията на потребителите трябва да има възможност за мнение по проектозаконите в тази сфера, а не само констативни функции за направени нарушения;

г) запознаване на по-широка основа потребителите с техните основни права (като се предполага, че тази стъпка идва след приемането на тези основни права и легализирането им);

д) създаване на механизъм за правна защита на правата на потребителите;

е) създаване и на мрежа от недържавни организации на потребителите, действащи по националната политика.

Националното ни законодателство в тази област до момента не е хармонизирано с европейското, поради големи празноти в тази сфера. Потребителската политика е политика със собствено значение, задачи и цели. В този смисъл разделянето ѝ от всяка друга социална област ще

доведе до по-голяма концентрация на законодателна инициатива в тази сфера. В Договора от Маастрихт чл.129А легализира тази политика като отделна и самостоятелна политика по отношение на потребителите на равнище ЕС. В същото време тази политика е неотделима част и от останалите политики на Общността. Хармонизирането към законодателството в тази област изисква приемането на „хоризонталния“ подход, а именно, приемане на общ нормативен акт относно общата безопасност на стоките, съобразен с Директива на Съвета 92/59/ЕЕС.

Друг аспект от политиката за защита на потребителите е прилагането на принципа за информиране на потребителя и недопускането на въвеждането му в заблуждение посредством фалшива реклама. На практика това означава отчитане на Директива 84/450/ЕЕС на Съвета относно заблуждаващата реклама.

Икономическите интереси на потребителите следва да се защитят законодателно посредством серия от нормативни актове, отчитащи директивите на Общността за потребителския кредит, несправедливите договорни условия, групов туризъм, съвместно ползване на имущество и продажбите извън офиса на търговеца. Тези нови задължения ще формират съществено необходимата нормативна среда, в която фирмите ще осъществяват правомерно своята дейност, ще се облекчи свободното движение на стоки и услуги и ще нарасне доверието на потребителите към пазара. □

СЕЛКОСТОПАНСКАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕС

СЦИЕ изживяват структурни и екологични проблеми в земеделието и хранителната промишленост. С оглед бъдещото им присъединяване към ЕС, те имат по-малка нужда от високи ценови нива или подкрепа на доходите, отколкото от целева помощ за реструктуриране, модернизация и диверсификация. Това поставя въпроса реформата в селскостопанската политика на ЕО да се реши преди разширяването. Намесата на ЕО на селскостопанския пазар трябва да се ограничи до рамково законодателство, формулиране на общи цели, минимални общи правила за Общия пазар и, при необходимост, пряко управление на пазара. Помощта за СЦИЕ трябва да съдържа програма за развитието на земеделските райони, околната среда и инфраструктурата. В този смисъл, ФАР трябва да придобие по-голяма насоченост към подпомагане на структурното усъвършенстване, преработвателната промишленост, складовата база, маркетинговите и др. услуги.

Въпреки че България е индустриална държава, в която селскостопанският сектор заема по-малко от 10% от БВП, селското стопанство се смята за приоритетен отрасъл, главно поради приноса му за социалното и структурното равновесие, осигуряване на заетост, хранителни запаси и експорт на селскостопанска продукция. Липсата на национална стратегия за развитие на българското селско стопанство с ясно очертани цели и мерки за тяхното постигане налага прилагането на политика до 2000 година, разработена с помощта на програмата ФАР и приета от Министерския съвет. Тя включва:

- завършване на поземлената реформа и продължаване на структурната реформа в селскостопанския и хранителния сектор;
- задоволяване на търсенето с национално производство, а не чрез внос;
- ускоряване на приватизацията в селскостопанската и хранително-вкусовата промишленост;

- осигуряване на по-добра подкрепа за селскостопанската продукция, като се разчита повече на системи за пазарна намеса и регулиране на цените, ръководени от независими правителствени агенции;
- използване на кредитни субсидии за насърчаване на инвестициите и подобряване структурите на новосъздадените стопанства и фирми за преработване;
- намиране на дългосрочни решения за структурните, икономическите, модернизационните и инвестиционните проблеми в сектора;
- ускоряване присъединяването на България към СТО, ЕС и ЦЕАСТ (Централноевропейска асоциация за свободна търговия).

В краткосрочен план, правителствената програма през 1996г. е насочена към преодоляване на зърнената криза. В молбата си към петнайсетте страни-членки на ЕС за отпускане на кредитна линия за внос на зърно, България бе подпомогната от резолюция на Европейския парламент.¹ Комисията на ЕО обвързва евентуална помощ от зърно за България с ангажименти за реформи в земеделския сектор. Настоява се България да поеме отговорности за либерализиране на цените на земеделските продукти, приватизация на стопанствата и структурна реформа в сектора. Тъй като страната има достатъчно запаси до края на февруари 1997г., спешни мерки не са необходими.

Българската външнотърговска политика в областта на селското стопанство през преходния период се характеризира с липса на приемственост, яснота по отношение на приоритетите и оценката на избраните политики спрямо различните участници в икономическия процес (потребители и производители). Същевременно, политическите и икономическите шокове, понесени от останалите СЦИЕ, причиниха стесняване на пазарите и намалиха възможностите за износ. Най-важните експортно-ориентирани про-

¹ Трябва да се отбележи, че резолюциите на ЕП имат само препоръчителен характер. Да си припомним само подобна резолюция от същата година, засягаща изваждането на България от „черния визов списък“, която още не е довела до решение на Съвета.

дукти на българското селско стопанство по стойност са: тютюн, вино, преработени зеленчуци, плодове и живи животни.² Увеличението на селскостопанския дял във вноса се състои от сезонни изделия и изделия, необходими за покриване на вътрешното търсене на по-голям набор от хранителни изделия. Намален е вносът на тютюни и заместители за сметка на увеличението на млечни произведения, главно благодарение на вноса на мляко на прах за млекопреработвателната промишленост.³

Печалбите за България от Европейското споразумение за асоцииране са по-малки, отколкото за останалите СЦИЕ. Селскостопанският износ за страните от ЕС е намалял, а делът на ЕО в българския селскостопански експорт също е спаднал, докато при импорта ситуацията е обратна. От традиционен нетен износител на селскостопански стоки България се превърна в нетен вносител на такава продукция от ЕО. Нараства и значението на СЦИЕ в българската селскостопанска търговия. Потенциално увеличаване на пазарите може да се постигне в рамките на задълбочаващото се сътрудничество в рамките на ЧИС.

През първата половина на 1996 година България и страните-членки на ЕС въведоха реципрочни автономни мерки по отношение на търговията с пресни селскостопански стоки, както и с обработена селскостопанска продукция. Те са резултат от Уругвайския кръг и от разширяването на ЕС през 1995 година. Тъй като преговорите по адаптиране на ЕСА към факта на присъединяване на Австрия, Швеция и Финландия не завършиха през юни (когато изтичаше удълженият срок на концесиите от 1995 година), Съветът увеличи импортните квоти за някои селскостопански продукти от България и другите асоциирани държави.⁴

В рамките на преференциалната търговия в Европа, в средата на 1996 година Съветът одобри проекторешения за изменение на протоколите

² *European Commission Directorate-General for Agriculture. Agricultural Situation and Prospects in the Central and Eastern European Countries: Bulgaria, Vol I. Working Document. Brussels: 1995.*

³ *European Commission.*

⁴ *"Trade Concessions to Associated Countries." Together in Europe 15 May 1996:12.*

за правилата за произход на стоките към Европейските споразумения на десетте страни от Централна и Източна Европа (Полша, Унгария, Чехия, Словакия, Словения, България, Румъния, Литва, Латвия и Естония). Изменението се състои във въвеждане на диагонална система за кумулативен произход между страните от Европейското икономическо пространство (включващо петнайсетте държави-членки на ЕС, Норвегия, Исландия и Лихтенщайн, и считано за една територия по отношение правилата за произход на стоките), Швейцария и асоциираните СЦИЕ. Тази нова система се нарича Европейска кумулативна⁵ и разрешава използването на материали, произхождащи в която и да е от споменатите страни. Както при двустранната кумулация (например България - ЕО), ограничение за прилагането на диагоналната кумулация съществува само за произхода на материалите. Един продукт се счита за произхождащ от дадена страна, ако поне 60 % от съставните му части идват от същата страна. Такъв продукт подлежи на преференциално тарифно третиране при внос в страни от ЕС.

Въпреки че ЕСА допринася за увеличаване на търговския поток, пред България стои проблемът за непълното, дори малко, използване на преференциалните тарифи квоти. Причините за това са разнообразни:

- ветеринарни наредби, непозволяващи внос в Общността;
- базиране на преференциалните квоти върху експортния модел на централизираното планово стопанство;
- неадекватно местно снабдяване, дължащо се на промени, предизвикани от структурната реформа;
- недостатъчна информация за износителите за наличието и управлението на квотите;
- трудности, особено за нетрайните селскостопански продукти, породени от ембаргото срещу бивша Югославия.

⁵ *бюлетин Европа септ. 1996:23.*

В обобщен план, вносът на основни селскостопански продукти не означава, че политиката на реформи се е провалила. Обратно, в краткосрочна перспектива импортьт може да стимулира ефективност чрез конкуренция, правейки българското селско стопанство по-продуктивно. Възстановяване на пазарните позиции в останалите СЦИЕ и ОНД, както и установяване на зони за свободна търговия с тези гържави, ще продължат да бъдат приоритети във външните икономически отношения на България.

Основната цел, която трябва да преследва страната е да превърне селскостопанския си сектор в конкурентноспособен. Правните и икономическите инструменти трябва да се насочат към изпълняване на фито-санитарните стандарти на ЕО за движение на стоки. Административните формалности по разпространяване информация за квотите и тяхното управление трябва да се поемат от отдел в министерство или от отделна обществена единица. Усилията трябва да се насочат и към компенсиране на загубите от ерозиращия преференциален марж на български селскостопански стоки след Уругвайския кръг. Това се налага от ограниченията на количеството помощ, която ОСП може да предложи на селскостопанския сектор, от цената на значителното национално подпомагане за потребителите и данъкоплатците и от ограниченията върху подпомагането, наложени от Уругвайския кръг. Тъй като качеството на преференциите в българската търговия със селскостопански стоки по Споразумението за асоцииране с ЕО ще бъде значително повлияно от задълженията, поети от ЕС на преговорите по ГАТТ, едно споразумение за трансфер на неизползвани квоти между самите СЦИЕ би направило адаптацията на българското селско стопанство по-устойчива преди участието в Единния пазар. □

ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ОРГАНИЗАЦИЯ

На 2 октомври 1996г. в Женева бе подписан Протокол за присъединяване на България към Маракешкото споразумение за създаване на Световната търговска организация /СТО/. Това събитие бележи успешния завършек на десетгодишна подготвителна работа, започнала още през 1986г. с намеренията на България за присъединяване към Общото споразумение по митата и търговията /ГАТТ/. През 1990г. е създадена специална Работна група с цел да установи готовността на страната за присъединяване и да провери съответствието на търговската политика и външнотърговския режим към нормите на ГАТТ. След юли 1993г. срещите на работната група силно се активизират, а от началото на 1995г. тя започва да работи по присъединяването към СТО. Така България е първата страна, присъединила се директно към СТО, а заедно с това и чрез това и към ГАТТ.

Присъединяването на България към СТО означава вписване и субординация на цялостната търговска политика на нашата страна и на нейния инструментариум към една международно установена договорна система и институционална рамка за осъществяване на търговските отношения между страните - членки на тази организация (многостранна търговска система).

Компонентите на договорната система на СТО са :

1. Пакет от международни Споразумения и Договорености, водещото сред които е самото ГАТТ, които определят правилата и нормите при прилагането на националните търговски политики по повод движението на стоки (износ и внос) между страните членки;

2. Общо споразумение по търговията с услуги /ГАТС/, което определя правилата и нормите при прилагането на националните икономически политики по повод взаимната търговия с услуги между страните членки;

3. Споразумение за свързаните с търговията аспекти на правата върху интелектуалната собственост (ТРИПС), което определя правилата

и нормите при прилагането на националните политики по повод защитата на правата върху интелектуалната собственост и особено във връзка с движението на стоки.

Компонентите на институционалната рамка на СТО са изградени в пълно съответствие с тези на нейната договорна система:

1. СТО осигурява изпълнението на всички Споразумения от договорната си система, като за тази цел се създават Съвет за търговията със стоки, Съвет за търговията с услуги, Съвет за търговските аспекти на интелектуалната собственост, а наред с това и други необходими органи, като Комитети по платежните баланси, по бюджетните, финансовите и административните въпроси и др.

2. СТО става форум за по-нататъшни преговори между страните - членки по всички въпроси на техните търговски отношения, вкл. и за договорно - правното оформяне на резултатите от тези преговори.

3. СТО чрез своя Орган за решаване на спорове става форум за решаването на всички спорове между страните - членки по повод изпълнението на споменатите Споразумения. В тази връзка голямо значение има Договореността относно правилата и процедурите за решаване на спорове.

4. СТО чрез своя Орган за преразглеждане на търговската политика поема функции по колективната оценка на индивидуалните търговски политики на страните - членки и тяхното влияние върху нормалното функциониране на многостранната търговска система. В тази връзка голямо е значението и на договореността относно Механизма за преразглеждане на търговската политика.

След ратификацията на Протокола за присъединяване на България към Маракешкото споразумение за създаване на СТО и на самото Маракешко споразумение с приложенията към него /Д.В. N93 от 1. XI. 1996г./ прилагането на всичките международно установени правила и норми от договорната и институционална система на СТО става задължително за България.

I.

Въпреки богатството в договорната система на СТО, Общото споразумение по митата и търговията /ГАТТ/ продължава да играе в нея ролята на своеобразен стожер. Това е така най-напред защото тук за първи път са фиксирани основополагащите принципи на многостранната търговска система: принципа за либерализация на достъпа до националните пазари за чуждестранни стоки и услуги; принципа за най-облагодетелствуваната нация, забраняващ неравностойното третиране на чуждестранни стоки и услуги в зависимост от техния произход; принципа за националното третиране, въвеждащ равенството между националните и чуждестранните стоки и услуги на вътрешните пазари на страните - членки. На второ място, през близо 50-годишната си история /1947 – 1994/ ГАТТ претърпя значително развитие, изменения и усъвършенствания, довели в крайна сметка до обособяването на множество нови Договорености и Споразумения за детайлизация, конкретизация и тълкуване на отделни негови членове. Именно те към настоящия момент представляват твърде значителна част от договорната система на СТО.

Присъединявайки се към СТО и ГАТТ, България на първо място поема задължението да прилага трите основополагащи принципа на многостранната търговска система. На второ място вече и формално - юридически влиза в сила задължението цялостната търговска политика на страната за регулиране на износа и вноса на стоки, както и нейните отделни инструменти (външнотърговски режим) и занапред да се изработват в пълно съответствие с международно установените правила и норми, закрепени в Договореностите и Споразуменията, които съпътствуват ГАТТ. Най - важните сред тях са:

1. Споразумение по правилата за произход , което постановява национално определяните правила за произход на вносни стоки да не се използват за дискриминационни ограничения на търговията и визира необходимостта от тяхното хармонизиране на международна основа;

2. Споразумение за прилагане на чл. VII от ГАТТ, което установява

детайлизирани правила за определяне на митническата облагаема стойност;

3. Споразумение за процедурите по разрешаване на внос, което постановява неговото лицензиране (регистрационен и разрешителен режим у нас) да не се използва за неоправдано ограничаване на търговията и да бъде опростено в административен план;

4. Споразумение за техническите бариери пред търговията, което изисква националните технически стандарти и норми да не създават неравностойно третиране на различни вносители, да не ограничават търговията, а така също въвежда принципа за взаимното признаване и визира необходимостта от международна хармонизация на техническите норми с участието на други международни организации;

5. Споразумение за прилагане на санитарни и фитосанитарни мерки, което по дух и съдържание изцяло кореспондира на Споразумението по техническите бариери и доразвива положения от чл. XX на ГАТТ;

6. Договореност по разпоредбите за платежните баланси, която доразвива постановки от чл. XII на ГАТТ и определя условията и начините за въвеждане ограничения върху вноса с цел защита равновесието на платежните баланси;

7. Споразумение за защитните мерки, което доразвива постановки от чл. XIX на ГАТТ и въвежда детайлизирани правила за условията и начините на тяхното прилагане;

8. Споразумение за прилагане на чл. VI от ГАТТ, което дава детайлна регламентация на процедурите за предотвратяване на вноса по дъмпингови цени;

9. Споразумение за субсидиите и компенсационните мерки, което кореспондира с постановки от чл. VI и чл. XVI на ГАТТ и въвежда детайлизирани правила относно същността и приложимостта на субсидиите, вредите за вносителя от субсидиран износ, условията и начините за въвеждане на компенсационни мерки;

10. Споразумение за селското стопанство, което регламентира националната финансова подкрепа за развитието на този отрасъл с цел да

се избегнат деформации на световните пазари за хранителни и суровинни стоки;

11. Договореност по тълкуването на чл. XVII от ГАТТ, където се установяват правилата за конкурентно пазарно поведение на държавните търговски предприятия, предотвратяването на монополизацията и деформациите в международната търговия. В съзвучие с тази Договореност в СТО е сключено и Споразумението за правителствените покупки. То, обаче, не се включва в състава на задължителната договорна система. Това е единственото Споразумение, към което присъединяването на България все още предстои. Към другите три Споразумения от този род - за търговията с граждански самолети, говеждо месо и млечни продукти, страната ни се е присъединила;

12. Споразумение по свързаните с търговията инвестиционни мерки, което доразвива постановки от чл. III и чл. XI на ГАТТ и точно определя кои вътрешни нормативни изисквания към националните предприятия са несъвместими с принципа за националното третиране и със задълженията за цялостно премахване на количествените ограничения;

13. Договореност за тълкуване на чл. XXIV от ГАТТ, където е регламентирано взаимодействието на многостранната търговска система, както тя е закрепена в договорната система на СТО, със създаващите се или разширяващи се зони за свободна търговия и митнически съюзи;

14. Споразумение по текста и облеклото, което създава разпоредби за интегрирането на правилата за международна търговия с текстил в цялостната система от правила и норми за търговия на СТО и ГАТТ. Тук става дума най-вече за постепенното премахване на широко разпространените количествени ограничения (квоти), каквито България не прилага.

Както се вижда, съвкупността от международни Споразумения и Договорености, които в резултат от присъединяването на България към СТО занапред ще регламентират и лимитират съдържанието на нашата търговска политика и преди всичко на външотърговския режим, е доста обширна и сложна. Но това в никакъв случай не бива да поражда опасения и

асоциации за непреодолими препятствия. Трябва само да се знае, че най-важните и основни правила и норми на СТО и ГАТТ по отношение търговията със стоки се прилагат у нас днес факто и по същество още от самото начало на икономическата реформа.

Във връзка с присъединяването на България към СТО и ГАТТ следва да се отдели внимание и на взаимно договорените отстъпки (концесии), предоставени от нашата страна на останалите страни - членки в изпълнение на принципа за либерализиране на достъпа до националния пазар за чуждестранните стоки. Те са фиксирани в Част I от Приложението към Протокола за присъединяване, касаещо движението на стоки. Тук става дума най-вече за измененията на мита при вноса на стоки в България. Приложен е подходът за т. нар. „обвързване“, чрез който се фиксира максимално допустимия размер на митническата ставка, влизаща сила от момента на присъединяването. Този подход е приложен по два начина.

1. За около половината стокови позиции от промишления (вкл. и рибния) сектор, които не са упоменати изрично в таблицата с митническите концесии, равнището на обвързване е 35%. За преобладаващото множество от тези позиции действащата в момента ставка е под 35%. Чисто формално погледнато, тук се крие възможност дори за нейното увеличение. Само около 80 позиции имат действаща ставка от 40%, която следва да се намали до равнището на обвързване.

2. Другата половина стокови позиции от промишления и рибния сектор (около 2100 при използване на шестзначния им код) и около 670 шестзначни позиции от аграрния сектор (храни и суровини) са изрично изброени в таблицата с митническите концесии. Техните тарифни ставки са „обвързани“ на различни равнища. Но тук трябва непременно да се посочи, че има твърде много случаи, когато обвързаното равнище е по-високо или дори значително по-високо от сега действащата ставка. Така например в аграрния сектор се срещат „обвързани“ мита от 98, 130, 200%. Това означава, че принципно погледнато, сега действащите ставки би могло да се увеличат. Твърде много са и случаите, когато „обвързаното“ равнище е равно на сега

действащата ставка. Само за около 50 шестзначни позиции от промишления и рибния сектор и за около 30 такива позиции от аграрния сектор равнището на обвързване е по-ниско от сега действащата ставка, т.е. предполага нейното намаление.

Подходът за обвързване на митническите ставки до максимално приложимо равнище е последван от втори подход, за тяхното прогресиращо редуциране до равнище, изрично фиксирано в таблицата с митническите концесии. На редуциране подлежат ставките за около 550 шестзначни позиции от аграрния сектор и около 1100 аналогични позиции от промишления и рибния сектор. Но тук трябва непременно да се посочи, че високите нива на „обвързване“ в много случаи изискват и нива за редуциране, които все пак остават по-високи или равни на сега действащите ставки. Това доста стеснява кръга от стокови позиции, чиито митнически ставки подлежат на реално редуциране, т.е. намаление до равнища, по-ниски от сега действащите. В аграрния сектор са фиксирани около 150 такива позиции при шестзначен код, а в промишления и рибния сектор около 640. Нивата, до които следва да бъдат редуцирани митническите ставки, са доста разнообразни – 0, 4.5, 5, 5.5, 6, 6.5, 7, 7.5, 13, 15, 16, 20, 25, 30, 32.5, 35%.

Общото правило е, че редуцирането на митническите ставки от „обвързаното“ към фиксираното ниво следва да се извърши в петгодишен срок след присъединяването чрез пет еднакви стъпки. За някои позиции от аграрния сектор е въведен шестгодишен срок, а за доста позиции от промишления сектор - десет или петнадесетгодишен срок, като редуциращите стъпки остават еднакви и по брой са равни на броя на годините. За някои сравнително високо обвързани мита (25 или 40%), от промишления сектор са възприети и 12 специални схеми за редуциране, при които изрично се посочва достигнатото равнище след 5, 10 или 15 години и се въвежда възможността митото да се запази за първите 5 или 10 години, а редуцирането да започне след това.

В таблицата с митническите концесии са изброени 22 шестзначни стокови позиции от аграрния сектор, за които България си запазва право-

то да предприема тарифно - защитни мерки по силата на чл.5 от Споразумението за селското стопанство. Наред с това, обаче, за около 70 позиции са въведени и преференциални тарифни квоти с точно указание за обема им в тонове и размера на прилаганото преференциално мито.

Както се вижда от казаното, предстоящите промени в Митническата тарифа на България след присъединяването към СТО могат да се определят като съвсем умерени. Общо само около 160 митнически ставки следва слабо да се намалят в момента на присъединяването, а по - малко от 800 се намаляват в рамките на 5 или повече години. В сравнение с мащабните схеми за редукции по силата на Споразумението за асоцииране с ЕС, описаните тук редукции не впечатляват особено.

В изпълнение на чл.3 от Споразумението за селското стопанство, в Част I от Приложението към Протокола за присъединяване са включени и специални таблици, чрез които се „обвързва“ вътрешната финансова подкрепа за производителите (като обща сума в млн. ECU за 6 последователни години) и експортните субсидии за износителите (суми в млн. ECU за 6 години по 16 стоки) на хранителни стоки.

II.

Общото споразумение по търговията с услуги /ГАТС/ е ново в договорната система на СТО в сравнение с класическото ГАТТ. Тук още веднъж са възпроизведени трите основополагащи принципа на многостранната търговска система, при необходимото тяхно насочване именно към търговията с услуги. Аналогично на ГАТТ са регламентирани националните мерки и международните отношения по повод взаимното признаване на квалификацията и лицензирането на лица, предоставящи услуги, необходимите проверки в тази връзка, дейността на монополни доставчици на услуги, международните разплащания и защитата на платежните баланси, държавните покупки, субсидиите, регионалната интеграция в сектора на услугите и др. Посочени са начините за предлагане на услуги между страните - членки (вкл. чрез търговско присъствие и присъствие на физически лица), агенци

са важни определения за използваните юридически понятия, както и по-конкретни регламентации по отношение предоставянето на финансови услуги, услуги в далекосъобщенията, морския и въздушния транспорт. Специално е подчертано, че следва да продължат преговорите и да се постигнат още договорености по отношение предприемането на защитни мерки, по създаването и приемането на международни стандарти и критерии за признаване квалификация и правоспособност за практикуване на професии, по държавните поръчки, по санкциите за непозволенни субсидии. Цял член е посветен на по-нататъшната либерализация на международния пазар за услуги чрез периодични кръгове от преговори, в които страните - членки да поемат нови ангажименти (отстъпки) по достъпа на чуждестранните доставчици на техния национален пазар.

Твърде очевидно е, че на ГАТС тепърва му предстои, по подобие на ГАТТ, да се развива наред с развитието на международната търговия с услуги и да обособява от себе си нови конкретизиращи, детайлизиращи и тълкувателни Споразумения и Договорености.

В Част II от Приложението към Протокола за присъединяване са описани конкретните ангажименти, поети от България в изпълнение на принципа за либерализация на достъпа до националния пазар за чуждестранни доставчици на услуги от страните-членки на СТО.

Най-напред са посочени условията за достъп до пазара и извършване на стопанска дейност от чуждестранни лица изобщо, независимо от стопанския отрасъл или вида услуга. Основните въпроси тук са за търговското присъствие на чуждестранни юридически лица, за влизането и временното пребиваване на чужди физически лица, за режима на международните плащания и движението на капитал във връзка с оказването на услуги като вид стопанска дейност, за правата на чуждестранните лица по придобиване на недвижимости у нас, за участието им в приватизацията. Най-характерното за поетите от страната ангажименти е, че практически се утвърждават („обвързват“) нормите на сега действащото законодателство у нас по посочените въпроси. Така например указано е, че учредяването на

чуждестранен гоставчик на услуги може да става само чрез сдружение с най-малко двама участници. Посочени са видовете стопански дейности за които се изисква разрешение при извършването им от смесени дружества, контролирани от чуждестранни участници. Определено е, че чужди юридически и физически лица не могат да придобиват земя в България, а български юридически лица с чуждестранно участие не могат да придобиват земеделска земя. За придобиването на други недвижности чуждите лица трябва да получат разрешение, но това изискване отпада за лица, които правят инвестиции у нас. Самите инвестиции се регистрират. По-нататък по-робно се описват условията за влизане и временно пребиваване в България на различните категории служители на смесените дружества у нас и на чуждестранните компании, които имат представителства или са в процес на изграждане на смесени дружества, клонове и представителства.

В Част II от Приложението към Протокола за присъединяване много повече място и внимание е отделено на условията за достъп на чуждестранни лица до отделните сектори в българския пазар на услуги. Всички видове услуги са класифицирани в няколко групи, като за всяка от тях са посочени и специфичните условия за достъп, ако има такива.

1. Бизнес - услуги:

а) професионални услуги: консултации по международно публично и частно право от квалифицирани юристи, по счетоводство и деловодство, по архитектура и инженерно дело, оказване на медицински, ветеринарни и зъболекарски услуги;

б) услуги, свързани с компютърната техника: консултации по инсталиране, по програмно осигуряване, по обработка и създаване на бази данни, по поддържане и ремонт на електронната техника;

в) услуги по изследователска и развойна дейност;

г) други бизнес услуги: рекламна дейност, пазарни проучвания, проучване на общественото мнение, консултации по мениджмънт, технически анализи и тестове, консултации по земеделие, горско стопанство, риболов, нефто - и газодобив, по ремонт и поддържане на промишлено оборудване, по

опаковъчен дизайн, по поддържане на сгради, фотографски услуги.

При повечето от тези видове услуги условията за чуждестранен достъп до националния пазар у нас са идентични с тези, определени по-горе изобщо за чуждестранното търговско присъствие. За оказване на консултантски услуги в областта на архитектурата и инженерното дело се изисква те да са основен предмет на дружеството, опит в практиката, банкови гаранции. Физическите лица трябва да имат професионална квалификация, призната от българска професионална камара. Медицински и ветеринарни услуги могат да оказват само физически лица чрез частна практика, при условията на постоянно пребиваване, официално призната професионална квалификация и образование, практически опит, знание на български език.

2. Услуги в областта на комуникациите: съхранение, обработка и предаване на данни, предаване на изображения, наем и продажба на оборудване, консултации.

Специфичните условия за чуждестранен достъп в този сектор на услугите са съществени: установяването на обществени или частни комуникационни мрежи е обект на лицензиране от оторизиран орган в България; не се разрешава прехвърляне на лицензите; свързването към мрежите оборудване трябва да бъде технически апробирано у нас; при работа със статистическа информация трябва да се използват номенклатури и класификации, съвместими с приетите у нас.

3. Услуги в областта на строителството: общо сградно строителство, строителство за гражданското машиностроене, монтаж-инсталационни, комплектовачно-довършителни дейности.

Специфичните условия за достъп в този сектор изцяло съвпадат с условията, посочени по-горе по отношение на архитектурата и инженерното дело.

4. Услуги в областта на търговията: комисионно посредничество за продажба на строителни материали, химикали, машини, оборудване, транспортни средства; търговия на едро и дребно, регионално снабдяване.

Специфичните условия за този сектор се свеждат до изключване на

чуждестранния достъп от търговия с някои стоки и от участие в стокови борси.

5. Услуги в областта на образованието: начално и средно образование, обучение на възрастни.

Чуждестранният достъп до този сектор на услугите може да има формата на частни училища като юридически лица, оторизирани от Министерския съвет. Изисква се съвместимост с националните образователни норми. Чуждестранните физически лица трябва да имат право на постоянно пребиваване, с официално признато образование и професионална квалификация.

6. Услуги в областта на опазване на околната среда: свързани с канализация, обработка на отпадъци, санитарна защита, мониторинг и защита от вредни газове и шум.

Условията за чуждестранен достъп до този сектор съвпадат с тези за чуждестранното търговско присъствие изобщо.

7. Услуги в областта на туризма и пътуванията: хотелиерство, ресторантьорство, обществено хранене, пътнически агенции, тур - операторски услуги.

Специфичните условия за този сектор са, че броят на чуждестранните мениджъри в смесеното дружество не може да надвишава броя на българските, ако 50% и повече от капитала са български. Екскурзоводските услуги подлежат на оторизиране.

8. Услуги в областта на транспорта: поддържане и ремонт на авиотехника, железопътни и шосейни превозни средства, поддържане на складово стопанство, фрахтоване.

Специфично условие за този сектор е чуждестранното участие в смесеното дружество да не надвишава 49% или пък услугата да се оказва чрез клон на чуждестранното лице.

9. Финансови услуги:

а/ застрахователни услуги (за живот и други), презастраховане;

Специфични условия за този сектор са, че застрахователите се ли-

цензират и те не могат да имат дейност едновременно по животозастраховане и друго застраховане. Смесени дружества, контролирани от чужд капитал могат да започнат дейност 3 години след присъединяването на България към СТО. Клонове на чужди компании могат да започнат дейност 6 години след присъединяването и след лицензиране.

б/ банкови услуги: приемане на депозити, кредитиране, разплащане, гаранции;

Специфични условия са, че чуждестранните банки - съдружници трябва да са оторизирани по националния си закон и да не са под запрещение в страните, където оперират. Придобиването на 5% и повече от гласовете в учредяваната банка е обект на оторизация от БНБ. Придобиването на 10% и повече от капитала на нефинасово предприятие е обект на разрешение от БНБ.

в/ други финансови услуги: участие в емисия и гарантиране на ценни книжа, търговия с ценни книжа, управление на активи, предоставяне, обработка и трансфер на финансова информация, консултации.

Ангажиментите на България за осигуряване чуждестранен достъп до този сектор от пазара на услуги се отнасят само за инвестиционни посредници, инвестиционни дружества и фондови борси, създадени като смешени дружества и лицензирани от национален орган. За фондовите борси има изисквания за минимален размер на капитала, дистрибуция на капитала между други финансови институции, 5% таван за участие на сържател на акции. За търговия на фондовата борса се изисква членство в нея. Инвестиционен посредник може да е член на една фондова борса само в България. Активите на банки, застрахователни компании или инвестиционни посредници не могат да се управляват от инвестиционно дружество.

III.

Споразумението по свързаните с търговията аспекти на правата върху интелектуалната собственост (ТРИПС), както и ГАТС, също е ново в договорната система на СТО. Но то никак не е ново в отдавна създадената

система от международни договори за защита на интелектуалната собственост. Това определя и две негови особености:

а/ тясната му връзка с предишни международни договори като Парижката конвенция за закрила на индустриалната собственост, Бернската конвенция за защита на литературни и художествени произведения, Римската конвенция за защита на артисти - изпълнители, продуценти на звукозаписи и излъчващи организации, Договора за интелектуалната собственост върху интегрални схеми. Тази връзка многократно е подчертана в Споразумението чрез препратки към нормите на посочените конвенции.

б/ значимостта на два от трите основополагащи принципа на многостранната търговска система, а именно принципа за най-облаготелстваната нация и принципа за националното третиране. ТРИПС не си поставя за цел да либерализира достъпа до някакъв пазар, а да регламентира действията на държавите - членки на СТО при осигуряване закрилата на правата на носители на интелектуалната собственост. Тази защита, обаче, е тясно свързана с функционирането на двата разгледани пазара, и особено на стоковия.

Видовете интелектуална собственост, чиято защита е регламентирана от Споразумението, са: компютърни програми, кинематографични творби, изпълнения на артисти, звукозаписи, търговски марки, географски обозначения, индустриален дизайн, патенти за продукти или процеси, топографии на интегрални схеми, неразгласена информация от търговски характер.

Точно са регламентирани обектите на защита, описани са правата на притежателите на всеки един от тези видове интелектуална собственост, посочени са правният ред за придобиване на тези права (в частност чрез регистрации), сроковете за закрила, условията за нейното предоставяне. Голяма част от Споразумението е посветена на съдебно-юридическите и административните процедури, които страните-членки на СТО трябва да извършат, защитавайки правата на притежателите на ин-

телектуална собственост - физически и юридически лица. Подчертано е изискването за прозрачност на законодателството и решенията по конкретни казуси, а така също и необходимостта от междудържавно сътрудничество на ниво администрации, митнически власти и др.

Предвидена е възможността страни в преход към пазарна икономика, които променят законодателството си за интелектуална собственост, да започната да прилагат разпоредбите на Споразумението с определен период на отлагане след присъединяването си към СТО.

Тъй като ТРИПС, за разлика от ГАТТ и ГАТС, не е свързано с либерализацията на чуждестранен достъп до националния пазар, към него не могат и да бъдат приложени схеми за съответните отстъпки и ангажименти.

IV.

Казаното до тук представлява сравнително концентрирано описание на международно-правните задължения, произтичащи от присъединяването на България към Световната търговска организация. Не може да се смята, обаче, че присъединяването поражда единствено и само задължения. Твърде много и твърде важни могат да бъдат и положителните ефекти от него.

1. Като „обвързва“ и редуцира митническата си защита при вноса на стоки, България дава възможност на своите износители на общо основание да се ползват от подобни отстъпки, предоставени от всяка друга страна-членка на СТО на всички останали членки; като подчинява мерките на външнотърговския режим на нормите на ГАТТ, страната гарантира на износителите, че на пазарите на всички страни от СТО те ще намерят търговски режими, изработени според същите норми; като поема ангажмента да поддържа сега съществуващия благоприятен режим за чуждестранно търговско присъствие и оказване на услуги, България гарантира на своите юридически и физически лица, че на националните пазари на другите страни от СТО те няма да се сблъскат с произволно влошаващи се

режими; като закриля интелектуалната собственост на чуждите граждани, страната осигурява същата закрила и за своите граждани в чужбина. Или казано с други думи, присъединяването към СТО означава:

а/ разширяващи се възможности за достъп на български стоки и услуги до националните пазари на твърде много страни в целия свят;

б/ засилване доверието на международната икономическа общност към страната като икономически партньор, който твърдо спазва световните правила за цивилизовано търговско-политическо поведение;

в/ нарастване на деловите контакти сред бизнес-средите от различни страни, активизация на разностранния стопански обмен, увеличаване притока на чуждестранни инвестиции и т.н.

2. Освен тези универсални положителни ефекти, конкретно за България в настоящия момент присъединяването към СТО дава и някои специфични положителни ефекти:

На първо място, въвежда се универсален международен търговско-политически фундамента, върху който да се гради асоциирането, а в перспектива и присъединяването на България към ЕС. След встъпването в СТО и присъединяването към нейната договорна система, асоциирането и присъединяването на България към ЕС вече се регламентират от онези членове на ГАТТ и ГАТС, които определят взаимодействието между многостранната търговска система на СТО и регионалните интеграционни формирания като зоните за свободна търговия и митническите съюзи. Важността на встъпването на България в СТО многократно е подчертавана и в самото Споразумение за асоцииране с ЕС. Така например обвързаните и редуциращи се митнически ставки на България според тарифните концесии за СТО се превръщат в базисни мита, които подлежат на по-нататъшна редукция според схемите, приложени към Споразумението с ЕС. По въпросите на антидъмпинговите процедури, защитата на платежния баланс, държавните помощи, държавните поръчки, в Споразумението за асоцииране са включени директни препратки към съответните норми на ГАТТ. Изцяло в духа на ГАТТ са разработени нормите относно защитните мерки, държавните тър-

говски монополи, защитата на конкуренцията. Възможните по-нататъшни концесии между България и ЕС за търговия със селскостопански стоки са тясно обвързани с резултатите от преговорите по селското стопанство в рамките на ГАТТ (според състоянието на нещата от 1993г.). Що се отнася до правото за установяване, търговското присъствие, взаимното оказване на услуги, признаването на квалификацията, то принципът за национално третиране, застъпен в Споразумението за асоцииране с ЕС, е в пълна хармония с аналогичния принцип на ГАТС. Но най-важното в тази връзка е, че нормите на Споразумението с ЕС относно установяването и търговията с услуги трябва да бъдат приведени в съответствие с договореностите от ГАТС, за да се реализира и принципът за най-облагодетелствуваната нация.

Или казано по-общо, присъединяването на България към договорната система на СТО „затваря“ общата, генерална рамка за регулиране на търговските връзки със страните от ЕС, като участници в ГАТТ и ГАТС и учредители на СТО, докато Споразумението с тях е насочено главно към по-далечна и по-конкретна цел – асоцииране чрез зона за свободна търговия и подготовка за пълноправно членство след това.

На второ място, универсалният международен търговско-политически фундамент може да служи на либерализацията на търговските отношения между България и страните от Вишеградската група, създали Централноевропейската зона за свободна търговия (ЦЕФТА). Споразумението за създаване на зона за свободна търговия между България от една страна и Чехия и Словакия, още в своя Преамбюл сочи ГАТТ като първоизточник на идеята за прогресивно премахване на пречките в търговията, а в чл.1 подчертава значението на неговите норми по отношение създаването на зони за свободна търговия. По дух и съдържание останалите членове на това Споразумение изцяло съответствуват на нормите, установени от ГАТТ. Ето защо сключването на аналогични Споразумения между България и останалите страни от ЦЕФТА ще бъде силно улеснено и благоприятствувано от факта на присъединяването на България към СТО. И тук както се вижда,

чрез присъединяването на България към СТО се формират съществени предпоставки за успешното решаване на някои от най-важните, стратегически задачи в стопанското развитие на страната. Ето защо с основание може да се счита, че подписването на Протокола за присъединяване на България към Маракешкото споразумение за създаване на СТО е едно от най-важните икономически събития през 1996г. □

ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЦЕФТА

От началото на 1996г. влязоха в действие и се изпълняват Споразуменията за създаване на зона за свободна търговия между България от една страна и Чехия и Словакия. Във връзка с подготвителната работа по сключването на тези Споразумения две обстоятелства имаха важно значение: първо, и трите страни вече имаха сключени и влезли в действие Споразумения за асоцииране с ЕС, практически идентични по съдържание; второ, беше създадена СТО и вече действуваше целият пакет от международни Споразумения, залегнали в основата ѝ. Така се появи първата особеност на Споразуменията на България с Чехия и Словакия - още от самото начало на създаването им те получиха солидна международна договорна основа, като в значителна степен те могат да се разглеждат дори като производни от Споразумението за СТО и Споразуменията за асоцииране. Това е отразено в самото им съдържание. На първо място голяма част от точките в Споразумението на България с Чехия и Словакия възпроизвеждат аналогични положения от Споразуменията на СТО: по въпросите за спазването и нарастването на концесиите в аграрния сектор, недискриминационното вътрешно облагане, държавните търговски монополи, плащанията и защитата на платежните баланси, държавната помощ, държавните поръчки, защитата на интелектуалната собственост, на конкуренцията, антидъмпинговите и други защитни мерки. Друга част от точките възпроизвеждат важни положения, залегнали в Споразуменията за асоцииране с ЕС: за взаимното уведомяване относно проекти за технически регламенти, за хармонизацията на ветеринарните и фитосанитарните мерки към законодателството на ЕС, за правилата за произход, митническото сътрудничество, митническите формалности, импортната защита при структурни изменения в икономиката. Освен това в текстово отношение Споразуменията на България с Чехия и Словакия почти напълно съвпадат със Споразумението

за създаване на ЦЕФТА. Този факт потвърждава не само и не толкова активното влияние на правилата и нормите на СТО и ЕС при регулирането на търговските отношения в Централна Европа, колкото възможностите за облекчаване и ускоряване на подготвителната работа при встъпването на България в ЦЕФТА. Така общата рамка на СТО и доразвиващата я рамка на ЕС, при условията на членство на България в СТО и асоцииране към ЕС, стават най-сериозната предпоставка за успешното присъединяване на страната ни към ЦЕФТА.

Втората особеност в Споразуменията на България с Чехия и Словакия е в това, че те предвиждат създаването на зона за свободна търговия в много кратък срок. Ако по силата на асиметричния подход България трябва изцяло да премахне митата по вноса от ЕС на промишлени стоки общо за 10 години, то тук срокът е само 2 години.

Третата особеност е в това, че широкият обхват на споразуменията по отношение на всички промишлени стоки се реализира само чрез две схеми за редукция, докато в Споразумението с ЕС те са три. Както България, така също Чехия и Словакия премахват импортните мита при взаимната търговия за преобладаващия брой класификационни позиции от промишления сектор още с влизането на Споразуменията в сила. Чехия и Словакия прилагат двуетапна редукция на импортните мита (до 50% от базисното мито през 1996г., до 25% - през 1997г., премахване през 1998г.) за 1589 класификационни позиции (шестзначни), а България прилага аналогична редукция за 2075 позиции. Така е налице известен елемент на асиметрия в полза на нашата страна. Вторият елемент на асиметрия е правото на България да приложи по-продължителна редукция (до 2000г.) на импортните мита за още няколко позиции от промишления сектор. Двуетапната редукция на импортните мита, прилагана от България, обхваща предимно стоки с приоритетно значение в производството и износа на страната. Преобладаваща част от тях са обект на най-продължителната редукция на импортните мита по силата на Споразумението за асоцииране между България и ЕС.

В аграрния сектор подходът за изграждане на зона за свободна тър-

говия между България, Чехия и Словакия в твърде много отношения е сходен с подхода между България и ЕС.

Концесиите, които Чехия и Словакия предоставят на България в сектора на селскостопанските и хранително - вкусовите стоки се характеризират с:

а) включване на стоки, които имат важно значение за износа на България, но все пак с изключение на седем позиции, са само от растителен произход – зеленчуци, плодове, консерви от тях, семена, напитки, тютюн и др.

б) ниски равнища на квотите за преференциално митническо третиране – преобладават квоти от 50-100 тона, доста по-рядко се срещат квоти от 200-500 тона.

в) постепенно намаляване, но без пълно елиминиране на импортните мита в периода 1996-1998г. за преобладаващия брой позиции. Като правило митата имат ниски равнища – под 10%.

Концесиите, които България предоставя на Чехия и Словакия в сектора на селскостопанските и хранително-вкусовите стоки се характеризират с:

а) включване на стоки, които в настоящия момент имат място в импортната структура на страната - месни и млечни изделия, зърно, зърнени изделия, брашна, тестени изделия, мазнини, захарни и шоколадови изделия, хранителни концентрати, кожи, вълна, лен и др.

б) частично прилагане на квоти за преференциално митническо третиране само по отношение на определени позиции, като те също имат ниски равнища.

в) редукция на импортните мита за сравнително малко на брой позиции, като за повечето позиции митата запазват едно и също равнище в периода 1996 - 1998г., най-често равно на базисното. Като правило митата имат високо равнище - 15 до 40%.

Сравняването на взаимните концесии в сектора на селскостопански-

те и хранително - вкусовите стоки също сочи известна асиметрия в полза на България. По принцип обаче, взаимните концесии в този сектор са ограничени по размер. Ето защо важно значение придобиват чл. 12 и чл. 33 от Споразуменията, предвиждащи възможности за тяхното по-нататъшно разширяване.

Четвъртата особеност в Споразуменията за създаване на зона за свободна търговия между България, Чехия и Словакия е в това, че тук липсват клаузи, третиращи установяването на физически и юридически лица, търговското присъствие, взаимната търговия с услуги, които имат важно значение в Споразумението с ЕС. Но при положение, че и трите страни са членки на СТО тази липса поне на първо време ще се компенсира чрез присъединяването им към ГАТС.

Очакваните Споразумения за създаване на зони за свободна търговия между България и останалите страни членки на ЦЕФТА най-вероятно ще възпроизведат съдържанието на двете налични Споразумения. Би следвало да се различават само списъците с конкретни стокови позиции, по които страните редуцират митата си и си предоставят групи концесии.

Икономическата изгода за България от присъединяването към ЦЕФТА следва да се търси в две насоки:

1. Създаване на условия за активизация на взаимния стокообмен със страните от Централна Европа и възвръщане позициите на българските стоки на техните пазари. Тази задача е твърде важна, като се има предвид, че от началото на 90-те години търговията на България с тези страни непрекъснато намалява в стойностен обем и техният дял, особено в износа ни, се съкрати от около 10% до по-малко от 2%.

2. Създаване на условия за „вторично“ разширяващо се присъствие на пазара на ЕС в по-далечна перспектива. Опитът от присъединяването на Австрия, Швеция и Финландия към ЕС сочи, че евентуалното по-широко присъствие на български стоки на техните пазари в съчетание с по-добрите условия за достъп от тези на ЕС, би могло по принцип да служи като основание да се иска компенсиращо подобрение на достъпа до пазара на ЕС,

особено за селско стопански стоки. Тъй като има голяма вероятност страните от ЦЕФТА да се присъединят към ЕС преди България, страната ни трябва да разширява присъствието си на техните пазари и втори път да не пропуска възможността да приложи „вторично“ разширяващо се присъствие на пазара на ЕС чрез тяхното присъединяване. □

**ПО-ВАЖНИ ЗАКОНИ СВЪРЗАНИ С ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ,
ПРИЕТИ ПРЕЗ 1996 ГОДИНА**

- Закон за приватизационните фондове _____ ДВ, бр.1 от 1996 г.
- Закон за държавния финансов контрол _____ ДВ, бр.12 от 1996 г.
- Закон за държавния бюджет на Република България за 1996 г. _____ ДВ, бр. 16 от 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за данъчната администрация _____ ДВ, бр.19 от 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за данъчното производство _____ ДВ, бр. 20 от 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за акцизите _____ ДВ, бр. 21 от 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за счетоводството _____ ДВ, бр. 21 от 1996 г.
- Закон за ратифициране на Споразумението между правителството
на Република България и правителството на Конфедерация Швейцария
по суаповата сделка „Дълг срещу околна среда“ _____ ДВ, бр. 22 от 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Указ N2242 за свободни безмитни зони _____ ДВ, бр.26 от 1996 г.
- Закон за събиране на държавните вземания _____ ДВ, бр. 26 от 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за Българската народна банка _____ ДВ, бр. 32 от 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за данък върху общия доход _____ ДВ, бр. 33 от 1996 г.
- Закон за изменение на Закона за счетоводството _____ ДВ, бр. 33 от 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за местните данъци и такси _____ ДВ, бр. 37 от 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за банките и кредитното дело _____ ДВ, бр. 42 от 15 май 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за преобразуване и приватизация
на държавни и общински предприятия _____ ДВ, бр. 45 от 28 май 1996 г.
- Закон за държавна защита на влогове и сметки в търговски банки, за които
Българската народна банка е поискала откриване на производство
по несъстоятелност _____ ДВ, бр. 46 от 29 май 1996 г.
- Закон за мерките срещу изпирането на пари _____ ДВ, бр. 48 от 4 юни 1996 г.
- Решение за даване на съгласие за сключване на договор за заем с
Международната банка за възстановяване и развитие (проект за
администриране на социалното осигуряване в Република България) _____ ДВ, бр. 52 от 18 юни 1996 г.
- Закон за ратифициране на Втория допълнителен протокол към Европейското
споразумение за асоцииране между Европейските общности и техните страни
членки, от една страна, и Република България, от друга страна, и към временното
споразумение по търговията и свързаните с нея въпроси между Европейската
икономическа общност и Европейското обединение за въглища и стомана,
от една страна, и Република България, от друга страна _____ ДВ, бр. 53 от 21 юни 1996 г.
- Закон за ратифициране на допълнителния протокол към Европейското
споразумение за асоцииране между Европейските общности и техните страни
членки, от една страна, и Република България, от друга страна _____ ДВ, бр. 53 от 21 юни 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за данък върху добавената
стойност _____ ДВ, бр. 56 от 2 юли 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за акцизите _____ ДВ, бр. 56 от 2 юли 1996 г.
- Закон за данък върху печалбата _____ ДВ, бр. 59 от 12 юли 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за пенсиите _____ ДВ, бр. 67 от 6 август 1996 г.
- Закон за устройството на държавния бюджет _____ ДВ, бр. 67 от 6 август 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за приватизационните фондове _____ ДВ, бр. 68 от 9 август 1996 г.
- Закон за финансово оздравяване на държавни предприятия _____ ДВ, бр. 68 от 9 август 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на Закона за държавния бюджет
на Република България за 1996 г. _____ ДВ, бр. 68 от 9 август 1996 г.
- Закон за изменение и допълнение на закона за държавния бюджет
на Република България за 1996 г. _____ ДВ, бр. 79 от 17 септември 1996 г.

Закон за изменение и допълнение на Закона за собствеността и ползуването на земеделските земи _____ ДВ, бр. 79 от 17 септември 1996 г.
 Закон за арендата в земеделието _____ ДВ, бр. 82 от 27 септември 1996 г.
 Закон за изменение и допълнение на Търговския закон _____ ДВ, бр. 83 от 1 октомври 1996 г.
 Закон за изменение и допълнение на Закона за приватизационните фондове _____ ДВ, бр. 85 от 8 октомври 1996 г.
 Закон за изменение и допълнение на Закона за преобразуване и приватизация на държавни и общински предприятия _____ ДВ, бр. 85 от 8 октомври 1996 г.
 Закон за застраховането _____ ДВ, бр. 86 от 1 октомври 1996 г.
 Закон за изменение и допълнение на Закона за държавна защита на влогове и сметки в търговски банки, за които Българска народна банка е поискала откриване на производство по несъстоятелност _____ ДВ, бр. 90 от 24 октомври 1996 г.
 Закон за стоковите борси и тържищата _____ ДВ, бр. 93 от 1 ноември 1996 г.
 Закон за Държавната банка за инвестиции и развитие _____ ДВ, бр. 95 от 7 ноември 1996 г.
 Закон за изменение и допълнение на Закона за стопанската дейност на чуждестранните лица и за закрила на чуждестранните инвестиции ____ ДВ, бр. 109 от 27 декември 1996 г.

**ПО-ВАЖНИ ПОСТАНОВЛЕНИЯ НА МИНИСТЕРСКИЯ СЪВЕТ ПРЕЗ 1996 ГОДИНА,
СВЪРЗАНИ С ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ**

ПМС №3

от 15 януари 1996 г.

За изменение и допълнение на Постановление No244 на МС от 1991 г. за реда и условията за преоформяне в държавен дълг на несъбираемите задължения към банките на държавни фирми и на еднолични търговски дружества с държавно имущество към 31 декември 1990г./ДВ, бр.3 от1992 г./

ПМС №46

от 14 март 1996 г.

За приемане на Наредба за проспектите за набиране на капитала и за публично предлагане на акции на приватизационен фонд.

ПМС №47

от 14 март 1996 г.

За приемане на Наредба за разрешенията за извършване на дейност като фондова борса, инвестиционен посредник и инвестиционно дружество.

ПМС №48

от 14 март 1996 г.

За приемане на Наредба за издаване на разрешение за извършване на дейност като приватизационен фонд.

ПМС №49

от 14 март 1996 г..

За приемане на Наредба за проспектите за публично предлагане на ценни книжа.

ПМС №50

от 14 март 1996 г..

За използване на средства от Държавния фонд за реконструкция и развитие за изпълнение на Програмата за стабилизиране на банковата система.

ПМС №51

от 18 март 1996 г..

За изпълнение през 1996 г. на задълженията на Република България по Споразумението между страните-членки на Европейската асоциация за свободна търговия/ЕАСТ/,и Република България.

ПМС №57

от 22 март 1996 г.

За приемане на Наредба за условията и реда за разпореждане с инвестиционни бонове.

ПМС №67

от 29 март 1996 г..

За изпълнението на Закона за държавния бюджет на Република България за 1996 г.

ПМС №76

от 8 април 1995 г.

За изменение и допълнение на Наредбата за оценка на обектите, подлежащи на приватизация /обн.,ДВ,бр. 50 от 1992 г.;изм. и доп., бр. 9 и30 от 1993 г.,бр.53 и 96 от 1994 г./

ПМС №80

от 10 април 1996 г.

За изменение и допълнение на Правилника за прилагане на Указ №56 за стопанска дейност /обн., ДВ, бр.15 от 1989г.; изм. бр.97 от 1989г.,бр.34 от 1990г. бр.11, 12,16,33,49,73, и 75от 1991 г. бр.6,14,47, и 101 от 1992 г.; бр.24 и 33 от 1995 г. и бр.3 от 1996 г./

ПМС №81

от 11 април 1996 г.

За изменение и допълнение на Наредбата за условията и реда за придобиване при облекчени условия на дялове и акции-собственост на държавата и общините и за безвъзмездно получаване на акции и дялове-собственост на държавата./ДВ, бр.69 от 1994 г.

ПМС №154

от 2 юли 1996 г.

За изменение и допълнение на Правилника за прилагане на Закона за данък върху общия доход /обн., ДВ, бр. 100 от 1994 г.; изм. и доп., бр. 3,21 и 107 от 1995 г./

ПМС №171

от 15 юли 1996 г.

За изменение и допълнение на Постановление №52 на МС от 1996 г. за изпълнение на задълженията на Република България по търговските й споразумения с Европейския съюз /обн., ДВ, бр.27 от 1996 г.; изм., бр.45 от 1996 г./

ПМС №186

от 30 юли 1996 г.

За изменение и допълнение на Наредбата за износ и внос на валутни ценности, приета с Постановление №4 на МС от 1994 г. /обн., бр.24 от 1996 г./

ПМС №196

от 8 август 1996 г.

За изменение и допълнение на Постановление №176 на МС от 1991 г. за образуване на еднолични търговски дружества с държавно имущество /обн., ДВ, бр.75 от 1991 г.; изм., бр. 49 от 1992 г./

ПМС №196 г.

от 8 август 1996 г.

За изменение и допълнение на Наредбата за условията и реда за придобиване при облекчени условия на дялове и акции-собственост на държавата и общините, и за безвъзмездно получаване на акции-собственост на държавата, приета с Постановление № 163 на МС от 1994 г. /обн., ДВ, бр.69 от 1994 г.; изм., ДВ, бр.33 от 1996 г./

ПМС №201

от 13 август 1996 г.

За изменение и допълнение на Постановление № 67 на МС от 1996 г. за изпълнението на Закона за държавния бюджет на Република България за 1996 г./ДВ, бр.29 от 1996 г.

ПМС №213

от 22 август 1996 г.

За приемане на Правилник за прилагане на Закона за финансово оздравяване на държавни предприятия

ПМС №217

от 29 август 1995 г.

За изменение и допълнение на Постановление №15 на МС от 1991 г.за изменение на валутния режим / обн., ДВ, бр.12 от 1991 г.; попр., бр. 16 от 1991 г.; изм. и доп., бр. 17, 57 и 85 от 1991 г., бр.46 от 1993 г., бр.6,13 и 30 от 1994 г.,бр.30, 64 и 65 от 1996 г., Решение №454 на ВС от 16 юли 1996 г.-ДВ, бр.69 от 1996 г./

ПМС №235

от 19 септември 1996 г.

За приемане на Правилник за прилагане на Закона за държавната собственост и на Правилника за прилагане на Закона за общинска собственост.

ПМС №247

от 30 септември 1996 г.

За изменение и допълнение на Наредбата за реда за организиране и провеждане на централизирани търгове за продажба на акции от предприятия, включени в Програмата за приватизация чрез инвестиционни бонове, приета с Постановление №171 на МС от 1995 г. /обн., ДВ, бр.76 от 1995 г.; изм и доп., бр.74 от 1996 г./

ПМС №256

от 10 октомври 1996 г.

За изменение и допълнение на Правилника за реда за упражняване правата на собственост на държавата в предприятията, приет с Постановление №7 на МС от 1994 г./обн.,ДВ, бр.10 от 1994 г.; изм. и доп., бр.77 от 1994 г., бр.6,31,33,36и 59 от 1995 г. бр.9 и 77 от 1996 г./

ПМС №275

от 18 ноември 1996 г.

За изменение и допълнение на Постановление N194 на МС от 1995 г. за приемане на правилник за прилагане на закона за цените; за определяне на фиксирани цени на електрическата енергия /обн., ДВ, бр.91 от 1995 г.; изм. и доп.,бр.16, 29, 36, 40, 55, 57, 58 и 72 от 1996 г./

ПМС №277

от 21 ноември 1996 г.

За изменение и допълнение на Митническата тарифа на Република България /обнародвана като приложение на „Държавен вестник“; попр., бр.19 от 1996 г./, приета с Постановление N 237 на МС от 1995 г. за приемане на Митническа тарифа на Република България /обн.,ДВ, бр. 109 от 1995 г.; доп., бр.4 от 1996 г./, и за откриване на тарифни квоти за изпълнение на задължения на Република България като член на Световната търговска организация

ПМС №279

от 25 ноември 1996 г.

За изменение на Постановление N167 на МС от 1993 г. за емитиране, обслужване и погасяване на вътрешни държавни заеми за финансиране на бюджетния дефицит / ДВ,бр.75 от 1993 г./

ПМС №283

от 28 ноември 1996 г.

За приемане на Наредба за реда за издаване на разрешение за придобиване на акции на друг приватизационен фонд, за преобразуване и за прекратяване на приватизационните фондове

ПМС №287

от 4 декември 1996 г. за защита срещу дъмпингов и субсидиран внос на стоки

ПМС №290

от 5 декември 1996 г.

За приемане на Наредба за условията и реда за прехвърляне на акции по Програмата за приватизация чрез инвестиционни бонове

ПМС №298

от 16 декември 1996 г.

За правилата за произход на стоките

ПМС №300

от 16 декември 1996 г.

За защитни мерки по вноса на стоки в Република България

ПМС №313

от 29 декември 1996 г.

За изменение на Постановление N266 на МС от 1995 г. за режима по износа и вноса /обн., ДВ, бр.2 от 1996 г.; попр., бр.,9 от 1996 г.;изм. и доп., бр.22, 43, 54, 71, 75, 83, 88, 90, 98 и 102 от 1996 г./

ПО-ВАЖНИ РЕШЕНИЯ НА УПРАВИТЕЛНИЯ СЪВЕТ НА БНБ

- 04 януари** - Приета наредба за изменение и допълнение на Наредба N 8 за капиталовата адекватност на банките.
- 15 януари** - Наредба N 4 за позициите на банките в чуждестранна валута, в сила от 1 април 1996 г.
- 18 януари** - Наредба за изменение на Наредба N 3 за плащанията.
- 01 февруари** - От 5 февруари 1996 г. се определя ОЛП 42 на сто годишно.
- 08 февруари** - Приета наредба за изменение на Наредба N 8 за капиталовата адекватност на банките.
- 21,22 февруари** - отменя се преференциалното олихвяване на минималния задължителен резерв.
- 29 февруари** - Определя се лихвен процент на набрания фонд за гарантиране на влоговете в банките в размер на 9 на сто. Лихвите се начисляват месечно и се капитализират.
- 4 март** - От 06 март 1996 се определя нов ОЛП 49 на сто годишно.
- 12 март** - От 13 март 1996 се определя лихвен процент 70 на сто годишно.
- 12 март** - На Министерството на финансите се отпуска временен заем в размер до 4 млрд. лева и срок за погасяване до 3 месеца от датата на вальора.
- 29 март** - На МФ се отпуска временен заем в размер на 6.5 млрд лева свальор 29 март и срок за погасяване до 3 месеца.
- 25 април** - От 26 април се определя ОЛП 67 на сто годишно.
- 25 април** - БНБ предоставя на МФ кредитна линия в размер до 5 млрд. лв. Заемите се отпускат на траншове и срокът на погасяване на всеки транш е до три месеца.
- 9 май** - Определя се ОЛП 108 на сто годишно.
- 23 май** - БНБ увеличава размера на на предоставената на МФ от 25 април кредитна линия до 10 млрд. лв., което е остатък от максимално допустимия размер на неиздължените временни кредити.
- 29 май** - От 29 май започва неограничена интервенция на валутния пазар. Преустановява се отпускането на нови ломбардни и скотови кредити и ново рефинансиране във валута.
- 20 юни** - На основание на чл.46 от Закона за БНБ на МФ се предоставя кредитна линия до 10 млрд. лева.
- 30 юли** - Приема се наредба за изменение и допълнение на Наредбата за износ и внос на валутни ценности, приета и с Постановление N 186 от 30 юли 1996 на МС.
- 12 август** - Приема се Наредба за Централен депозитар за ценни книжа.
- 3 септември** - БНБ отпуска на МФ временен кредит в размер на 6529 млн. лв. на основание чл.46 от Закона за БНБ и Закона за изменение и допълнение на Закона за държавния бюджет за 1996 г.
- 11 септември** - БНБ отпуска на МФ временен заем в размер на 5 млрд. лв. на основание чл.46 от Закона за БНБ и Закона за изменение и допълнение на Закона за държавния бюджет за 1996 г.
- 23 септември** - УС на БНБ предприема комплекс от мерки, насочени към възстановяване на финансовата стабилност и доверие чрез оздравяване и реструктуриране на банковата система.
1. За възстановяване на доверието в банковата система БНБ
 - а) поставя под особен надзор ТСБ, Балканбанк, Стопанска банка, Бизнес банка, Елитбанк, ТБ „Славяни“, ТБ „Моллов“, Добруджанска търговска банка и Ямболска търговска банка.
 - б) предприема мерки за реструктуриране на БЗК.
 2. За възстановяване на доверието в лева се въвежда ОЛП в размер на 25 на сто месечно (300 на сто годишно)./ решение N 545/
 3. БНБ ще продължи да присъства на валутния пазар.
- 26 септември** - Приема се наредба за изменение на наредба N 3 от 1992 г. за плащанията.
- 15 октомври** - БНБ отпуска на МФ временен кредит в размер на 6 млрд. лв.
- 18 октомври** - БНБ определя ОЛП в размер на 20 на сто месечно с решение N 588.
- 31 октомври** - БНБ установява неплатежоспособност на ТБ „Балканбанк“, „Бизнес банка“, Добруджанска търговска банка, ТБ „Моллов“, „Славяни“, Стопанска банка, Търговска и спестовна банка и Ямболска търговска банка.
- 4 ноември** - БНБ определи ОЛП в размер на 15 на сто месечно с решение N 616.

СЪДЪРЖАНИЕ

I. СВЕТОВНАТА ИКОНОМИКА ПРЕЗ 1996г.	1
II. ЕВРОПЕЙСКА ИНТЕГРАЦИЯ	10
2.1. ИЗГРАЖДАНЕТО НА ИКОНОМИЧЕСКИ И ВАЛУТЕН СЪЮЗ	10
2.2. СТОПАНСКА КОНЮНКТУРА И ИКОНОМИЧЕСКА ПОЛИТИКА В СТРАНИТЕ ОТ ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ	15
III. ИКОНОМИКИ В ПРЕХОД	22
IV. СЪСТОЯНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА ПРЕЗ 1996г.	30
4.1. ПРОИЗВОДСТВО	30
4.2. ИНФЛАЦИЯ	35
4.3. ПЛАТЕЖЕН БАЛАНС И ВАЛУТЕН КУРС	39
4.4. ФИСКАЛНА ПОЛИТИКА	42
4.5. ПАРИЧНА ПОЛИТИКА	48
4.6. БАНКОВА СИСТЕМА	55
4.7. ПРИВАТИЗАЦИЯ.....	58
ПРИЛОЖЕНИЕ	63
СОЦИАЛНО-ИКОНОМИЧЕСКИ УСЛОВИЯ ЗА ПРЕХОД КЪМ ПЪЛНОПРАВНО ЧЛЕНСТВО В ЕС. ВЪПРОСНИК НА ЕВРОПЕЙСКАТА КОМИСИЯ	64
СБЛИЖАВАНЕ НА ИКОНОМИЧЕСКОТО ЗАКОНОДАТЕЛСТВО НА БЪЛГАРИЯ СЪС ЗАКОНОДАТЕЛСТВОТО НА ЕВРОПЕЙСКАТА ОБЩНОСТ	68
СЕЛСКОСТОПАНСКАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ В КОНТЕКСТА НА ЕС	82
ОСНОВНИ РЕЗУЛТАТИ ОТ ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ СВЕТОВНАТА ТЪРГОВСКА ОРГАНИЗАЦИЯ	87
ПЕРСПЕКТИВИ ЗА ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НА БЪЛГАРИЯ КЪМ ЦЕФТА	105
ПО-ВАЖНИ ЗАКОНИ, ПОСТАНОВЛЕНИЯ НА МИНИСТЕРСКИ СЪВЕТ И РЕШЕНИЯ НА БНБ СВЪРЗАНИ С ИКОНОМИЧЕСКОТО РАЗВИТИЕ НА БЪЛГАРИЯ, ПРИЕТИ ПРЕЗ 1996 ГОДИНА	110

Анализът е изготвен от колектив в състав:

Раздел (I.) М. Шивергева

Раздел (II.)

т. (2.1.) В. Сивов

т. (2.2.) О. Браничев

Раздел (III.) под редакцията на В. Костов

Раздел (IV.) под редакцията на Л. Димитров

т. (4.1.) В. Чавдаров, Ст. Цветков

т. (4.2.) И. Георгиев

т. (4.3.) Р. Розенов

т. (4.4.) П. Стоянов

т. (4.5.) Д. Михайлова

т. (4.6.) Д. Михайлова

т. (4.7.) М. Петрова

Приложение № 1 О. Браничев

Приложение № 2 О. Борисова

Приложение № 3 В. Божидарова

Приложение № 4 В. Костов

Приложение № 5 В. Костов

Приложение № 6 отдел „Документация и информация“